

**MASTEROPPGAVE
TVERRFAGLIG SAMARBEID I
HELSE- OG SOSIALSEKTOREN**

<p>Norsk tittel:</p> <p>Ansvarsgrupper i barnevernet- En kvalitativ studie om brukere og fagpersoners erfaringer med ansvarsgrupper</p>
<p>Engelsk tittel:</p> <p>Review groups in the child protective services –A qualitative study on users and professionals `experiences with review groups</p>
<p>Lvert av:</p> <p>Minela Kvakic</p>
<p>Lvert når:</p> <p>15. mai 2015</p>

Høgskolen i Østfold

Avdeling for helse- og sosialfag

Sammendrag

Denne studien omhandler fagpersoner og foreldre innen barnevernssystemet sine erfaringer med ansvarsgrupper. Barnevernet jobber ofte med barn og ungdom med sammensatt problematikk, der behovet for tverrfaglig samarbeid ulike instanser imellom er nødvendig for å kunne yte mest mulig brukertilpassede og helhetlige tjenester. Tverrfaglig samarbeid viser seg ofte å være utfordrende å få til i praksis, og en betydelig mengde av fagpersoner, som jobber med utsatte barn og unge, sin arbeidstid går med på ulike former for tverrfaglig samarbeid. Ansvarsgrupper er et ofte benyttet tverrfaglig tiltak i arbeidet med utsatte barn og unge. Teori og empiri viser til at erfaringene med ansvarsgruppemøter er forskjellige, og det har blitt stilt spørsmål ved nytten av tiltaket.

Formålet med denne kvalitative studien har vært å finne ut hvilke tanker og erfaringer fagpersoner og brukere har med ansvarsgrupper de anser som gode og mindre gode, samt hvordan brukermedvirkningen blir ivaretatt. Studien bygger på to observasjoner av to ansvarsgrupper ved to ulike barneverntjenester, og intervjuer med to brukere og fem fagpersoner.

Studien viser til at brukerne for det meste er fornøyd med tiltaket ansvarsgrupper, samtidig som de beskriver en kamp om makt og anerkjennelse. Fagpersonene viser til at ansvarsgrupper som har fungert bra, er de der fagpersonene anerkjenner hverandres kompetanse, at det er en tydelig leder og felles mål blant deltakerne i gruppen. Samtidig viser mine funn utfordringer med instansenes ulike lovverk og syn på brukerens utfordringer, der fagpersoner i noen tilfeller må kompensere for ytre faktorer som ligger utenfor ansvarsgruppen. Studien viser også til at brukermedvirkningen i møtene ikke alltid er ivaretatt, og at foreldre og barn ikke alltid har en reell innflytelse på ulike avgjørelser som tas.

Nøkkelbegreper: ansvarsgrupper, barnevern, barn, ungdom, brukere, brukermedvirkning, tverrfaglig samarbeid, makt, anerkjennelse, relasjonelle forhold, strukturelle forhold.

Abstract

This study deals with which experiences professionals and parents within the child protective services (CPS) have with review groups. CPS often work with children and youth with complex issues, where the need for interdisciplinary collaboration between different agencies is necessary to provide the most customized and holistic services. Interdisciplinary collaboration often prove to be challenging to achieve in practice, and a substantial quantity of professionals, who work with vulnerable children and young, working time is used on various forms of interdisciplinary collaboration. Review groups are a frequently used interdisciplinary action in dealing with vulnerable children and youth. Theory and empirical evidence shows that the experience of review group meetings is different, and it has been questioned the usefulness of this measure.

The purpose of this qualitative study was to find out the thoughts and experiences of professionals and patients with review groups they regard as good and less good, and how user participation is safeguarded. The study is based on two observations of two review groups at two different child protective services, and interviews with two users and five professionals.

The study shows that users are mostly satisfied with the review groups, but they also describe a struggle for power and recognition. Professionals point out that review groups that they consider have worked well, are they where professionals recognize each other's expertise, that there is a clear leader and common goals among the participants in the group. At the same time, findings also shows challenges with organizations having different laws and views on user challenges, where professionals sometimes have to compensate for external factors beyond the review group. The study also shows that the user participation in the meetings are not always safeguarded and that parents and children not always have a real impact on various decisions made.

Key concepts: review groups, child protective services, children, youth, users, user participation, interdisciplinary collaboration, power, recognition, relational factors, structural factors.

Forord

Arbeidet med denne avhandlingen har vært både lærerik og utfordrende på samme tid. Jeg har lært mye som jeg vil ta med meg videre som fagperson i arbeidet med mennesker i utsatte livssituasjoner. Det har vært et veldig spennende prosjekt å jobbe med, og jeg har en del mennesker å takke for at jeg har vært så heldig å få mulighet til å gjennomføre dette.

Først og fremst ønsker jeg å takke alle respondentene som har tatt seg tid til å la seg intervjuet av meg. Jeg har lært mye av dere. Gunnar Vold Hansen, min veileder og ansatt ved Høgskolen i Østfold; tusen takk for at du alltid har vært tilgjengelig når jeg har hatt behov for veiledning og hjelp til å komme videre med arbeidet. Din faglige kunnskap og dine erfaringer har fått meg til å se ting som i utgangspunktet virket svært så grumsete og uklare, til å bli mye klarere, oftere enn det du kanskje tror.

Tusen takk til mine arbeidsgivere ved Våler kommune, barnevernleder Arve Langøy og kommunalsjef Dag Andersen. Dette prosjektet hadde vanskelig latt seg gjennomføre uten tilrettelegging, forståelse og fleksibilitet fra deres side. Takk til både Arve og mine kjære kolleger for faglige diskusjoner, inspirasjon og oppmuntrende ord underveis i arbeidet med avhandlingen.

Mine foreldre og søstre; tusen takk for støtte og hjelp underveis i studiene. Dere har vært uunnværlige. En spesiell takk til mine søstre for latterfylte og trivielle samtaler innimellom alt det faglige. Dere er virkelig verdt deres vekt i gull og vel så det.

Kjære mannen min, Ismet Kvakic. Jeg hadde ikke fått dette til uten din støtte, tilrettelegging og oppmuntrende ord. Takk for at du har bidratt med gjennomlesing, kommentarer og drøftinger underveis. Du tvilte aldri på at jeg ville få det til. Og vår lille, store stolthet Emin, som har måttet innfinne seg i at mamma over en periode har vært mye fraværende: mamma er endelig ferdig!

Minela Kvakic

Dilling, 15. mai 2015

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	2
ABSTRACT	3
FORORD	4
INNHOLDSFORTEGNELSE	5
1.0 INNLEDNING	7
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA OG FORFORSTÅELSE.....	7
1.2 ANSVARSGRUPPER I BARNEVERNET	8
1.2.1 BRUKERNES ERFARINGER MED ANSVARSGRUPPER I BARNEVERNET	9
1.3 PROBLEMSTILING.....	10
1.4 BEGREPSAVKLARINGER	11
1.4.1 TVERRFAGLIG SAMARBEID	11
1.4.2 ANSVARSGRUPPER.....	12
1.4.3 BRUKER OG BRUKERMEDVIRKNING I BARNEVERNET	12
1.5 OPPGAVENS OPPBYGNING	13
2.0 TEORI OG FORSKNINGSSTATUS	14
2.1 BRUKERMEDVIRKNING	14
2.1.1 IVARETAKELSE AV BRUKERMEDVIRKNINGEN I ANSVARSGRUPPER	16
2.1.2 BARNES MEDVIRKNING	17
2.1.3 ANERKJENNELSE	19
2.1.4 MAKT	20
2.2 FREMMENDE OG HEMMENDE FAKTORER FOR SAMARBEID	20
2.2.1 STRUKTURELLE FORHOLD	21
2.2.2 RELASJONELLE FORHOLD	22
OPPSUMMERING.....	24
3.0 METODE	24
3.1 VALG AV METODE.....	24
OBSERVASJON.....	25
INTERVJU.....	26
3.2 UTVALG AV INFORMANTER.....	29
3.3 TRANSKRIBERING	30
3.4 DATAREDUKSJON OG KATEGORISERING	31
3.5 ETISKE VURDERINGER	32
3.6 VALIDITET OG RELIABILITET	33
3.6.1 VALIDITET.....	33
3.6.2 RELIABILITET	35
OPPSUMMERING.....	36
4.0 PRESENTASJON AV FUNN	36
4.1 HVORDAN IVARETAS BRUKERMEDVIRKNINGEN I ANSVARSGRUPPEMØTER?	37
4.1.1 TILRETTELEGGING FOR BRUKERMEDVIRKNING.....	37
4.1.2 FAGPERSONERS HOLDNINGER SOM FREMMENDE OG HEMMENDE FOR BRUKERMEDVIRKNING	41
4.1.3 OM Å FÅ INN BARNETS STEMME	43

OPPSUMMERING.....	48
4.2 Hvilke erfaringer har brukere med ansvarsgrupper som de anser som gode og mindre gode?	48
4.2.1 Gode erfaringer	48
4.2.2 Dårlige erfaringer	50
OPPSUMMERING.....	52
4.3 Hvilke erfaringer har fagpersoner fra ansvarsgrupper som de anser som gode og mindre gode?	52
4.3.1 Gode erfaringer	53
4.3.2 Dårlige erfaringer	56
OPPSUMMERING.....	62
<u>5.0 DRØFTING .....</u>	<u>62</u>
5.1 Hvordan ivaretas brukermedvirkningen i ansvarsgrupper?	62
5.1.1 Om balansering av makt og ivaretagelse av brukermedvirkning	62
5.1.2 Anerkjennelse av brukeren	66
5.1.3 Tilrettelegge for å få inn barnets stemme	70
OPPSUMMERING.....	72
5.2 Hvilke erfaringer har brukere med ansvarsgrupper som de anser som gode og mindre gode?	73
5.2.1 Relasjonelle forhold	73
5.2.2 Strukturelle forhold	74
OPPSUMMERING.....	76
5.3 Hvilke erfaringer har fagpersoner med ansvarsgrupper som de anser som gode og mindre gode?	76
5.3.1 Relasjonelle forhold	76
5.3.2 Strukturelle forhold	77
OPPSUMMERING.....	80
<u>AVSLUTNING .....</u>	<u>81</u>
<u>REFERANSER.....</u>	<u>83</u>

Vedlegg:

1. Godkjenning fra NSD
2. Forespørsel til fagpersoner om deltakelse i forskningsprosjekt –med samtykkeskjema
3. Forespørsel til brukere om deltakelse i forskningsprosjekt –med samtykkeskjema
4. Intervjuguide brukere
5. Intervjuguide fagpersoner

Antall ord: 27310

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema og forforståelse

Denne studien handler om hvilke erfaringer fagpersoner og brukere har med bruken av ansvarsgruppemøter som tiltak for å koordinere hjelp rundt utsatte barn og unge innen barnevernet. Ansvarsgruppemøter er en form for tverrfaglig samarbeid der også brukere er inkludert. Ansvarsgrupper tilbys brukere innen helse- og sosialsektoren som har sammensatt problematikk der behovet for ulike tjenester og hjelpetiltak regnes å ville vare over tid.

Viktigheten av tverrfaglig samarbeid har blitt fremhevet både nasjonalt og internasjonalt. Verdens helseorganisasjon (WHO) er en internasjonal pådriver i forhold til tverrprofesjonell praksis. Føringer og krav om samarbeid har vært nedfelt i norske lovreguleringer og offentlige dokumenter i over 20 år. Lov om Barneverntjenester er ett eksempel på en lov som inneholder bestemmelser om samarbeid (Willumsen, 2009).

Til tross for både lovpålegg og fokus på tverrfaglig samarbeid i en årrekke har vi kommet kort med utviklingen av tverrprofesjonelt samarbeid. Helsetilsynets rapport fra 2009 trekkes fram som et eksempel (Willumsen, 2012). I 2008 ble det gjennomført tilsyn ved 114 norske kommuners samarbeid omkring tjenester for utsatte barn og unge. Funnene viste at det i liten grad samarbeides rundt utsatte barn og unge. Ikke alle kommuner legger til rette for samarbeid, eller opplæring av ansatte. Det var heller ikke alle kommuner som sikret at barn med behov for langvarig oppfølging og koordinering av helse- og sosialtjenester ble tilbudt individuell plan, eller tiltaksplan dersom hjelpetiltak fra barnevernet var iverksatt. Helsetilsynet mente det var grunn for bekymring om utsatte barn og unge i kommunene fikk rett hjelp til rett tid (Helsetilsynet, 2009).

Ansatte innen barnevernet og helse- og sosialtjenestene generelt, bruker en betydelig mengde av sin arbeidstid på tverrfaglig samarbeid. Fagpersoner som jobber med barn og unge med psykiske vansker, bruker 40% av sin arbeidstid på ulike former for samarbeid, som koordinering av tjenestetilbudet, utveksling av informasjon og diskusjon om ulike løsningsstrategier (Ødegård 2007, i Willumsen 2009). En undersøkelse gjort av Myrvold (2004) i 234 kommuner, viste at 83% av kommunene brukte ansvarsgrupper som metode for samarbeid rundt utsatte barn og unge (Myrvold 2004, i NOU 2009:22). Samtidig vet vi

at det i praksis er en utfordring å få til tverrfaglig samarbeid. Det finnes eksempler på samarbeid med dårlig progresjon, og spørsmål blir stilt rundt hvorvidt samarbeid tjener brukerne i barnevernet. Det vises spesielt til Egelund og Sundell (2001, i Willumsen 2009) som ved gjennomgang av ulik forskning innen barnevernfeltet i Norden har sett at selv om tverrfaglig samarbeid tas som en selvfølge, så kan man ut i fra forskning ikke konkludere med at samarbeid alltid er bra (Willumsen, 2009).

Vi har i dag en del kunnskap om hvilke faktorer som er med på å fremme og hemme samarbeid. Som fagpersoner innen barnevernet erfarer vi at det blir flere og flere barn og unge med store og sammensatte behov. Det utfordrer hjelpeapparatet til å få til gode samarbeidsrutiner og helhetlige tjenester rundt disse brukerne. Det stiller også et større krav til brukere som deltakere i ansvarsgruppemøter.

Jeg og andre kolleger innen barneverntjenesten jeg har drøftet temaene tverrfaglig samarbeid og ansvarsgrupper med, erfarer hvor utfordrende det i realiteten er å få til i praksis. Jeg har sammen med andre fagpersoner også undret meg over hvor mye brukerne i realiteten får igjen for ansvarsgruppemøtene. Analysefirmaet Protinus, gjorde på vegne av utvalget for NOU 2000:12 *Barnevernet i Norge*, en undersøkelse blant 24 fagfolk innen barnevernet og barnevernets samarbeidspartnere. Disse ble intervjuet vedrørende samarbeid. Blant fagfolkene er det delte meninger om hvorvidt ansvarsgrupper er en effektiv og god måte å samarbeide på. Noen mente at møtene var dårlig styrt og forberedt, samt at det gikk med uforholdsmessig mye tid på disse møtene (NOU 2000:12). I Gunnar V. Hansens doktoravhandling *Samarbeid uten fellesskap*, viser han til Normann, Sandvin og Thommesen (2003, i Hansen 2007), som peker på hvordan ansvarsgruppemøter oppleves som en belastning for brukerne (Normann, Sandvin & Thommesen 2003, i Hansen 2007).

1.2 Ansvarsgrupper i barnevernet

Ansvarsgruppemøter er en metode, eller verktøy, for tverrfaglig samarbeid der brukeren er inkludert. Metoden ble presentert for helse- og sosialsektoren på begynnelsen av 1980-tallet, og har vært i bruk siden. Per i dag eksisterer det retningslinjer for hvordan få til gode ansvarsgrupper. Godeseth (1992) har, ut i fra erfaringer med ansvarsgrupper, utarbeidet en framgangsmåte for hvordan en skal lykkes med metoden. Det er blant annet avgjørende at

gruppen har et mandat, mål, delmål, og at alle deltakere er med på å lage rammene og innholdet i arbeidet. Roller må avklares slik at en unngår gråsoner, og regler og normer for samhandling og kommunikasjon innad i gruppen må avklares på et tidlig stadie (Godeseth, 1992).

NOUen *Det du gjør, gjør det helt* har tatt utgangspunkt i utredningen av samordningen av tjenester rundt utsatte barn og unge. Der beskrives det at formålet med samarbeidet i en ansvarsgruppe er å koordinere de ulike tjenestene som er involverte i brukeren og/eller brukerens familie. Ansvarsgruppen består av brukeren og de ulike tjenesteyterne som er involvert. Gjennom møtene kan en koordinere tjenestene og avklare ansvarsforholdet mellom de ulike instansene (NOU 2009:22). En individuell plan utløser rettighet til en ansvarsgruppe. Men ansvarsgruppe brukes ofte som en samarbeidsmetode innen barnevernet uavhengig av om en individuell plan benyttes.

1.2.1 Brukernes erfaringer med ansvarsgrupper i barnevernet

Det finnes noe forskning som omhandler brukernes erfaringer med ansvarsgrupper innen barnevernet som jeg ønsker å trekke inn i forbindelse med denne avhandlingen. Det er en masteroppgave av Marit Godeseth, og en studie av Skivenes & Willumsen, begge fra 2005. Bakgrunnen for Godeseths (2005) studie, er at hun ønsket å finne ut av brukernes erfaringer med ansvarsgrupper. Det kom fram at flere av brukerne følte seg alene i ansvarsgruppen. Brukerne opplevde at de ikke hadde noen å støtte seg til, det var dem mot ”resten”, og viste til at resten var fagpersonene. Godeseth (2005) viser til at brukerne beskrev ulike strategier de inntok i møtene for å bevare en form for verdighet, og unngå krenkelser og tap av selvaktelse. Ulike strategier ble tatt i bruk for å oppnå en form for kontroll og innflytelse på beslutninger som skulle tas vedrørende deres barn (ibid).

Denne asymmetrien mellom brukere og fagfolk som Godeseth (2005) beskriver, går noe igjen i Skivenes og Willumsens (2005) studie på brukervedvirkning i ansvarsgrupper i barnevernet. Sistnevnte peker på hvordan det er begrenset kunnskap om hvordan få til brukervedvirkning på en god måte, og hvilke organisatoriske betingelser som må være til stede for å lykkes med brukervedvirkning. Det vises til at det er en skjevfordeling i makt og kunnskapsforhold i ansvarsgrupper, da det gjerne er kun forelderen, eventuelt også barnet/ungdommen som representerer brukeren, mens resten av deltakerne er fagpersoner

(ibid). Dette kan være med på å bekrefte Godeseths (2005) funn, der foreldrene beskriver nettopp denne ”ensomheten” i ansvarsgruppene (Skivenes & Willumsen 2005, Godeseth 2005).

Ansvarsgruppemøter stiller også krav til brukerne som deltakere. Brukermedvirkning er et ofte anvendt begrep innen helse- og sosialsektoren, og blir ansett som et honnørord. I teorikapittelet vil jeg i tillegg presentere noe forskning gjort i tilknytning til barns deltakelse i beslutningsprosesser i barnevernet. Det jeg har ønsket med denne avhandlingen, er å komme nærmere inn på brukere (i dette tilfellet foreldre) og fagpersoners gode og mindre gode erfaringer med ansvarsgrupper. I tillegg har jeg, etter gjennomgang av ulik forskning gjort på barns deltakelse i ansvarsgrupper, ønsket å se nærmere på om barna faktisk er representert i ansvarsgruppemøtene, og hvilke tanker og erfaringer fagpersoner og barnas foreldre har om inkludering av barna i møtene. Når så mye av fagpersonenes arbeidstid går med på ansvarsgruppemøter og tverrfaglig samarbeid, er det viktig å vite at brukerne opplever at det nytter. Det er bakgrunnen for denne studien, som tar for seg følgende problemstilling:

Hvilke erfaringer har brukere og fagpersoner fra ansvarsgrupper de anser som gode og mindre gode?

1.3 Problemstilling

Med problemstillingen ”*Hvilke erfaringer har brukere og fagpersoner fra ansvarsgrupper de anser som gode og mindre gode?*” ønsker jeg å komme i dybden på brukere og fagpersoners erfaringer med ansvarsgrupper. Jeg ønsker å få informasjon om ansvarsgrupper er et tiltak som brukere og fagpersoner ser på som hensiktsmessig. Jeg ønsker å finne ut hvilke erfaringer de har gjort seg som bakgrunn for at de anser en ansvarsgruppe som god eller dårlig. I tillegg ønsker jeg å vite hvordan brukermedvirkningen ivaretas av fagpersonene i ansvarsgruppene, hvorvidt barnet er blitt spurt om å delta, og i hvilken grad barnets stemme er representert i ansvarsgruppene.

For å få svar på disse spørsmålene, og begrense problemstillingen, har jeg valgt følgende tre forskningsspørsmål:

1. Hvordan ivaretas brukermedvirkningen i ansvarsgruppemøter?
2. Hvilke erfaringer har brukere med ansvarsgrupper som de anser som gode og mindre gode?
3. Hvilke erfaringer har fagpersoner fra ansvarsgrupper som de anser som gode og mindre gode?

1.4 Begrepsavklaringer

Temaene *tverrfaglig samarbeid*, *ansvarsgrupper*, *brukere* og *brukermedvirkning* vil gå igjen i avhandlingen. Jeg vil her redegjøre for hva som legges i disse begrepene i denne avhandlingen.

1.4.1 Tverrfaglig samarbeid

Et samarbeid baseres på at parter ønsker å koordinere sine aktiviteter, da dette anses som nyttig av de enkelte partene. Ønske om det beste for fellesskapet står da høyere enn egen personlige gevinst og egne interesser (Jacobsen, 2004). Begrepene *tverrprofesjonelt samarbeid* og *tverrfaglig samarbeid* bruker synonymt og om hverandre i Norge. Jeg har valgt å bruke begrepet *tverrfaglig samarbeid*. Willumsen definerer *tverrfaglig samarbeid* slik: "...samarbeid mellom ulike profesjoner som har en felles oppgave eller et felles prosjekt" (Willumsen 2009, s.21).

Tverrfaglig samarbeid dreier seg om at ulike profesjoner går sammen om et felles prosjekt. Dette innebærer at ulike faggruppers kunnskap og ferdigheter tilsammen skaper en form for ny, felles kunnskap basert på de ulike partenes bidrag i gruppen. En kunnskap, eller *merviten*, som partene ikke kan oppnå hver for seg (Glavin & Erdal 2000, Willumsen 2009). Denne formen for merviten dannes gjennom diskusjoner og refleksjoner rundt hvordan ulike tiltak og tjenester kan skapes for å ivareta brukerens behov. Deltakerne i det tverrfaglige samarbeidet representerer ikke bare sin egen tjeneste eller yrkesgruppe, men også den tverrfaglige gruppens synspunkter (Willumsen, 2009).

1.4.2 Ansvarsgrupper

Når et barn eller en ungdom har sammensatte vansker og behov, kan det ofte være nødvendig å koordinere de ulike tjenestene og tiltakene rundt barnet. Spesielt der det er snakk om tiltak og tjenester som skal vare over tid. De ulike instansene rundt barnet eller ungdommen samles sammen med barnets foreldre, eventuelt også barnet/ungdommen selv, for å snakke om og drøfte brukernes behov for bistand, samt fordeling av ansvar mellom de ulike instansene.

Ansvarsgrupper er en måte å samarbeide tverrfaglig, der også brukeren er inkludert.

Ansvarsgruppemøter er ofte brukt innen helse- og sosialsektoren. Ogden og Veselka (1990) definerer en ansvarsgruppe slik: ”Ansvarsgrupper består av enkeltpersoner som har et forpliktende delansvar og som samles om en strategi (handlingsplan). Det dreier seg om en ”ad-hoc” oppnevnt arbeidsgruppe som følger opp over tid, koordinerer innsatsene og skaper kontinuerlig og bredspektret arbeid” (Ogden & Veselka 1990, i Glavin & Erdal 2000, s.158).

Barnets behov avgjør sammensettingen av deltakere i en ansvarsgruppe. Deltakerne bør være sentrale i det aktuelle barnets hverdag (Glavin & Erdal, 2000). Eksempler på hvilke instanser som kan delta i en ansvarsgruppe rundt et barn innen barnevernet er skole, barnehage, barnevernet, helsestasjon, PPT og BUP.

1.4.3 Bruker og brukermedvirkning i barnevernet

Brukermedvirkning omtales gjerne som et honnørord og et ”in-begrep” innen helse- og sosialsektoren. Samtidig omtales det som et ullent begrep med mange og uklare definisjoner (Humerfelt 2005, Seim & Slettebø 2007). Foreldre og barns rett til medvirkning omtales i både Barnevernloven og FNs barnekonvensjon.

Brukermedvirkning kan foregå på flere nivåer, og en kan skille mellom *individuell* og *kollektiv* brukermedvirkning. Kollektiv brukermedvirkning vil si å gi brukere mulighet til å være med å utforme de offentlige tjenestene brukerne er i kontakt med. Individuell brukermedvirkning betyr at brukere har medvirkning i sin egen sak, for eksempel i en ansvarsgruppe (Seim & Slettebø, 2007). Jeg har valgt å ta med følgende definisjon av brukermedvirkning i barnevernet: ”...at barn, ungdom og foreldre i kontakt med

barnevernet er deltakende, og at deltakelsen skal ha en virkning, det vil si at de som er brukere av barnevernet får innflytelse” (Seim & Slettebø 2007, s.15).

Innen barnevernet er barn og unge hovedpersonene. Samtidig må barneverntjenesten forholde seg til både barnas og foreldrenes behov, da en ikke kan se barnets interesser og behov uavhengig av foreldrenes. Derfor vil en barneverntjenestes brukere både være barna og deres foreldre (Seim & Slettebø, 2007). Rønning og Solheim (1998) definerer begrepet bruker slik: “En som benytter seg av et offentlig tjeneste- eller servicetilbud” (Rønning & Solheim 1998 i Seim & Slettebø 2007, s.32).

Begrepet brukermedvirkning forstås som at barn, unge og foreldre innen barneverntjenesten er deltakende og har innflytelse og medvirkning i forhold til sin egen sak. I sammenheng med ansvarsgrupper og denne oppgaven, forstår jeg brukermedvirkning som at brukeren skal ha en direkte innvirkning på beslutningene som tas i ansvarsgruppen. Brukeren skal definere sin egen utfordring, den skal delta i ansvarsgruppen på lik linje med fagpersonene ved å inkluderes i hele prosessen fra utforming av mål til å beslutte hvilke tjenester den skal motta. Selv om begrepet *bruker* i barneverntjenesten inkluderer både barna og deres foreldre, vil jeg i denne avhandlingen skille mellom begrepene bruker og barn/ungdom, for å gjøre det enklere å forstå hvem jeg omtaler. Jeg kaller foreldrene som respondenter, for brukere. ”Bruker” vil derfor bety foreldrene, deres barn omtales som ”barn” eller ”ungdom”.

1.5 Oppgavens oppbygning

Oppgaven er delt i fem kapitler, der innledningskapittelet er det første. Det er her jeg har redegjort for bakgrunn for valg av tema, og avklart sentrale begreper som vil gå igjen i avhandlingen. I det neste kapittelet vil jeg presentere det teoretiske rammeverket for avhandlingen, samt forskningsstatus på temaene brukermedvirkning i barnevernet og faktorer som fremmer og hemmer samarbeid på relasjons-, gruppe- og organisasjonsnivå. De sistnevnte nivåene er delt i to deler; relasjonelle forhold og strukturelle forhold. Strukturelle forhold omhandler både gruppe-, og organisasjonsnivå, da jeg erfarte at dette passet best i forhold til mine funn. I kapittel tre, som er metodekapittelet, vil jeg redegjøre for mine metodevalg, som er samfunnsvitenskapelig, kvalitativ metode. I kapittel fire legger jeg fram min empiri, og tolkningen av denne. Kapittelet vil være delt i tre deler,

etter mine forskningsspørsmål. Oppdelingen er også temabasert, etter temaer jeg har sett har gått igjen i mine funn. I kapittel 5 drøfter jeg min empiri opp mot teori jeg har funnet relevant i forbindelse med avhandlingen og mine funn, slik at problemstillingen og forskningsspørsmålene kan besvares. Også dette kapitlet vil være delt i tre etter forskningsspørsmålene, hvor jeg etter hver del har en kort oppsummering som skal være med på å besvare hvert forskningsspørsmål. Til slutt har jeg med en avslutning, hvor jeg oppsummerer avhandlingen og besvarer problemstillingen, og har med noen betraktninger om hvilke utfordringer jeg ut i fra mine funn har sett kan være til hinder for tverrfaglig samarbeid og brukervedvirkning i ansvarsgruppemøter.

2.0 Teori og forskningsstatus

I denne delen vil jeg legge frem teori og forskning jeg anser som relevant i forbindelse med min problemstilling og empiri.

2.1 Brukervedvirkning

I innledningskapitlet har jeg redegjort for begrepet brukervedvirkning, hvordan dette begrepet er diffust og kan tolkes ulikt. Når begrepet oppfattes ulikt, kan det også gjøre det vanskelig å måle i hvor stor grad brukervedvirkningen er til stede i for eksempel ansvarsgruppemøter. Det vil derfor være viktig å avklare hva samarbeidet skal innebære, og hva de ulike deltakerne forventer av hverandre (Ødegård, 2009). Da jeg i denne avhandlingen har valgt å definere brukervedvirkning som at brukerne har en direkte innvirkning og innflytelse på beslutninger som tas i ansvarsgruppen, velger å ta utgangspunkt i Arnsteins stige (1969, i Jenssen 2012) for å beskrive ulike grader av brukervedvirkning:

BRUKERMEDVIRKNING

8. trinn: Borgerkontroll	Ulike grader av BORGERMAKT
7. trinn: Delegert makt	
6. trinn: Partnerskap	
5. trinn: Representasjon	Grader av LEGITIMERING
4. trinn: Konsultasjon	
3. trinn: Informasjon	
2. trinn: Terapi	IKKE-DELTAKELSE
1. trinn: Manipulasjon	

Figur 1 (Jenssen 2012, s. 48)

Denne modellen viser hvordan ikke alt som får betegnelsen brukermedvirkning er det i realiteten. For eksempel regnes informasjon, konsultasjon og representasjon som ulike grader av legitimering. De ulike gradene av brukermedvirkning handler om hvor mye innflytelse, myndighet og makt brukeren blir gitt. De profesjonelle må gi fra seg makt og kontroll for at brukeren skal få økt innflytelse og makt. For å oppnå dette, går en fra å anse de profesjonelle som eksperter, til å betrakte brukeren som ekspert på eget liv, basert på brukerens egne personlige erfaringer (Jenssen, 2012). ”Partnerskap” beskrives å gi brukere anledning til å forhandle om resultater og være med i beslutningsprosesser. I ”delegert makt” og ”borgerstyring” får brukeren makt til å styre og påvirke resultater. Ulike grader av legitimering gir brukeren anledning til å bli hørt eller til å si sin mening, men det gir ingen garanti for at deres tanker og meninger vil ha noen innvirkning på resultatene. Arnsteins stige har også blitt kritisert, blant annet for at det er fare for at barnevernet fraskriver seg ansvar, for eksempel ved å ikke anvende tvang i tilfeller der barnets interesser ikke blir ivaretatt. Det poengteres at faren for dette ligger i å ikke definere barn og ungdom som brukere, og at en dermed kun kommuniserer med foreldrene, uten at barn og ungdom trekkes inn i dialog, deltakelse og beslutningsprosesser (Slettebø & Seim, 2007).

2.1.1 Ivaretagelse av brukermedvirkningen i ansvarsgrupper

Bakgrunnen for Skivenes og Willumsens (2005) studie var at de ønsket å se på hvordan en kan organisere ansvarsgruppene på en måte som øker brukermedvirkningen. De fulgte to ansvarsgrupper i institusjonsbarnevernet. I begge ansvarsgruppene deltok barnevernet og institusjonen i tillegg til foreldrene til ungdommen som var institusjonsplassert. I den ene ansvarsgruppen deltok ungdommen selv, i den andre ønsket ikke ungdommen å delta (ibid).

Forskerne tok utgangspunkt i diskursteorien, og en deliberativ tilnærming til å finne svar på normative spørsmål. Gjennom brukermedvirkning og diskusjon kan en finne svar på spørsmål som omhandler ungdommens og familiens liv. I det som omtales som den deliberative prosedyretilnærmingen, er det fire betingelser som bør være til stede for en slik prosess; berørte parter må inkluderes, det må etableres møteplasser for diskusjon, strukturer for maktbalansering trengs, og til slutt bør det være offentlighet rundt deliberasjonene (Skivenes, 2005).

Skivenes og Willumsen (2005) fant at foreldrene var fornøyd med måten de ble behandlet på under ansvarsgruppemøtene og at de satt igjen med en opplevelse av å bli hørt.

Forskerne foreslår blant annet at en bør være fleksibel i forhold til deltakersammensetningen i ansvarsgruppen. Kanskje brukerne har mennesker i sin familie og nettverk som kan bidra positivt for familien? Forfatterne mener likevel at formålet med ansvarsgruppemøtet bør legge føringer for hvem som skal delta. Denne maktubalansen i ansvarsgruppemøtene som forskerne beskriver, observerte de at deltakerne forsøkte å balansere under møtene med ulike strategier. Så selv om det ikke forelå noen formelle, nedskrevne retningslinjer for hvordan jevne ut maktforskjellene, kunne forskerne observere at fagpersonene jobbet med å balansere disse ved å uttrykke støtte og empati, lytte nøye og komme med oppfølgingsspørsmål (ibid).

Forskning viser at ansvarsgrupper med fordel bør holdes små. Dette er med på å oppnå nærhet og utvikle tillit. Spesielt i saker der også ungdommen er representert, poengteres viktigheten av forutsigbarhet, struktur og konsistens, noe som er enklere å oppnå med små ansvarsgrupper og få deltakere. Å prate om utilstrekkelighet og nederlag er ikke enkelt i store grupper. Slik "utlevering" av seg selv, og deling av erfaringer og lærdom, samt støtte

hverandre, virker til å fungere bedre i mindre grupper (Ogden 1997, Heap 1985/1998 i Willumsen, 2005).

Andre anbefalinger Skivenes og Willumsen (2005) kommer med er å inkludere barnet, eventuelt bruke en barnets talsperson. Dette da de erfarte at fokuset fra ungdommen forsvant i situasjoner der det oppstod uenighet og konflikt som førte til maktkamper i ansvarsgruppen. Møtested bør diskuteres, slik at en unngår at de samme personene tar reiseregningen hver gang (i dette tilfellet ble det foreldrene som fikk lengst kjørevei). Mulig at møtestedet kan være nøytralt, slik som i tiltaket familieråd, eller at en kan møtes hjemme hos foreldrene der det eksempelvis er snakk om tilbakeføring av omsorg til foreldrene. Roller og oppgaver bør avklares, og en møteleder bør velges, slik at denne er ansvarlig for å holde oversikten og lede møtet etter deliberative prosedyrer. Til slutt anbefales en større grad av offentlighet. Det vises til at det ble holdt forberedende møter før ansvarsgruppemøtet der brukeren ikke var representert. Innholdet i de forberedende møtene ble ikke gjort kjent for resten av deltakerne. Det er viktig med åpenhet og at brukerne får informasjon om hva disse møtene er til for, samt bli informert om innholdet i møtene (ibid).

2.1.2 Barns medvirkning

I løpet av de siste tiårene har synet på barn som passive vesener som sosialiseres innen egen familie, utdanning og staten, endret seg. Både innenfor forskning og politikk anses barnet som en strategisk aktør, der fokuset har vært å synliggjøre barnet og hva det har å si (Sandbæk, 2002). Barn blir betraktet mer som "human beings" enn som "human becomings" (Lee 2001 i Skivenes & Strandbu, 2005).

Barnets rett til å bli hørt i saker som angår dem er stadfestet i både barnevernloven og FNs barnekonvensjon. Barnet anses som selvstendige individer som har rett til å uttale seg, deres stemme skal tillegges vekt, de skal informeres og høres, som barnevernloven stadfester:

Et barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak

som berører ham eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.

(Barnevernloven, 1992 § 6-3)

Barn fra 15 års alder regnes som part i egen sak, og har blant annet krav på egen prosessfullmektig i fylkesnemnda ved spørsmål om omsorgsovertakelse.

Likevel viser forskning at det er ulikt syn blant barneverntjenestens ansatte om hvorvidt barnet skal delta i møter eller på et annet vis inkluderes i beslutningsprosesser vedrørende deres egen sak. En undersøkelse gjort av Vis og Thomas (2009) viste at om et barn hadde deltatt i et møte med barnevernet (eventuelt også andre hjelpeinstanser) under beslutningsprosessen om en beslutning som skulle tas vedrørende barnet, var det over tre ganger så høy sannsynlighet for at barnet hadde hatt en direkte innvirkning på beslutningen som ble tatt, enn om barnet ikke hadde deltatt på møtet men kun blitt konsultert med på forhånd. I tillegg viste undersøkelsen at dess flere møter barnet hadde deltatt på (to eller tre), dess høyere var sannsynligheten for at de hadde hatt en direkte innvirkning på beslutningen som ble tatt (ibid).

Vis et al. (2012) har videre sett på årsaker til at saksbehandlere innen barnevernet ser på det som vanskelig å inkludere barn i beslutningsprosesser. De fleste profesjonelle i kontakt med barn er enige om at barn bør delta i beslutningsprosesser som angår dem. Likevel strever de profesjonelle mellom det å involvere barnet i beslutningsprosesser basert på barnets rett til deltakelse, og et ønske om å beskytte barnet fra det de anser som de voksnes ansvar eller problemer (Shemmings 2000, i Vis et al. 2012). Voksne ser på barn som sårbare, ”uferdige” og med et behov for å bli beskyttet (Skivenes & Strandbu, 2005).

Når barna ble spurt om hvorfor de ønsket å delta i beslutningsprosesser angående dem selv, rangerte de det å ”bli hørt”, ”si sin mening” og ”bli støttet” som viktigste grunner til å ønske å delta. ”Få det som jeg vil” ble rangert som minst viktig (Thomas & O’Kane 1999, i Vis et al. 2012). Barns deltakelse i eksempelvis ansvarsgruppemøter i seg selv fører ikke nødvendigvis til noen nytte for barnets del, med mindre deltakelsen er tilrettelagt på en måte som inkluderer barnet. Dette kan gjøres ved at barnet får mulighet til å danne en relasjon til en tillitsperson som kan informere barnet om hva som skal skje før møtet,

underveis og etter møtet, og ved å inkludere barnets egne agendaer eller saker de selv ønsker å ta opp i møtet (Vis et al. 2011).

2.1.3 Anerkjennelse

Anerkjennelse er et anvendt begrep når temaet er relasjonen mellom bruker og fagperson, eller fagpersoner imellom. Begrepet anerkjennelse forbindes ofte med positiv bekreftelse som ros og enighet. Møller (2012) hevder at når profesjonelle snakker om å anerkjenne hverandre som fagpersoner, eller anerkjenne brukeren, slik som barnet, ungdommen eller deres foreldre, så er det ofte i et ønske om å snu negative mønstre om til noe positivt. Det gjøres ved å påskjønne eksempelvis kvalifikasjoner og kompetanse. Møller tar for seg Anne-Lise Løvlie Schibbye sitt syn på anerkjennelse i relasjonell sammenheng. Anerkjennelse anses som et fundamentalt psykologisk og eksistensielt behov hos mennesker for å bli sett, hørt og erkjent av andre mennesker. Det forstås som at anerkjennelse er noe som skjer i relasjonen mellom individer. Anerkjennelse går på å lytte, akseptere, forstå, bekrefte og tolerere. Alle disse delene har også en sammenheng, og er hverandres forutsetninger. For eksempel respekterer vi den andre ved å lytte, noe som fordrer at vi har forståelse for den andre og så videre (ibid).

Humerfelt (2012) gjengir Honneths definisjon på begrepet anerkjennelse. Ifølge Honneth (2008, i Humerfelt 2012) ses anerkjennelse på som en kamp mennesket kjemper for å få, for å bekrefte de verdier mennesket tilskriver seg selv. Han hevder begrepet rommer tre former for holdninger hos den enkelte, som alle har en hensikt om å bekrefte den andre (motparten). Den første formen er anerkjennelse gjennom kjærlighet, og foregår i parforhold, vennskap og i relasjonen barn og foreldre imellom. Denne er med på å bidra til å gi individet selvtillit (Honneth 2008, i Humerfelt 2012). Den andre er den rettslige anerkjennelse, som handler om å bli anerkjent som et enkeltindivid med rett og verdi. Intensjonen er å sikre mennesket rettigheter, og bidrar til at individet får selvrespekt. Den tredje er anerkjennelse av sin individualitet, og omtales også som en solidarisk anerkjennelsesform. Denne formen for anerkjennelse gir mennesket en opplevelse av å være noe unikt, med egenskaper og verdier som er betydelige i relasjonen til andre i samfunnet eller i en gruppe. Mennesket utvikler her et positivt selvforhold, for eksempel at han kan takle de utfordringer og muligheter som han skulle møte på (Honneth 2008 & 2003, i Humerfelt 2012). Det hevdes at om anerkjennelse skal ha noen verdi for et individ,

så må dette individet også anerkjenne den som utøver anerkjennelsen. I sammenheng med eksempelvis relasjonen mellom brukeren og fagpersonen, så må disse ha tro på hverandre for at anerkjennelsen skal kunne ha en verdi. Det innebærer med andre ord at en gjensidig anerkjennelse finner sted. Videre hevder Honneth at fraværet av anerkjennelse kan føre til tap av grunnleggende selvtillit, selvrespekt og selvfølelse, fornedrelse eller krenkelse (ibid).

2.1.4 Makt

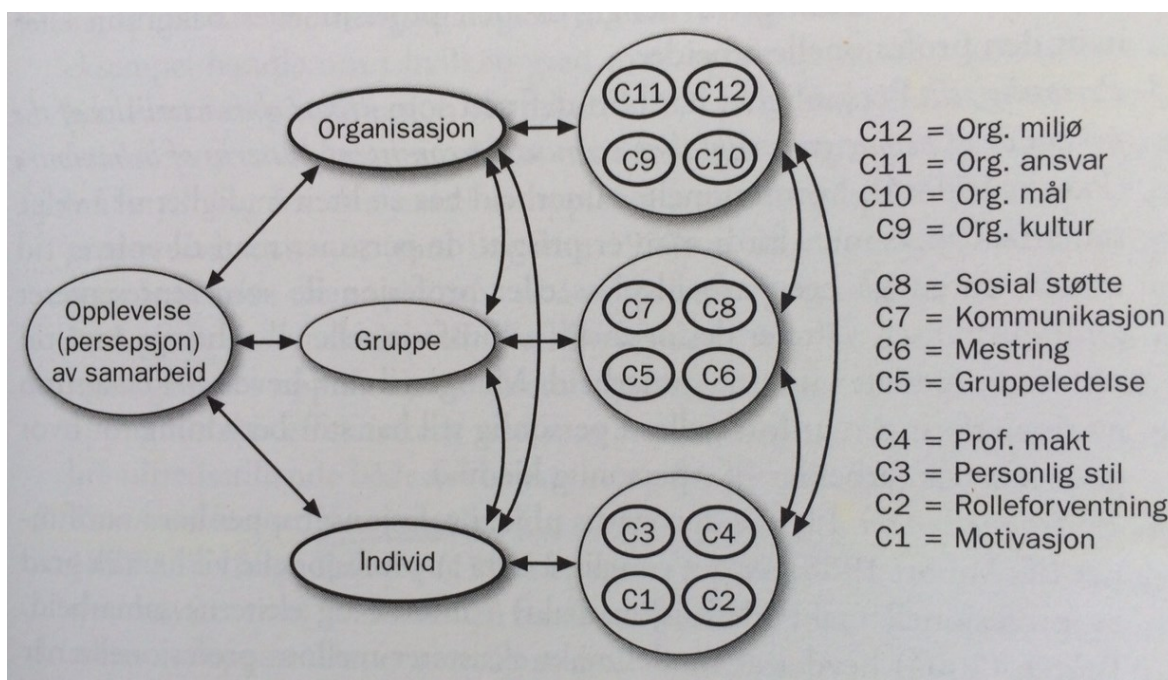
Maktforholdet mellom brukeren og fagpersonen i hjelpetjenestene er generelt preget av en asymmetri der fagpersonene er de som sitter med makten. Det handler om makt for å både få og utøve innflytelse. På den ene siden handler makten om den profesjonelles kompetanse, posisjon, autoritet, tilgjengelige tiltak og tjenester, og informasjon om hjelpeapparatet, og på den andre siden om brukerens avhengighet av den profesjonelle til å kunne få ulike tiltak og tjenester. Spesielt gjelder dette innen barneverntjenesten, der denne har anledning til å foreta tiltak mot foreldrene og barnas vilje (Hanssen, 2005). Et argument for brukermedvirkning er maktutjevning. Med brukermedvirkning kan en bedre maktbalansen mellom brukere og hjelpeapparatet, da sistnevnte besitter en overlegen makt i forhold til ressurser som tidligere nevnt (Humerfelt, 2005).

2.2 Fremmende og hemmende faktorer for samarbeid

Begrepet tverrfaglig samarbeid er svært komplekst. Individuer og organisasjoner er i stadig endring og utvikling. Behov vil endres, erfaringer og meninger vil likeså (Ødegård & Willumsen, 2009). For å finne ut hvorfor samarbeid i ansvarsgruppemøter kan være vanskelig å få til, er det viktig å se på strukturen og dynamikken i tverrfaglig samarbeid i grupper, og hva teorien sier om dette. Dynamikken i ansvarsgrupper påvirkes av faktorer på ulike nivå. Jeg har valgt å se nærmere på hvilke faktorer som hemmer og fremmer samarbeid på organisasjons-/gruppe- og relasjonsnivå.

Ødegård (2009) bruker modellen PINCOM til å forklare hvilke aspekter som påvirker et samarbeid på tre nivåer; organisasjons-, gruppe- og individnivå. Jeg velger derfor å ha med denne. Han tar for seg 12 ulike punkter, 4 for hver gruppe, til å forklare hvordan disse

påvirker den respektive gruppen, samtidig som de påvirker samarbeidet på tvers av gruppene.

Figur 2 (Ødegård 2009, s. 57)

I de neste to avsnittene vil jeg legge frem hvordan de tre nivåene påvirkes av hverandre. Jeg har valgt å bruke begrepet *strukturelle forhold* som en samlebetegnelse for organisatoriske faktorer og faktorer på gruppenivå, da jeg vurderer at det passer best i forhold til denne avhandlingen og min empiri.

2.2.1 Strukturelle forhold

Det er blitt gjort en del studier, både i Norge og utenlands, på hva det er som gjør at man lykkes med tverrfaglig samarbeid, og hva som gjør tverrfaglig samarbeid vanskelig. San Martin-Rodriguez et al. (2005) har sett på ulik forskning gjort for å identifisere fremmende og hemmende faktorer for tverrfaglig samarbeid innen helse- og sosialsektoren. De har deretter delt disse faktorene i tre grupper: faktorer som hemmer og fremmer samarbeid på system-, organisasjons- og relasjonsnivå (ibid).

På organisasjonsnivå er faktorer som åpenhet for gruppediskusjoner og bekreftelse på den ansattes arbeid (i forbindelse med tverrfaglig samarbeid) fremmede faktorer for samarbeid. Ressurser i form av tid og rom, og et positivt lederskap nevnes også som fremmede faktorer (San Martin-Rodriguez et al., 2005). Organisasjonsmiljø og støtte av ledelsen i den enkelte instans er viktig for et tverrfaglig samarbeid da dette er med på utløse ressurser i form av tid og penger (Reeves et al., 2010). Hvis en barnevernleder ikke anser at ansvarsgruppe er et riktig tverrfaglig tiltak å benytte seg av for barneverntjenestens brukere, kan dette påvirke den enkelte barnevernsarbeiders syn på nytten av en ansvarsgruppe. Organisasjonsmiljø handler også om hvor mye ressurser organisasjonen har, eller om det er stor personalutskiftning (Ødegård, 2009).

Fast struktur på møtene, god møteledelse, samt klare og felles målsettinger anses som fremmede faktorer for samarbeid (Glavin & Erdal, 2013). Det er ikke nødvendigvis så enkelt å samles om et felles mål. I Frydenlund (2011) sin masteravhandling, der hun har sett på fremmede og hemmende faktorer for tverrfaglig samarbeid i ansvarsgrupper mellom barnevern, BUP og PPT, har det vist seg at både profesjonelle og brukere beskriver en mangel på tydelige mål og ledelse i ansvarsgruppene (ibid).

En profesjonell har med seg sin organisasjonskultur inn i et samarbeid (Reeves et al 2010, San Martin-Rodriguez et al. 2005, Ødegård 2009). De som er mer positive til å samarbeide i en ansvarsgruppe vil kanskje ønske hyppigere møter. Hvis organisasjonsmålet i barneverntjenesten ikke har som et klart mål å samarbeide med andre, kan også dette vanskeliggjøre det tverrfaglige samarbeidet.

2.2.2 Relasjonelle forhold

Ifølge San Martin-Rodriguez et al. (2005) er et ønske om å samarbeide (tverrfaglig) og lederens personlige egenskaper, fremmede faktorer for tverrfaglig samarbeid på relasjonsnivå. Om den profesjonelle er motivert for å delta eller ikke, nevnes som en faktor som påvirker samarbeidet. Ulike profesjonelle kan ha ulik motivasjon for å delta (San Martin-Rodriguez 2005, Reeves et al 2010, Ødegård 2009). Videre er rolleforventninger, personlig stil og profesjonell makt nevnt som faktorer som kan påvirke et samarbeid i en ansvarsgruppe. Sistnevnte vil være i forhold til hvem/hvilken yrkesgruppe som har definisjonsmakt, og hvilke faguttrykk som blir benyttet (Ødegård 2009, Reeves et al 2010).

Tillit, respekt og kommunikasjon teammedlemmer imellom er avgjørende for et godt tverrfaglig samarbeid. Dette oppnås gjennom erfaring innad i teamet (Reeves et al. 2010, San Martin-Rodriguez et al. 2005). Respekt handler om blant annet å anerkjenne hverandres faglighet, og at andre kan ha et annet syn. Fagpersoner må vise respekt for brukeres livserfaring og kunnskap om eget liv (Glavin & Erdal, 2013). Humor kan også være en viktig faktor, og kan være med på å bidra til å lette på spenninger, og gjenopprette maktubalanse i teamet (Reeves et al 2010, San Martin-Rodriguez et al 2005).

Hvorfor samarbeid i en ansvarsgruppe ikke fungerer ser vi kan være mange årsaker til. Ødegård og Willumsen gjorde en kvalitativ studie i 2011, der 17 informantene, som var tjenesteytere innen barnevern, helsestasjon, barnehage og grunnskole, deltok. Målsettingen med studien var å beskrive hvordan tjenesteyterne forstod fenomenet samarbeid. Ødegård hadde erfart gjennom tidligere studier at tjenesteytere så på samarbeid på ulike måter. På bakgrunn av de innhentede dataene ønsket Ødegård og Willumsen å lage et analyseverktøy som kunne benyttes til å identifisere ulike former for samarbeid, og med dette gi tjenesteytere og ledere ideer til hvordan forbedre samarbeidsprosesser i for eksempel ansvarsgrupper (Ødegård & Willumsen, 2009).

Ødegård og Willumsen (2009) delte funnene i studien i to hovedkategorier: *relasjonelle forhold som fremmer og hemmer samarbeid* og *planlegging som fremmer og hemmer samarbeid*. I relasjonelle forhold, svarte informantene at fremmende faktorer var respekt, likeverdighet, god dialog og felles innsats. Det motsatte av disse så de som hemmende faktorer: mangel på respekt, maktorientering, dårlig dialog og solospill (ibid).

Det de så på som fremmende faktorer i planlegging av det tverrfaglige samarbeidet, ble beskrevet å være god møteledelse, felles mål, dele kunnskap og klare roller. Som i den første kategorien, ble det motsatte av de fremmende faktorene hemmende for planleggingen; dårlig møteledelse, uklare mål, holde på kunnskap og uklare roller (Ødegård & Willumsen, 2009).

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg lagt frem teori og forskningsstatus jeg har ansett er relevant i forhold til min avhandling. Disse teoriene og forskningen vil jeg ta utgangspunkt i når jeg skal drøfte mine funn senere i avhandlingen. I neste kapittel vil jeg redegjøre for valg av forskningsmetode.

3.0 Metode

Gjennom dette prosjektet ønsket jeg å danne meg et bilde av brukerne og fagpersonenes erfaringer og tanker om ansvarsgrupper og brukermedvirkning. I dette kapitlet vil jeg blant annet gjøre rede for mine metodevalg, og troverdighet og validitet av studien. Da jeg også har valgt å intervju brukere innen barnevernet, har det vært viktig for meg å løfte fram noen etiske spørsmål og refleksjoner rundt forskning på mennesker i utsatte livssituasjoner.

3.1 Valg av metode

Johannesen et al. (2010) skriver at mennesker på et vis forholder seg til to virkeligheter, eller verdener; den lille og den store verden. I den lille verden står våre egne erfaringer i sentrum. Vår lille verden er så en del av en større helhet, som omtales som den store verden. Den store verden er det ikke mulig å ha en fullstendig kunnskap om. Vi danner oss bilder av den store verden, gjennom å lese om hva som foregår i den store verden, og prate med andre som befinner seg i den. Videre beskrives det at samfunnsvitenskap har som formål å bidra med kunnskap om virkeligheten i både den store og lille verden (ibid).

Meningen bak foregående avsnitt er å si noe om at det verken er riktig eller ønskelig fra min side å generalisere ut i fra mine funn. Johannesen et al. (2010) trekker fram at hensikten med kvalitative studier som regel ikke er å generalisere, men heller å få mest mulig, og fyldig, kunnskap om et fenomen. Tanken bak prosjektet er heller å vise til hva akkurat disse respondentene har erfart med ansvarsgrupper, og hva deres egne tanker om

bruken av ansvarsgrupper er. Dermed kan en si at jeg, gjennom prosjektet, har valgt å se på virkeligheten slik den oppleves for respondentene (ibid).

For å få svar på problemstillingen min, kunne jeg i utgangspunktet valgt å ta i bruk ulike forskningsmetoder. Jeg kunne ha valgt å eksempelvis kombinere kvalitativ og kvantitativ forskning. Gjennom spørreskjemaer kunne jeg muligens funnet svar på om brukere og fagpersoner anser ansvarsgrupper som nyttig. Da jeg var opptatt av menneskenes egne erfaringer og refleksjoner rundt temaene ansvarsgrupper og brukermedvirkning, anså jeg det som mest hensiktsmessig å benytte meg av metodene intervju og observasjon. Jeg skulle få erfare det som svært utfordrende å få tak i respondenter, noe jeg vil gå nærmere inn på senere i kapitlet. Mulig det kunne vært lettere å få tak i respondenter om jeg hadde sendt ut spørreskjemaer som ikke hadde tatt altfor lang tid å svare på. Utfordringene med denne metoden kunne derimot vært flere; jeg kunne gått glipp av verdifull informasjon, som kan være mye lettere å få gjennom et intervju/dialog med respondenten, og det hadde krevd mer av barneverntjenestene jeg kontaktet, da jeg ønsket brukernes perspektiv, og barneverntjenestene dermed måtte ha brukt tid på å kontakte ulike brukere med forespørsel om deltakelse.

Gjennom observasjon og intervjuer av deltakere i ansvarsgrupper ønsket jeg å få fram brukere og fagpersoners erfaringer og tanker rundt bruken av ansvarsgrupper som metode for å hjelpe utsatte barn og unge, og deres foreldre. Jeg vurderte det derfor som mest hensiktsmessig å benytte meg av metoden intervju, og supplere denne med observasjon.

Observasjon

Johannesen et al. (2010) beskriver hvordan observasjon som metode egner seg når forskeren ønsker direkte tilgang til det vedkommende undersøker, og hvordan det ikke er sikkert at vi gjør det vi sier at vi gjør. Ved hjelp av observasjon ønsket jeg å se hvordan deltakerne i ansvarsgruppen samhandlet og kommuniserte, og hvilken posisjon brukerne fikk i møtene. Observasjonen skulle også hjelpe meg å stille mer hensiktsmessige spørsmål under intervjuet. Jeg valgte derfor en *ustrukturert observasjon* (ibid). Jeg var redd for at jeg skulle låse meg fast til eget skjema om jeg strukturerte observasjonen for mye. I tillegg skulle observasjonen kun fungere som et supplement til selve intervjuet, derfor valgte jeg å gjøre det mer fritt. Jeg tok notater underveis, og valgte å sette meg på et sted der det var

tydelig at jeg ikke var deltaker i møtet (lengst mulig bort fra gruppen), samtidig som jeg sørget for å kunne se deltakerne, for å kunne observere for eksempel ansiktsuttrykk.

Min fordel i observasjonssettingen var at jeg selv har deltatt i en del ansvarsgruppemøter gjennom jobben. Jeg hadde en viss kunnskap om hvordan møtet kunne foregå, og det var dermed lettere å vite hva jeg skulle se etter på forhånd. Det som derimot viste seg å være noe utfordrende, eller uvant, var at jeg ikke hadde noen som helst informasjon om, eller kjennskap til, saken på forhånd. Jeg satt dermed med en del spørsmål om saker som ble diskutert. Derfor tok det litt tid før jeg så sammenhengen i det de pratet om.

Jeg valgte å være en *tilstedeværende observatør*. Deltakerne i ansvarsgruppen hadde kjennskap til at jeg observerte dem, men jeg skulle på ingen måte engasjere meg i samtalen/møtet (Johannesen et al., 2010). Før møtet startet presenterte jeg meg for deltakerne. Det var kun brukeren og barnevernets saksbehandler som hadde kjennskap til prosjektet mitt, og at jeg skulle observere ansvarsgruppen, på forhånd. Jeg informerte kort om prosjektet mitt, bakgrunnen for min tilstedeværelse og min rolle under møtet. Jeg hadde på forhånd skrevet ut informasjonsskrivene og gjort de klart til å dele de ut til deltakerne etter møtet. Etter å ha foretatt observasjonen, fikk jeg noen spørsmål i tillegg til de jeg allerede hadde skrevet ned i intervjuguiden.

Intervju

Jeg valgte intervju som metode for å få mest mulig informasjon og refleksjon fra respondentene for å få svar på problemstillingen. Ved hjelp av intervju kan respondentene snakke fritt og jeg kan komme med oppfølgingsspørsmål for å utdype deres utsagn, eller for å oppsummere svaret de gir, slik at jeg sørger for at jeg har forstått deres utsagn riktig. Et spørreskjema hadde begrenset dette. Et gruppeintervju kunne også ha begrenset dette, da jeg tenker at mennesker som er mer tilbakeholdne, fort kan forsvinne i en slik setting.

I utgangspunktet hadde jeg sett for meg å intervju ca. 4 deltakere i hver ansvarsgruppe, 12 til sammen. I følge Johannesen et al. (2010) er det vanlig med 10-15 informanter i mindre prosjekter, og færre enn 10 i studentprosjekter. Dette grunnet begrensede ressurser hos studenter, både i form av økonomi og tid (ibid). Mitt ønske var å sammenlikne 3 ulike ansvarsgrupper i like mange kommuner, da jeg hadde en tanke om at ulike kommuner

kunne være preget av ulik kultur og ulikt fokus på ansvarsgrupper. Det kunne være at man på en arbeidsplass for eksempel hadde større fokus på ansvarsgrupper, hadde utarbeidet egne rutiner for ansvarsgruppemøter, eller at de ansatte ble sendt på kurs eller liknende for å få en større kompetanse på området. Eller det kunne være motsatt, for eksempel at man i en kommune hadde et stort fokus på en annen møteform eller metode for tverrfaglig samarbeid rundt utsatte barn og unge. For å forhåpentligvis få en større variasjon i svarene, var min tanke at ansvarsgruppene skulle være fra ulike kommuner.

Men slik trenger det nødvendigvis ikke å være. Deltakerne er uansett ulike, med ulike tanker og erfaringer fra ansvarsgrupper. I tillegg skulle jeg også intervju fagpersoner fra andre fagfelt enn barnevern, og fagpersoner utenom kommunen, for eksempel fra andre- eller tredjelinjetjenester. Alle fagpersoner utenom en hadde erfaringer fra ansvarsgrupper også fra andre arbeidsteder enn den de på daværende tidspunkt var ansatt i.

I teorien er det ikke noen øvre eller nedre grense for antall intervjuer. Det hevdes at intervjuer bør gjennomføres helt til forskeren når et metningspunkt der vedkommende ikke lenger får inn noen ny informasjon (Johannesen et al., 2010). Jeg ser ikke at det ville være realistisk, eller nødvendig, å gjøre dette i mitt prosjekt. Jeg søkte ikke å finne et svar jeg kunne sette to streker under, jeg ønsket et gitt antall fagpersoner og brukeres erfaringer og tanker om ansvarsgruppemøter som en møteform.

Jeg valgte et *semistrukturert intervju* for å enklest mulig komme i dialog med respondentene (Johannesen et al., 2010). Jeg tok utgangspunkt i intervjuguiden jeg hadde laget på forhånd, der jeg hadde i underkant av 10 spørsmål¹. Det var sjelden jeg måtte stille alle spørsmålene, respondentene hadde ofte gitt svar på flere spørsmål underveis i intervjuet, i sammenheng med andre foregående spørsmål eller tema som ble tatt opp. Intervjuguiden var en fin støtte å ha for å holde fokus på temaene jeg var opptatt av å ta opp. Jeg la vekt på å stille åpne spørsmål for å få mest mulig utfyllende svar. Intervjuene tok 45-60 minutter, unntatt intervjuet med en av brukerne som varte noe i overkant av 20 minutter.

---

¹ Intervjuguiden ligger som vedlegg 4 (for brukere) og vedlegg 5 (for fagpersoner)

Før selve intervjuet startet, gikk jeg gjennom informasjonsskrivet² sammen med respondentene, for å forsikre meg om at de var innforstått med hva prosjektet handlet om og hvilke konsekvenser deltakelse i prosjektet hadde for dem. De ble informert om at de kunne la vær å svare på spørsmål de ikke ønsket å svare på og at de når som helst kunne trekke seg fra prosjektet om de ønsket det. Respondentene var ikke informert om hvilke spørsmål de ville få på forhånd, men de var informert om hvilke temaer vi skulle innom. Deretter ba jeg respondentene om å skrive under på samtykkeskjema, slik at jeg også hadde deres skriftlige samtykke.

Spørsmålene varierte ut i fra temaer respondentene var opptatt av, og mine spørsmål fra intervjuguiden kom i ulik rekkefølge, alt etter når under intervjuet det falt seg naturlig å stille dem. I tillegg var jeg følgelig opptatt av temaene informantene var opptatt av, og spørsmålene varierte derfor fra intervju til intervju. Respondentene fikk selv velge hvor de ønsket å bli intervjuet, så fremt det var et sted vi kunne prate uforstyrret. Samtlige fagpersoner valgte egen arbeidsplass. Jeg var spesielt opptatt av at brukerne skulle bli intervjuet på et sted der de følte de kunne slappe av. Da jeg ba brukerne velge sted, foreslo jeg at jeg kunne komme hjem til dem om de ønsket det. Begge brukerne valgte kommunens barneverntjeneste som sted å bli intervjuet. Under intervjuene var jeg også opptatt av å ikke sitte tvers ovenfor respondentene, for å unngå en forhører-setting (Johannesen et al., 2010).

Jeg valgte stort sett å starte intervjuene med et spørsmål som var konkret, trygt og forholdsvis enkelt å svare på, slik at samtalen kom lett i gang. Det hendte at samtalen underveis i intervjuet stoppet opp, og da var intervjuguiden fin å ha slik at jeg kunne se hvilket spørsmål jeg kunne stille som vi ikke hadde vært innom, slik at samtalen kom i gang igjen. Under ett av intervjuene forsøkte respondenten å inngå i en diskusjon ved å stille meg spørsmålet tilbake. For å unngå å havne i en diskusjon med respondenten, og en situasjon der jeg, ved å svare på spørsmålet, kunne ha laget føring for respondentens forståelse, valgte jeg å stille spørsmålet tilbake til respondenten igjen. Jeg avsluttet intervjuene med spørsmål om det er noe mer de ønsker å si eller kommentere vedrørende de temaene som var tatt opp. Dette spørsmålet erfarte jeg var nyttig å avslutte med, da det kunne være at de ønsket å fortelle eller si noe som de under intervjuet kanskje ikke hadde

---

² Informasjonsskrivet sendt til fagpersonene ligger som vedlegg 2. Vedlegg 3 er informasjonsskriv rettet mot brukerne.

blitt spurt om. Her brukte respondentene anledningen til å oppsummere sine utsagn, komme med tilleggsinformasjon som ikke hadde kommet frem i intervjuet tidligere, og kommentere hvordan de opplevde selve intervjuet.

3.2 Utvalg av informanter

Jeg erfarte det som svært vanskelig å få tak i informanter. I utgangspunktet var min plan å observere og intervju deltakere i ansvarsgrupper i 3 ulike kommuner. Dette valget foretok jeg ut i fra oppgavens størrelse og lengde på prosjektet, som skulle ta omtrent ett år, på deltid. Alle kommunene jeg kontaktet befant seg på Østlandet, da jeg anså det som mest realistisk og gjennomførbart for egen del å ikke måtte reise altfor langt for datainnsamling. Kommunene jeg kontaktet var av ulik størrelse.

Når godkjenningen fra NSD forelå, tok jeg kontakt med de første kommunene³. Jeg sendte først mail til tre ulike barnevernledere. Mailen inneholdt en kort beskrivelse av prosjektet, samt vedlegg med informasjonsskriv til fagpersoner og til brukere. Etter å ikke ha hørt noe fra kommunene på tre uker tok jeg kontakt med barnevernlederne på telefon. Formålet var å høre om mailen med forespørsel var mottatt, samtidig som jeg ønsket å oppklare eventuelle spørsmål eller undringer knyttet til prosjektet. Noen få dager etter samtalen med en av lederne, tok to ulike saksbehandlere fra denne kommunen kontakt med meg per telefon. De var begge interessert i å delta, og jeg benyttet telefonsamtalen til å spørre om de hadde noen spørsmål knyttet til prosjektet, slik at vi fikk oppklart disse før de tok kontakt med brukerne. Mens jeg ventet på svar fra de to nevnte saksbehandlerne, sendte jeg mail til ytterligere 3 kommuner, en mindre og to større kommuner. Jeg valgte større kommuner for å forhåpentligvis øke sannsynligheten for at noen ville ta kontakt.

Saksbehandlerne jeg avventet svar fra tok senere kontakt med meg per mail. Den ene kunne informere om at brukeren hadde sagt seg villig til å delta, mens den andre informerte at brukeren ikke ønsket å delta. Jeg tok så kontakt med de siste 3 kommunene på nytt per mail. En leder svarte relativt raskt at arbeidsmengden i kommunen var stor da de hadde en del sykemeldinger, og at de dermed ikke hadde anledning til å delta. I de resterende to kommunene tok jeg kontakt med barnevernleder på telefon, etter å ha purret på svar på mail uten å få noen respons. Heller ikke over telefon klarte jeg å nå fram. Jeg

---

³ Se vedlegg 1, godkjenning fra NSD.

fikk også hjelp av en medstudent til å videreformidle mailen min til en større kommune der vedkommende tidligere hadde vært ansatt. Heller ikke det førte til at noen tok kontakt. Til slutt hadde jeg kun én ansvarsgruppe, etter å ha benyttet meg av både formelle og uformelle kanaler for å rekruttere informanter. Etter å ha drøftet problemet med veileder besluttet vi at jeg måtte gå i min egen kommune for å få tak i informanter hvis jeg skulle komme i mål med prosjektet. Slik endte jeg opp med totalt to ansvarsgrupper, og på denne måten begrenset antall intervjuer seg også, til 4 intervjuer i den ene ansvarsgruppen, og 3 i den andre.

Hvilke respondenter jeg endte opp med, var delvis tilfeldig. Brukeren og saksbehandler fra barnevernet var de jeg sørget for å gjøre avtaler med først. Dels fordi jeg i oppgaven legger vekt på brukeres erfaringer og ansvarsgrupper innen barneverntjenesten, og dels fordi disse respondentene var faste medlemmer av ansvarsgruppene. I den ene ansvarsgruppen var det kun tre faste medlemmer, inkludert bruker og saksbehandler fra barnevernet. Dermed ble det til tre intervjuer i denne ansvarsgruppen. I den andre ansvarsgruppen, som var nyoppstartet, var det ingen faste medlemmer utenom bruker og barnevern. Her var det fire andre deltakere, to av de var fra samme instans. Jeg foretok en tilfeldig ringerunde i etterkant av møtet, og valgte de som takket ja først. En takket nei rimelig raskt per mail. Jeg sto da igjen med en fagperson som jeg ikke hadde fått kontakt med, og valgte å utelukke denne, da dens kollega allerede hadde takket ja. Min tanke var at jeg på det viset kunne få mer informasjon, og større variasjon i dataene.

Som nevnt, opplevde jeg det å få tak i respondenter som vanskelig. Forskning innen rekruttering av respondenter til barnevernsforskning viser at deltakelse i forskningsprosjekt blir ansett som en belastning og en tilleggsoppgave for saksbehandlere i en ellers travel arbeidshverdag (Redalen et al., 2013) Funnene i undersøkelsen til Redalen et al (2013) viser til at de ansatte foretok en form for silingsprosess for hvilke brukere de skulle ta kontakt med og ikke, ut i fra deres relasjon til brukeren, og de ansattes vurdering av brukerens situasjon (ibid).

3.3 Transkribering

Etter intervjuene var foretatt, ble de transkribert, altså gjort om til tekst. Jeg transkriberte ordrett alt informantene sa under intervjuet, også pauser, nølinger og for eksempel latter.

Allerede under transkriberingen valgte jeg å anonymisere fagpersonene og brukerne. Innledningen, med bakgrunn og informasjon om studien og deltakelse, valgte jeg ikke å ha med som data. Jeg satt da igjen med 65 sider med transkribert tekst. Her er et utdrag fra et av de transkriberte intervjuene (temaet er brukermedvirkning, spørsmålet handler om hvorvidt brukeren ble spurt om hvem den ønsket å ha med i ansvarsgruppen):

I: Kan du huske om brukeren ble spurt om hvem som skulle delta?

F2a: Ja, det spurte jeg om. Ja, ja! (ler)

I: Ja, jeg må spørre (ler). Det hørtes ut som om det var en selvfølge?

F2a: Ja, ja. Jeg må jo spørre om det, da. Det er liksom hele poenget, da.

3.4 Datareduksjon og kategorisering

Da jeg skulle sette i gang med datareduksjon, valgte jeg å organisere funnene etter forskningsspørsmålene mine. Ved å ta utgangspunkt i temaene brukermedvirkning, og gode og dårlige erfaringer med ansvarsgrupper, ble det lettere å kategorisere tekstene etter de nevnte temaene. Jeg valgte dermed en *kategoribasert inndeling* av dataene. Jeg leste gjennom hvert intervju gjentatte ganger, og kodet teksten først etter forskningsspørsmålene mine, og temaene i intervjuguiden, som er *brukermedvirkning* og *ansvarsgrupper* (gode og dårlige erfaringer), slik som Jacobsen (2000) foreslår. De delene av teksten som tilhørte flere kategorier, kodet jeg innunder flere kategorier. Jeg opplevde da å få en bedre oversikt over dataene. Johannesen et al (2010) beskriver at denne *indekseringen* er som overskrifter i en bok, en beskrivelse av hva teksten handler om. Deretter streket jeg under det jeg tolket som respondentenes positive og negative erfaringer med ansvarsgrupper.

Da jeg hadde gjort dette, satte jeg tekstene inn i et skjema som synliggjorde og ga større oversikt over kategoriene og kodene. Her er et eksempel fra skjemaet:

Informant	Tekst	Tema	Kode
Bruker 1	Og jeg bare synes det er bra at noen tar tak i problemene til datteren min, da. Sånn at hun får den hjelpen hun trenger. Og at nå har alle et ansvar.	God erfaring	Fagpersoner tar ansvar Ungdommen mottar rett hjelp Ansvarsfordeling

For å få en viss oversikt over hvilke begreper og temaer som gikk igjen, brukte jeg store ark som jeg festet post-it lapper med kodene på. Jeg startet med ett ark for hvert tema. Jeg fikk da en bedre oversikt over begreper som gikk igjen, og kunne etter hvert se at jeg kunne dele hvert forskningsspørsmål inn i underkategorier, etter kodene som gikk igjen. Slik delte jeg kodene i underkategorier til forskningsspørsmålene, noe som dannet utgangspunkt for min analysedel og tolkning av dataene.

Under arbeidet med analysedelen foretok jeg ved noen få anledninger endringer. Etter hvert som jeg skrev under de ulike kategoriene, så jeg at det var noen koder som likevel ikke passet inn under kategoriene mine, slik at disse ble fjernet. Samtidig var det noen utsagn fra respondentene som jeg i utgangspunktet hadde valgt å ikke ha med fordi jeg vurderte at de ikke passet inn under kategoriene, som jeg valgte å ha med fordi jeg senere så at disse dataene likevel passet inn under kategoriene jeg hadde valgt og passet inn sammen med annen data jeg hadde tatt med.

3.5 Ethiske vurderinger

Ved å velge å forske på fagpersoner og brukere innen barnevernet, beveget jeg meg inn i et felt der jeg anså det som viktig å trå svært varsomt. Som forsker har en alltid et etisk ansvar. Ved å forske på mennesker i sårbare situasjoner, som det som regel er når ens familie er innenfor barnevernssystemet, har en et spesielt etisk ansvar. Det var avgjørende at brukeren samtykket til deltakelse i prosjektet, ellers hadde jeg ikke fått noen respondenter. De måtte først samtykke til min deltakelse i et ansvarsgruppemøte, og deretter til å bli intervjuet. Deres samtykke utløste dermed min deltakelse som observatør i

ansvarsgruppen, og videre intervjuer med fagpersonene, dersom fagpersonene samtykket til å la seg intervjuet av meg.

Dataene skulle registreres elektronisk på lydbånd og PC, og prosjektet var derfor meldepliktig. For å få prosjektet godkjent av NSD måtte nødvendige forskningsetiske retningslinjer følges (www.nsd.uib.no). Det var viktig at respondentene ble informert både skriftlig, før de samtykket, og senere ved innledning til intervjuet, at deltakelsen er frivillig og at de når som helst kan trekke seg fra deltakelse uten å ha noen begrunnelse, at det ikke vil fremkomme opplysninger som kan identifisere respondentene og at dataene vil bli behandlet konfidensielt, i tillegg til at det var viktig å gjøre det klart for brukerne som ble intervjuet at hvis de ikke ønsket å delta, eller trakk seg på et senere tidspunkt, så ville ikke dette ha noen som helst konsekvens for dem i forhold til deres kontakt med barnevernet (ibid). Dette kan en se ut i fra informasjonsskrivene om prosjektet mitt som jeg sendte ut til barneverntjenestene.

Andre etiske aspekter jeg måtte ta hensyn til var å sørge for at respondentene ikke kunne gjenkjennes i oppgaven. Spesielt med tanke på at ett av ansvarsgruppene jeg observerte, og bruker og fagpersoner jeg intervjuet fra denne ansvarsgruppen, tilhørte min egen arbeidsplass.

3.6 Validitet og reliabilitet

Innen forskning snakker en ofte om *validitet* (gyldighet) og *reliabilitet* (pålitelighet) av undersøkelsen som er blitt gjort. Pålitelighet knytter seg til dataene som er samlet inn og om dataene er til å stole på. Gyldighet handler om funnene oppfattes som riktige. Ved drøfting av validitet og reliabilitet med empirien, retter forskeren et kritisk blikk på kvaliteten av egen undersøkelse (Jacobsen, 2000).

3.6.1 Validitet

Oppfattes resultatene som riktige? Har vi riktig informasjon og tilgang til de riktige kildene? Ifølge Jacobsen (2000) er dette noen av spørsmålene en som forsker bør stille seg når en skal vurdere validiteten ved egen forskning. Da formålet med studien var å

undersøke hvilke erfaringer brukere innen barnevernet og fagpersoner har med ansvarsgruppemøter, oppfatter jeg at jeg har de rette kildene i min undersøkelse.

Utenom en fagperson, som hadde 1,5 års erfaring innen fagfeltet og dermed tilsvarende lang erfaring med ansvarsgrupper, hadde resten av fagpersonene betydelig og årelang erfaring med bruk av ansvarsgrupper. En av brukerne hadde nettopp startet opp med ansvarsgruppe rundt sitt barn, slik at denne hadde lite erfaring. Den andre derimot, hadde flere års erfaring med ansvarsgrupper. Både i forhold til egne barn, og egen helse. I tillegg var denne brukeren selv under barnevernet som barn, og har dermed hatt ansvarsgruppemøter i forhold til seg selv i oppveksten. Ved siden av dette, har brukeren jobbet på en ungdomsinstitusjon med barnevernsbarn. Dermed kan en si at brukeren hadde betydelig og lang erfaring med ansvarsgrupper. Jeg vurderer at jeg hadde de rette kildene i min undersøkelse. Det kan diskuteres hvorvidt også den andre brukeren kunne hatt lenger erfaring enn den hadde, men realiteten var slik at jeg måtte bruke de respondentene jeg fikk tilgang til. Og uansett hadde denne brukeren noe erfaring med ansvarsgrupper, og kunne allerede på daværende tidspunkt formidle hvilken opplevelse den satt igjen med både i forkant, underveis og i etterkant av møtet. Jeg mener derfor jeg fikk tilgang til de rette kildene.

Jeg har også fundert over om jeg har forstått respondentene riktig, eller om det er noe jeg kan ha misforstått. Jeg kan ikke utelukke at jeg kan ha misforstått, eller feiltolket noen av deres utsagn. Underveis i intervjuene var jeg derfor opptatt av å sørge for å oppsummere deres utsagn, og spørre der jeg var usikker på om jeg hadde oppfattet det de sa på en riktig måte. Jeg leste også nøye, og gjentatte ganger, gjennom transkriberingsnotatene, og senere kodene, for å se om det kunne være noe jeg hadde feiloppfattet, mistolket, eller tatt ut av sammenheng.

Ifølge Lincoln og Guba (1985, i Johannessen et al, 2010), er *vedvarende observasjon* og *metodetriangulering* to måter å styrke troverdigheten i en undersøkelse. Da jeg stort sett hadde samme faglige bakgrunn som fagpersonene, og kjente godt til feltet gjennom egen arbeidspraksis, kunne jeg skille mellom relevant og ikke relevant informasjon. Slik mener jeg dermed at jeg har oppfylt kravet om vedvarende observasjon. Jeg benyttet meg av intervju og observasjon under studien. Ved å ta utgangspunkt i flere settinger i undersøkelsesfasen, har jeg oppfylt kriteriet om metodetriangulering. For meg var dette

nyttig erfaring, da jeg observerte situasjoner som ikke kom fram under noen av intervjuene, eksempelvis ulik fokus blant fagpersonene.

Ved siden av undersøkelsen, har jeg gjennomgått teori om ansvarsgrupper innen barnevernet og tverrfaglig samarbeid, og kunne med det få bekreftet mye av min egen empiri opp mot tidligere forskning. Også dette er med på å styrke validiteten av min studie.

3.6.2 Reliabilitet

Er resultatene pålitelige? Når en skal vurdere påliteligheten av undersøkelsen, er dette ett av spørsmålene som bør stilles. Har jeg skapt resultatene jeg har kommet fram til? Har eksempelvis min relasjon til respondentene vært med på å påvirke resultatet? Dette er ifølge Jacobsen (2000) relevante spørsmål for å vurdere påliteligheten med undersøkelsen. Selve undersøkelsen kan ha effekt på det forskeren undersøker. Dette kalles *undersøkereffekt*. I denne studiens tilfelle, er det også relevant å snakke om *intervjueffekt* og *observatøreffekt* (ibid). Jeg har reflektert over at min opptreden under observasjonen kan ha bidratt til at det for respondentene ble en unaturlig setting ved at de følte seg overvåket. Under intervjuene kan også min væremåte ha fått respondentene til å eksempelvis ikke kunne føle seg helt komfortable eller avslappet. Da jeg opplevde at samtalene med respondentene stort sett gikk veldig naturlig for seg, og informanten delte med sine erfaringer, både gode og mindre gode, opplever jeg at intervjuene førte til pålitelige funn og empiri.

Som jeg har nevnt tidligere, måtte jeg til slutt til egen kommune for å få nok data. Den ene fagpersonen er dermed også min kollega. Da jeg har vært ansatt ved min arbeidsplass i 7 år, og det er en liten kommune med få ansatte, kjente jeg også den ene brukeren fra tidligere. Dette er noen aspekter som jeg har reflektert over. Når respondenten kjenner meg, og vi senere skal jobbe sammen, kan dette virke inn på dataene ved at fagpersonen holder igjen noe informasjon, av frykt for å føle seg ”avslørt”? Eller motsatt, når respondentene kjenner meg, kan det føre til at de blir mer avslappet? Kan jeg som forsker bli blendet av min lojalitet overfor min kollega ved å trekke frem funn som stiller denne i et bedre lys? Dette er spørsmål jeg har fundert mye på underveis, spesielt i arbeid med analysen. Jeg kan ikke utelukke at jeg har havnet i noen fallgruver her, men jeg har etter beste evne og hensikt forsøkt å opptre så objektivt jeg har kunnet under databearbeidingen.

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg redegjort for valg av metoder, og hvordan jeg har jobbet i forbindelse med forskningsprosjektet og analyse av funn. Jeg har redegjort for hindringer jeg møtte på underveis i arbeidet med rekruttering av informanter innen barnevernet, og ulike etiske aspekter jeg har måttet forholde meg til som forsker. Jeg har også valgt å trekke frem ulike refleksjoner og vurderinger jeg har måttet gjøre meg med tanke på at jeg hadde kjennskap til noen av informantene fra før, og hvordan dette har kunnet ha en innvirkning på validiteten og reliabiliteten i min forskning. I neste kapittel vil jeg legge frem mine funn.

4.0 Presentasjon av funn

I dette kapitlet vil jeg legge frem funnene fra de innsamlede dataene jeg har. Det meste av funnene og dataene baserer seg på intervjuene jeg har gjennomført med brukerne og fagpersonene fra de to ulike ansvarsgruppene jeg har fått lov til å observere. Der det er naturlig å gjøre dette, vil funnene fra intervjuene bli supplert med observasjonene jeg har gjort.

Kapitlet er delt i tre, etter de tre forskningsspørsmålene mine:

1. Hvordan ivareta brukermedvirkningen i ansvarsgruppemøter?
2. Hvilke erfaringer har brukere med ansvarsgrupper som de anser som gode og mindre gode?
3. Hvilke erfaringer har fagpersoner fra ansvarsgrupper som de anser som gode og mindre gode?

De to siste delene vil igjen deles i to deler, der jeg skiller mellom de positive og negative erfaringene fagpersonene og brukerne har med ansvarsgrupper. Da jeg stilte respondentene spørsmål om hva de anser som gode og mindre gode ansvarsgrupper, og spørsmål rundt temaet brukermedvirkning, viser funnene ikke utelukkende til respondentenes egne erfaringer, men også til deres meninger, tanker og refleksjoner rundt temaene ansvarsgrupper og brukermedvirkning. Noen utsagn hører innunder flere kategorier, og

berører flere enn ett forskningsspørsmål. Disse vil derfor gjenkjennes i flere kategorier og temaer.

Jeg har valgt å bruke betegnelsen *brukere* som en samlebetegnelse for de to brukerne jeg har intervjuet, som er foreldre til barn som har tiltak gjennom barneverntjenesten. De profesjonelle i ansvarsgruppen som jeg har intervjuet vil fremkomme som *fagpersoner*. Jeg bruker samlebetegnelsen *respondenter* der det er snakk om funn fra både brukere og fagpersoner.

4.1 Hvordan ivaretas brukervedvirkningen i ansvarsgruppemøter?

Brukermedvirkning var et tema som tydelig engasjerte respondentene. Under intervjuene var flere av de opptatt av begrepet før jeg hadde rukket å stille spørsmål som omhandlet brukervedvirkning. Alle fagpersonene var opptatt av brukeren, og viste både til eksempler på hvordan brukervedvirkningen ble ivaretatt på en god måte og en dårlig måte i ansvarsgruppen. Ut i fra informasjonen respondentene ga under intervjuene, har jeg samlet dataene i tre deler for å komme frem til et svar på forskningsspørsmålet; hvordan tilrettelegge for brukervedvirkning i ansvarsgruppemøtene, fagpersoners holdninger ovenfor brukere, og hvordan få barnets stemme inn i ansvarsgruppemøtene.

4.1.1 Tilrettelegging for brukervedvirkning

Å tilrettelegge for brukervedvirkning er noe som respondentene sier kan gjøres både før og under selve møtet. Et ansvarsgruppemøte er noe som brukeren på et vis "eier", da det er brukerens behov og problemstilling som er avgjørende for at den iverksettes, og hvem som skal være deltakere, altså bidra med noe som skal føre til at utfordringen brukeren står ovenfor, løses. Brukermedvirkning skal foregå under hele prosessen og kontakten hjelpeapparatet har med brukeren. Derfor var jeg, i forkant av datainnsamlingen, opptatt av om brukeren ble spurt om hvem de ønsker skal delta i ansvarsgruppen.

Her fikk jeg ulik informasjon fra de ulike deltakerne i ansvarsgruppen. Fagpersonene var klare på at brukeren skal spørres om hvem som skal delta, og at de er styrende for hvem som skal delta i ansvarsgruppen. Men noen av de var usikre på hvorvidt dette var blitt gjort. Brukerne selv svarte ulikt. Den ene brukeren sa at den ble spurt om hvem de ønsket

skulle delta. Den andre brukeren svarte at den ikke ble spurt, mens fagpersonen som igangsatte ansvarsgruppen sammen med brukeren ikke bare svarte at vedkommende hadde spurt brukeren, men til og med lo da vedkommende fikk spørsmålet, noe jeg tolket som at fagpersonen så på dette som en selvfølge. Jeg valgte å stille fagpersonen et oppfølgingsspørsmål for å bekrefte eller avkrefte min tolkning. Fagpersonen svarte:

Ja, ja. Jeg må jo spørre om det, da. Det er liksom hele poenget, da.

(fagperson, mars 2015)

I dataene framkom det tydelig at fagpersonene mente at brukeren skulle spørres om hvem som skal delta, men at de i realiteten ikke alltid ble det. En fagperson sa at brukerne ofte kun informeres om hvem som skal delta i møtene:

...de har ikke blitt spurt om "ja, skal vi invitere..?", de har egentlig bare blitt informert om at de vil være tilstede, og det er begrunnet hvorfor. Det har ikke vært noen motsigelser for det, men ofte så blir det ikke så mye motsigelser på sånne ting da, om ja en offentlig instans mener at en annen offentlig instans skal være med på møtet, også sier det til foreldrene så er det ikke så ofte du møter motstand liksom.

(fagperson, januar 2015)

Ingen av brukerne hadde blitt spurt om de kunne tenke seg å ha med noen fra nettverket sitt, en eventuell støtteperson, i den aktuelle ansvarsgruppen. Den ene brukeren fortalte at den hadde tatt med seg stemoren sin inn i en annen ansvarsgruppe med skolen, uten å informere noen av medlemmene i ansvarsgruppen på forhånd. Brukeren forklarte hvordan den følte at den trengte å forsvare sine handlinger ovenfor fagpersonene, og hvorfor brukeren velger å gjøre en ting på den måten brukeren gjør, istedenfor å gjøre det slik fagpersonene mener brukeren bør gjøre det:

Da er det veldig greit å ha med seg et menneske som på en måte sier at "ja men, vet du hva, det har jeg sett at fungerer supert, så hvorfor skal vi på en måte forandre på det?". Det trenger ikke være familie, det kan bare være et menneske som de føler at de kan stole på.

(bruker, mars 2015)

Også fagpersonene som ble stilt spørsmål til vedrørende om de hadde spurt brukeren om de ønsket å ha med seg en støtteperson utenom hjelpeapparatet i ansvarsgruppen, svarte at de ikke hadde spurt brukeren om dette. En fagperson sa imidlertid at den godt kunne ha stilt brukeren spørsmålet. Under intervjuet tolket jeg utsagnet som at fagpersonen begynte å reflektere over spørsmålet idet det ble stilt, og muligens så at det kunne være en fordel for brukeren at den fikk spørsmål om den ønsket å ha med seg en støtteperson. Men det virket på ingen måte som at dette var en innarbeidet praksis hos verken vedkommende, eller de andre fagpersonene som ble stilt spørsmålet.

Andre forhold som fagpersonene mente tilrettela for brukermedvirkning, var at plan for ansvarsgruppen ble skrevet sammen med brukeren i ansvarsgruppemøtet, og at felles mål dermed også ble utarbeidet sammen med brukeren i møtet. Det mener en fagperson fører til en felles forståelse blant deltakerne i gruppen, og en åpenhet som vil bidra til at brukeren ikke får følelsen av at noe holdes hemmelig:

Og at liksom ingenting, at man ikke har følelsen av at noe holdes hemmelig eller, også at, det tror jeg er viktig. Eller sånn, hvis du skjønner, at man tenker at noen kanskje har snakket om noe. Altså. Det er liksom ikke alt. Men at det skjer noen planer over hodet på en, da. Litt sånn for familien.

(fagperson, februar 2015)

Åpenhet i ansvarsgruppen kan bidra til at brukeren opplever en form for oversikt og kontroll, noe som igjen kan tilrettelegge for brukermedvirkning ved at brukeren føler en trygghet på at fagpersonene anser brukeren som et likeverdige medlem av ansvarsgruppen. Under ett av møtene observerte jeg at en fagperson var opptatt av åpenhet og å informere brukeren om endringer i lovverket som kunne berøre brukeren og dens ytelser.

En fagperson var opptatt av at også brukeren stiller forberedt til ansvarsgruppemøtene. Fagpersonen mente at brukerne med fordel kunne bli styrket og lært opp til å kunne stille kritiske spørsmål til fagpersonene. Fagpersonen foreslår at koordinator av ansvarsgruppen kan ha en samtale med brukeren i forkant av møtet, og be brukeren om å for eksempel skrive ned ting de ønsker å stille spørsmål om i ansvarsgruppen, slik at brukeren stiller mer forberedt. Eventuelt at koordinator hjelper brukeren med å formidle noen av dens spørsmål eller liknende til deltakerne i ansvarsgruppen.

Fagpersonene så på det som viktig at brukeren føler den får noe igjen for å delta i ansvarsgruppen. En fagperson var spesielt opptatt av at brukeren kontinuerlig skulle spørres om hva dets behov er:

Så alltid ha den respekten for at andre... ”ja hvordan er det med det?” ”hva trenger du nå?” ”hva er godt for deg?” ”hvordan vil du ha det?” altså... hele tiden spørre hva som er bra for den andre. Det er det som er hovedspørsmålet vårt.

(fagperson, mars 2015)

Jeg tolker disse spørsmålene som respondenten her stiller, som at man viser en form for engasjement for brukerens liv, behov og trivsel, og et ønske om å bidra til å hjelpe brukeren gjennom den utfordringen eller problemstillingen den står ovenfor. Under et møte fikk brukeren spørsmål om ”hva er godt for deg at vi får gjort i dag?”. Fagpersonen ønsker å vite hvor brukeren og dens fokus er per tid, og hva den er opptatt av og trenger hjelp til her og nå.

En fagperson mente også at det var viktig å hjelpe brukeren med å sette grenser for seg selv i forhold til hvor mange deltakere som skal være tilstede under ansvarsgruppemøte. Som jeg vil komme tilbake til senere i kapittelet, er respondentenes erfaringer at færre deltakere under møtene fremmede for brukermedvirkning og brukeres deltakelse. Så det å hjelpe brukeren med å sette grenser for antall deltakere, eventuelt at deltakere skiftes ut, anser fagpersonen som nødvendig:

Av en eller annen grunn har det blitt mer og mer viktig for meg at folk skal inn og ut av de møtene og gruppene. (...)Etter klientens behov. Og klienter er jo...mange av de klientene som vi har med å gjøre, har blitt mer eller mindre sånn...de er ikke gode til å sette grenser. De er ikke gode til...hva som er bra og dårlig. Og det er en stor del av jobben, det er å snakke med dem om det...hvem er det som bør være med deg videre i forhold til det og... i forhold til det og...

(fagperson, mars 2015)

4.1.2 Fagpersoners holdninger som fremmende og hemmende for brukermedvirkning

Under intervjuene kom fagpersonenes holdninger ovenfor brukere tydelig fram. I de aller fleste tilfellene var dette positive holdninger, både i forhold til brukere og brukermedvirkning. Fagpersonene var gjengs over opptatt av å møte foreldrene med en positiv holdning og innstilling under ansvarsgruppemøtene. De anser det som avgjørende at foreldre og aller helst også ungdommer, der dette er aktuelt, deltar på ansvarsgruppemøtene. En fagperson poengterer viktigheten av å ha fokus på det positive brukerne gjør, og gjøre ansvarsgruppen til et trygt sted for brukeren. Den mener det er viktig å anerkjenne foreldrenes omsorg og engasjement for sine barn, og at de faktisk prøver å få til en positiv endring for sine barn bare ved å være tilstede under møtene. Noe fagpersonen trekker fram som viktig i møte med foreldrene, er å bekrefte og anerkjenne deres bidrag som foreldre og ikke klandre dem. Vedkommende anser det som viktig å vise medmenneskelighet ovenfor foreldrene og ikke være redd for å by på seg selv, for eksempel ved å bruke humor. Vedkommende forklarer det slik:

Men også glemmer man at det liksom egentlig på en måte er fagpersonene som har ansvar for å gjøre det til et sånn trygt sted.

(fagperson, februar 2015)

En annen fagperson nevner også det å vise seg fram som menneske som viktig i møte med brukeren, ved å komme med bidrag som råd, refleksjoner og ideer som kan føre til læring eller utbytte for brukeren. Også det å bidra med omsorg og empati i møte med brukeren framheves av fagpersonen som en viktig måte å møte brukeren på. Eksempler som gis er å engasjere seg i brukerens liv og gi trøst når det trengs. Jeg observerte blant annet at humor ble brukt i begge ansvarsgruppene. Ett eksempel er at det ble spøkt rundt bilen til en av fagpersonene fordi vedkommende har en eldre bil.

Andre strategier jeg opplevde at fagpersonene brukte under møtene for å vise empati og interesse for brukeren var å skryte av ting brukeren hadde fått til, fagpersonene lyttet, nikket og bekreftet det foreldrene sa.

Samme respondent mener at mange fagpersoner har en tendens til å tro at de er eksperter, noe respondenten avkrefter at den selv er. Jeg velger å tolke det som at respondenten anser brukeren som ekspert på seg selv og eget liv. Å bli møtt med en slik holdning kan gjøre det lettere for brukeren å føle at den blir anerkjent som et likeverdig medlem av ansvarsgruppen, og en aksept og anerkjennelse av brukerens opplevelser og erfaringer. En bruker opplever å bli møtt med respekt for dens erfaringer og opplevelser med eget barn slik i en ansvarsgruppe:

Fordi at det er litt sånn...hva du sier, du blir liksom tatt seriøst. De liksom ser på deg også tenker de at "ja, men du kjenner det slik og slik best". Også tar de faktisk hensyn til det liksom. Prøver de i hvert fall å innrette seg så godt de kan etter hva man sier, da.

(bruker, mars 2015)

Fagpersonene viser til en bevissthet over at egne holdninger i møte med brukerne i møtene er viktig å tenke på. En fagperson sier at det er viktig å være seg bevisst sin makt som fagperson. Fagpersonen som fortalte at motsigelser og motstand fra brukere er noe fagpersoner sjelden møter, fortalte også hvordan det at en fagperson foreslår, eller bestemmer, hvem som skal delta i ansvarsgruppen, er viktig å være bevisst på fordi familien på et vis blir utlevert i ansvarsgruppemøter. En bruker beskriver det slik:

Man må liksom tåle at det...er du inne i et sånt system, så blir på en måte hele livet ditt... det er alles business, liksom. Hva du spiste til frokost i går, det kan, har på en måte noen noe med. Og sånn er det liksom. Men det er et valg man tar for å få den hjelpen man kan få, liksom.

(bruker, mars 2015)

Denne brukeren er bevisst på at den utleverer seg selv i en ansvarsgruppe, og har akseptert dette for å kunne få den hjelpen den har behov for.

En fagperson som også hadde erfaring med at det er en fordel å begrense antallet deltakere i en ansvarsgruppe, da det kan oppleves som overveldende for brukeren, foreslår at store møter kan avholdes uten brukeren til stede, men med dens samtykke:

Men det er klart at man kunne hatt de store møtene uten, med samtykke og om de ikke ønsker å være med selv.

(fagperson, mars 2015)

Under intervjuet opplevde jeg at fagpersonen mente dette som et positivt bidrag for brukeren, slik at brukeren skulle slippe å bli utsatt for en ubehagelig situasjon. Jeg velger likevel å se på dette som en holdning som er hemmende for brukermedvirkning, både fordi brukeren selv ikke deltar, og fordi de aller fleste fagpersonene som ble intervjuet, nevnte viktigheten av brukerens deltakelse, og hvordan denne var avgjørende for ansvarsgruppen.

4.1.3 Om å få inn barnets stemme

I barneverntjenesten regnes brukere som både barna og deres foreldre. Da det som regel er foreldre som er deltakere i ansvarsgruppemøter på vegne av sine barn, var jeg under datainnsamlingen opptatt av barnets stemme i ansvarsgruppemøtene. Hvem anser respondentene at representerer barnets stemme i ansvarsgruppen? Hvordan blir barnets stemme representert? Og hvordan kan man få løftet frem barnet og få dets stemme inn i ansvarsgruppen i større grad?

Det var ikke noe tema som engasjerte respondentene mer enn dette under intervjuene. Samtlige respondenter ønsket en større deltakelse av ungdommer i ansvarsgruppemøter. Da jeg stilte respondentene spørsmålet om hvordan en ideell ansvarsgruppe er, og hva de kunne tenkt seg å ha gjort annerledes med en ansvarsgruppe, svarte flere av respondentene fra ansvarsgruppen som var rundt en ungdom, at de savnet ungdommens deltakelse. Når vi gikk inn på temaet brukermedvirkning, kom enda flere fagpersoner og brukere til med at de ønsket en større deltakelse av ungdommen. Begge brukere så på det som uheldig at ikke ungdom er med i ansvarsgrupper i større grad enn praksisen i dag er. I ansvarsgruppen rundt ungdommen svarte fagpersonene at ungdommen ble spurt om å delta, men ikke ønsket det. Brukeren i ansvarsgruppen svarte at ungdommen ikke ble spurt, fordi alle vet at ungdommen takler det ikke. Min forståelse var at fagpersonene hadde snakket med mor om ungdommen ønsket å delta, og at mor hadde sagt at ungdommen ikke makter det. En fagperson fortalte at vedkommende hadde hatt et møte med ungdommen, en av ungdommens foreldre og en fagperson til, og at bare det hadde blitt for mye for ungdommen. Fagpersonen sier dette om ungdommens deltakelse:

Jeg hadde ønsket å på en eller annen måte hatt med jenta (...) Men jeg tenker jo at ungdom kanskje i altfor liten grad blir spurt om å være med for det tror jeg egentlig i hvert fall sånn umiddelbar tanke jeg har om det, at ofte så er det noe man har uten ungdommen. Ungdommen har jo blitt spurt om å være med.

(fagperson, 2015)

Respondentene var enige om at ungdommen trengte å bli hørt. En fagperson sa at det aller beste er at ungdommen er i førersetet, og er med på hele prosessen i ansvarsgruppen. At det ikke er noe poeng i at fagpersonen jobber med noe i ansvarsgruppen som ungdommen kanskje ikke ser noen mening i. Respondentene var som nevnt enig i at ungdommens deltakelse er både viktig og avgjørende i en ansvarsgruppe. Men i forhold til barn som deltakere i en ansvarsgruppe, hvilket var et mer aktuelt tema i ansvarsgruppen som omhandlet mindre barn, var både bruker og fagpersons tanke at en ansvarsgruppe sjelden er en arena for barn. Dette er brukerens tanke:

Jeg tenker liksom at når du er 15 år, så har du litt lyst til å bli hørt selv. Kanskje til og med som 14-åring så kan du liksom på en måte bli dratt med inn i...liksom sånn, ting som er om deg selv som du på en måte vil... som skal bestemme om deg, da. Det burde du absolutt få lov til, ta å være med å bestemme selv og ikke alle andre skal bestemme for deg (...). Når de er gamle nok til å forstå konsekvensene av det som blir sagt og gjort. Så synes jeg at det burde de absolutt få lov til å være med på.

(bruker, mars 2015)

Brukeren snakker her om at ungdom bør få være med og bestemme om ting som angår dem. Med ungdom kan en lage avtaler og mål som de selv tar aktiv deltakelse i å både utforme og nå, med hjelp av fagpersonene. Jeg tolker den siste setningen brukeren sier her, som at ungdom kan en kreve mer av, at de kan ta mer ansvar for eget liv, og dermed bør de få mer å si i utarbeidelse av mål og planer i ansvarsgruppen.

Om hvem som representerer barnets stemme i en ansvarsgruppe, er brukeren og fagpersonene i ansvarsgruppen som omhandler barn, enige om at det både er barnets foreldre og fagpersonene som representerer barnets stemme. Brukeren sa at det i hovedsak

er foreldrene som representerer barnets stemme, men sa samtidig at noen foreldre ikke er i stand til å se sine egne barns behov, og sine barns beste. I de tilfellene mener brukeren at en fagperson bør være bærer av barnets stemme. Brukeren forklarer:

Ofte så kjenner foreldrene barna sine utrolig godt. Men det er ikke alle foreldre som klarer å se sine egne barn likevel. Det er noen foreldre som på en måte bare klarer å se sine egne begrensninger og sine egne tanker og sine egne ideer, også glemmer de på en måte at... grunnen til at man er der er for et barns...for barnet sin del liksom, og da føler jeg at da må noen andre kanskje kunne klare å gripe inn og si at ” ja men, hør her. Det synes ikke jeg stemmer overens med hvordan jeg kjenner dette barnet, eller hvordan jeg opplever dette barnet”. Det synes jeg er så viktig.

(bruker, mars 2015)

En fagperson mente at vedkommende selv hadde med seg barnets stemme inn i møtet. Dette på bakgrunn av fagpersonens kontakt med, og kjennskap til, barna og familien. En annen fagperson sa at den hadde erfaring med å bruke en fagperson som en barnets talsperson i ansvarsgruppen, på den måten at fagpersonen fikk i oppdrag å snakke med et barn om et gitt tema fram til neste ansvarsgruppemøte. Begge fagpersonene mente imidlertid at det først og fremst er foreldrene som bærer med seg barnets stemme inn i møtet. Men at det da forutsetter at de faktisk blir spurt om hva det er barnet har behov for og hva det ønsker. Brukeren mente også at en fagperson kunne ”intervjue” barnet, for å få tak i barnets ønsker og behov, slik at avgjørelser i ansvarsgruppen tas på bakgrunn av det, og ikke utelukkende på bakgrunn av fagpersonenes egne meninger om hva som er til barnets beste. Dette vil igjen være med på å gjøre ansvarsgruppene brukerstyrte, og at barnets ønsker og behov gjenspeiles i ansvarsgruppens mål og arbeid.

Tilrettelegging av møtestruktur for å få med ungdommen

Selv om ansvarsgruppen som omhandlet ungdom ikke hadde lyktes med å få ungdommen med i møtet på daværende tidspunkt, hadde samtlige fagpersoner som ble spurt, tanker om hvordan tilrettelegge for å få ungdommen med inn i en ansvarsgruppe. Generelt har fagpersonene erfaring med at ansvarsgruppemøter ofte oppleves som en ubehagelig setting for ungdommene. En fagperson sier at det er viktig at ungdommen anerkjennes som et likeverdig medlem av ansvarsgruppen, og at det er avgjørende at ungdommen står for

målsettingene. Flere av fagpersonene nevnte eksempler på gode ansvarsgruppemøter, der en hadde lykkes med å få ungdommen inn ved å tenke litt ut av boksen, og den vante møtestrukturen en gjerne forbinder med et ansvarsgruppemøte. En fagperson hadde vært med på et møte hjemme hos familien, fordi ungdommen som hadde ME ble for sliten av å være med på et helt møte på et kontor. Slik beskrev fagpersonen at de hadde fått med ungdommen ved at ungdommen fikk ligge i sengen sin, mens foreldre og fagpersoner hadde møte på kjøkkenet. Da kunne de konferere med ungdommen underveis i møtet, slik at ungdommen fikk være med på beslutningstakingen der og da. En annen fagperson hadde fått med seg en ungdom som vegret seg fra å delta i ansvarsgruppemøter, med å foreslå for ungdommen at den kunne sitte på et kontor ved siden av der møtet ble avholdt. Kontoret og møterommet hadde en dør imellom, slik at ungdommen fikk høre alt som ble sagt under møtet. Fagpersonen hadde på forhånd bedt ungdommen om å komme med innvendinger om den ønsket det underveis i møtet. Dette ble starten på at ungdommen gradvis ble med på ansvarsgruppemøtene.

En bruker og en fagperson kommer med konkrete eksempler på hvordan en kan tilrettelegge for en møtestruktur som kan bidra til å få ungdommen med på møtet. Brukeren snakker ut i fra egne erfaringer, da hun selv var et barnevernsbarn:

Folk satt hele tiden og pratet bak min rygg. Også kom de liksom fram til en beslutning som jeg skulle leve med, men jeg ikke hadde hatt noe å si om. Så det synes jeg liksom var vanskelig, fordi at folk hele tiden skulle ha en mening om deg, men du kunne ikke fremme din mening, det er derfor jeg sier at det er så viktig at kanskje ungdommene får lov til å være med på sine møter.(...) om de ikke må være med på hele møter, at de kan være med på deler av det møtet.

(fagperson, mars 2015)

En fagpersonen forteller:

Men jeg vet jo at det har vært gjort noen sånne typer formøter, eller ettermøter, liksom mindre møter med ungdommen(...)Og at den er i nærheten og at man kan gå liksom og høre med den om det er noe, eller at den kan være med på deler av møtet. Noe sånt. Med liksom den, eller de, deltakerne man er trygg på og synes er greit å snakke med.

(fagperson, februar 2015)

Her snakker bruker om en form for egenopplevd myndighetsfrarøvelse. Det kom ikke fram om brukeren ikke fikk anledning til å delta i møtene, eller om brukeren selv ikke ønsket å delta i møtene fordi den for eksempel følte seg utrygg i settingen. Men både brukeren og fagpersonen foreslår å tilrettelegge for en møtestruktur der ungdommen kan bli mer delaktig. De foreslår mindre møter som kan oppleves som tryggere for ungdommen å delta i. Det snakkes om å la ungdommen delta på deler av møtet, avholde et formøte med ungdommen, eller et ettermøte om ungdommen ikke ønsker å være med på hele møtet. Det nevnes også å tilrettelegge for møter med deltakere som ungdommen føler seg trygg på. Fagpersonen nevner også at en annen mulighet er at ungdommen er i nærheten mens møtet foregår, slik at noen fra ansvarsgruppen kan konferere med ungdommen underveis, når for eksempel beslutninger som angår dem direkte skal tas. Det kan tolkes som at det kan være aktuelt å bruke en tillitsperson, eller en talsperson for ungdommen. Senere i intervjuet sier brukeren at institusjonsungdom trenger en talsperson i enda større grad. Slik forklarer hun det:

Og bor de for eksempel på en ungdomsinstitusjon, så er det enda viktigere at de kan bli sett og hørt og ha en talsperson som de på en måte kan komme til, også si at "vet du hva, sånn her synes jeg det er... nå synes jeg det er dritvanskelig". (...) Og der også var det foreldre som på en måte ikke hadde noe ansvar... altså, de klarte ikke å se sine barns behov. Også skulle de da sitte og si at "ja men, jeg synes det er kjempeviktig at min sønn gjør dette" eller "min datter gjør dette" ...

(bruker, mars 2015)

Det kan tolkes som at brukeren mener at institusjonsungdom kan ha enda større behov for en tillitsperson eller talsperson, da foreldrene ikke har omsorgen for ungdommen. Og ser i tillegg ikke foreldrene, som deltar i ansvarsgruppen uten ungdommen tilstede, sitt barns behov, vil ungdommen trenge en talsperson i enda større grad.

Andre eksempler på tilrettelegging av møtestruktur som kan bidra til å få ungdommen med som ble nevnt under intervjuene, er å forberede møtet sammen med ungdommen i forkant, og bli enig med ungdommen om hvordan den ønsker å ha det underveis i møtet. Ønsker ungdommen for eksempel kun å være til stede og lytte, eller ønsker den å bli spurt direkte,

eller selv si fra og komme med innspill når den føler for det? Ved å snakke med ungdommen om hvordan møteformen skal være, og at det er en forståelse for hvordan ungdommen skal ha det i ansvarsgruppen, kan det bidra til en tryggere setting for ungdommen. Det vil være med på å gi ungdommen en følelse av oversikt og kontroll over situasjonen, noe som igjen kan føre til at ungdommen gradvis deltar mer og mer i ansvarsgruppen.

Oppsummering

Temaet brukermedvirkning vekket stort engasjement blant respondentene. Gjennom intervjuene ga de inntrykk for å være opptatt av ivaretagelsen av foreldre og barn i møtene. Brukerne viste til litt ulik erfaring med brukermedvirkning. Fagpersonene hadde mange tanker for hvordan en kunne tilrettelegge for møter som oppleves som gode for brukerne. Men selv om ideene og tankene var der, viste det seg at brukermedvirkningen i realiteten ikke alltid ble ivaretatt.

4.2 Hvilke erfaringer har brukere med ansvarsgrupper som de anser som gode og mindre gode?

Her legger jeg frem funn som skal besvare dette forskningsspørsmålet. For å gjøre det mer oversiktlig har jeg valgt å dele denne delen i to deler. Jeg vil først legge frem funn som viser til brukernes gode erfaringer med ansvarsgrupper, og deretter deres dårlige erfaringer.

4.2.1 Gode erfaringer

Begge respondentene hadde for det meste gode erfaringer med ansvarsgrupper. En bruker hadde mye erfaring med ansvarsgrupper. Denne brukeren har barn med spesielle behov, og har deltatt i mange samarbeids- og ansvarsgruppemøter vedrørende egne barn. Den andre brukeren har vært i to ansvarsgruppemøter, da ansvarsgruppen rundt hennes barn er relativt nyoppstartet.

Brukeren med lite erfaring, hadde stor tro på ansvarsgruppen som nå var igangsatt. Ungdommen, som er brukerens barn, hadde nylig blitt utredet og diagnostisert, og det skulle utarbeides en individuell plan (IP). Brukeren hadde opplevd å ikke motta noe særlig hjelp til sitt barn tidligere, men følte seg tatt på alvor nå som ungdommen hadde fått

diagnoser. Brukeren fortalte at den følte at den endelig hadde blitt hørt, og at ansvarsgruppen skulle bidra til å hjelpe og veilede brukeren vedrørende dens barn. Brukeren hadde en opplevelse av at fagpersonene tok ansvar, og at dette ansvaret ble fordelt. Brukeren beskrev en opplevelse av å ha fagpersonene med seg:

(...)jeg tenkte nå har jeg saksbehandler og de fra "Skogsstien". Nå har jeg dem på sida mi. Det...det hjelper veldig.

(bruker, januar 2015)

Brukeren sier at den føler seg hørt, derfor velger jeg å tolke dette som en positiv erfaring brukeren har. Brukeren er svært positivt innstilt til ansvarsgruppen, og opplever det som positivt at en blir hørt av flere, at flere samarbeider og at ansvar blir fordelt.

Følelse av å bli hørt, blir også beskrevet av den andre brukeren. Brukeren beskriver å bli både hørt og sett av fagpersonene, og opplever at dens barn er i fokus. Videre beskriver brukeren at den opplever å bli tatt på alvor ved at fagpersonene tar hensyn til det brukeren sier, og at brukerens opplevelser blir anerkjent. I tillegg opplever brukeren det som en lettelse at alle er samlet på ett sted, slik at brukeren selv ikke må sørge for informasjonsoverføring fra instans til instans:

Da føler du liksom...at du kommer inn dit, også blir du hørt, også blir du sett, også føler du liksom...at ditt barn blir hørt og sett. Også jobber man liksom fram mot et felles mål til neste gang. Så det synes jeg liksom er et mye bedre alternativ. Du får mye mer igjen for de, liksom. Så blir det færre møter for deg å gå til...(...)Så slipper man selv å løpe rundt og være den som skal være ansvarlig for alt.

(bruker, mars 2015)

Brukeren beskriver videre at dens ønsker blir ihensyntatt, og at den opplever det som positivt å ha med seg en støtteperson i ansvarsgruppen. Som jeg vil komme tilbake til under *dårlige erfaringer*, beskriver brukeren et rigid NAV-system som en negativ erfaring. Men samtidig så klarer brukeren å skille mellom systemet og enkeltpersonen, slik at brukeren beskriver å være fornøyd med saksbehandleren sin som strekker seg for å kompensere for det rigide systemet som brukeren beskriver:

De ser liksom mitt behov, men de får ikke gjort noe med det, liksom. Jeg føler at hun som er saksbehandleren min på NAV prøver det hun kan. Hun gjør et ærlig forsøk på mange måter.

(bruker, mars 2015)

4.2.2 Dårlige erfaringer

Selv om brukerne for det meste hadde positive erfaringer med ansvarsgrupper, og begge svarte at en ansvarsgruppe absolutt er noe de anbefalte andre, kunne de også beskrive negative erfaringer med ansvarsgrupper. En bruker beskrev at det var tøft å høre på fagpersonenes beskrivelser av brukernes barn, og dets utfordringer. Også i etterkant av møtet var det tøft for brukeren. Den beskrev seg som sliten etter at møtet var gjennomført, og at den hadde mange tanker. Det var tøft å både gjenfortelle og gi informasjon videre til nye medlemmer som kom til i ansvarsgruppen, men også som nevnt beskrivelsene av ens eget barn som fagpersonene kom med:

Det er tøft etter møtet. Det er så mye inntrykk. Du blir jo sliten. For da går du og tenker etter hva man snakket om...du...ja det blir mye tanker etterpå. Det gjør det. Man blir sliten etter et sånt møte.(...) Uansett hvor mange ganger du har snakket om det så er det like vanskelig å snakke om det igjen.

(bruker, januar 2015)

Den andre brukeren hadde dårlige erfaringer med ansvarsgruppen jeg observerte. Denne ansvarsgruppen ble til for å bidra til å skape en forutsigbarhet og oversikt over familiens økonomiske situasjon. Brukeren beskrev at ansvarsgruppen ikke var til noen nytte. Brukeren opplevde seg ikke tatt på alvor, og at fagpersonen fra NAV fraskrev seg ansvar. Brukeren beskrev svært dårlige erfaringer med NAV-systemet, som den opplevde som ikke individorientert og lite fleksibel. Brukerens erfaringer er at ansvarsgruppen ble brukt som en form for alibi fra NAV sin side, for å vise til at noe gjøres, når det i realiteten ikke fører til noen bedring for brukeren og dens familie:

...jeg opplever det bare som en måte å fraskrive seg... for å se om det er noen andre som kan...plukke opp eller gjøre noe. Liksom, jeg føler ikke de tar det her ordentlig seriøst.

(bruker, mars 2015)

Brukeren var i utgangspunktet negativ til samarbeid mellom barneverntjenesten og NAV. Brukeren ønsket ikke ansvarsgruppen, da et samarbeid mellom barnevern og NAV ville føre til fratakelse av gode for brukerens del:

Så sånn som det var en stund, da var det kjempe greit. For da fikk jeg litt hjelp herfra (barneverntjenesten). Men så fant NAV ut at jeg får barnehage og SFO betalt herfra. Dermed kunne de ta bort de pengene, for de trengte jeg jo ikke. Og det var de pengene som gjorde at jeg akkurat klarte å få alt til å gå rundt, uten kjempeproblemer.

(bruker, mars 2015)

Ved at tjenestene samarbeidet om å hjelpe familien, i dette tilfellet bidra med økonomisk bistand, fikk tjenestene en oversikt over hva hver enkelt instans bidro med av tiltak for familien, som i realiteten kunne føre til at brukeren ble fratatt en gode fra en annen instans. I tillegg beskrev brukeren at tjenestene hadde et ulikt syn på hva som var familiens behov. Noe en instans dekket, kunne en annen instans ikke dekke på grunn av begrensninger i lovverket.

Under observasjonene opplevde jeg at spørsmål som brukerne var opptatt av, og stilte fagpersonene, ikke ble besvart. Under ett møte var brukeren opptatt av hvordan den skulle håndtere det om ungdommen nektet å gå til avtaler med BUP. Her fikk ikke brukeren noe klart svar, det ble snakket om hva ungdommen ønsket og tenkte om det per nå. I det andre møtet var brukeren opptatt av å få svar på en søknad om økonomisk bistand fra NAV. Dette var det brukeren var aller mest opptatt av. Brukeren fikk ikke noe svar på det under møtet, da ansvarsgruppemøtet ble holdt før søknaden hadde blitt ferdig behandlet.

En annen negativ faktor brukerne nevnte, var at ungdommer ikke deltok i ansvarsgrupper. En bruker nevner det som negativt at avgjørelser blir tatt over hodet på ungdommen, om ikke ungdommen får lov til å delta i ansvarsgruppen. I tillegg beskriver brukeren ved to

anledninger hvordan brukere forsvare sine handlinger i ansvarsgrupper. Dette er i utgangspunktet ikke noe som brukeren selv beskrev som en dårlig erfaring, men jeg velger å ha det med under dårlige erfaringer. Dette med å forvare sine handlinger ble først nevnt i sammenheng med bruk av støtteperson i ansvarsgrupper. Da brukeren følte den måtte forsvare sine handlinger, opplevde den det som trygt å ha med seg noen som støtte i ansvarsgruppen:

For det er nok helt sikkert noen som føler seg alene fordi at det er så mange som har en mening om ting. Også skal du på en måte prøve å forsvare hvorfor du gjør det på ditt vis. Hvorfor du liksom ikke gjør det som alle andre ville at du skulle ha gjort det.

(bruker, mars 2015)

Brukeren sier at noen, her forstått som brukere i ansvarsgruppemøter, helt sikkert føler seg alene i en ansvarsgruppe. Neste gang det å forsvare sine handlinger ble nevnt, var i sammenheng med ungdommers deltakelse i ansvarsgrupper, og at de også må få lov til å forsvare egne handlinger og tanker.

Oppsummering

Brukerne hadde for det meste positive erfaringer med ansvarsgrupper, og ansvarsgrupper var et tiltak de kunne anbefale andre foreldre. De beskrev også hvordan det var krevende og slitsomt å delta på møter. En bruker beskrev dårlige erfaringer, blant annet følelse av å måtte forsvare seg fordi den ikke opplevde seg tatt på alvor i møter.

4.3 Hvilke erfaringer har fagpersoner fra ansvarsgrupper som de anser som gode og mindre gode?

Slik som i foregående forskningsspørsmål, har jeg også her valgt å skille mellom gode og dårlige erfaringer. Da jeg har intervjuet fem fagpersoner, har jeg følgelig også mer data på fagpersoner enn på brukere. Det jeg har sett ut i fra mine funn og intervjuer med fagpersonene, er at en kan kategorisere funnene i tre temaer; fagpersoners holdninger, brukere og deres utbytte av ansvarsgruppen, samt strukturelle forhold som bidrar til å gjøre

en ansvarsgruppe god og mindre god. Derfor har jeg valgt å dele gode og dårlige erfaringer i tre deler, etter de nevnte temaene og kategoriene.

4.3.1 Gode erfaringer

Fagpersoners holdninger

Fagpersonene beskrev egenskaper og holdninger hos den enkelte fagperson i en ansvarsgruppe, som kunne bidra til å gjøre en ansvarsgruppe god. Noen gode egenskaper og holdninger som ble beskrevet var engasjement, respekt og interesse for brukeren, tilstedeværelse og å ønske brukerens beste. Engasjement og tilstedeværelse, ble av en fagperson beskrevet som det å følge godt med på hva det er som blir sagt under møtene, slik at en kan bidra med å stille de riktige spørsmålene som kan bidra med læring og utbytte for brukeren. Videre beskriver fagpersonen:

Men det krever at den som lytter, eller samtalen med den andre da er klar over at andre kan ordne med seg selv. At du har en tiltro til andre menneskers evne til å ta ansvar for sitt eget liv.

(fagperson, mars 2015)

Her nevnes også det å ha tiltro til brukeren og dens evne til å ta ansvar for eget liv, som en god holdning. Fagpersonene nevnte også medmenneskelige egenskaper som omsorg og empati som holdninger som fører til gode ansvarsgrupper. To fagpersonene nevnte det å *by på seg selv* og *vise oss fram som mennesker* i denne sammenhengen.

En fagperson var opptatt av holdninger fagpersoner imellom som bidragsytende til en god ansvarsgruppe. Fagpersonen nevner det å anerkjenne og respektere hverandres fagfelt som viktige holdninger i ha. Fagpersonen fortalte at det var viktig å kunne lytte til hverandre, og lære av hverandre ved å kunne følge andres resonnementer i forhold til hva som kan være en god løsning for familien. Rent generelt var det å ha et positivt fokus nevnt som en god egenskap å ha for fagpersonene i en ansvarsgruppe.

Brukernes utbytte

Vedrørende hva fagpersonene anså som en god ansvarsgruppe, var mange opptatt av at det var avgjørende at brukeren hadde et faktisk utbytte av ansvarsgruppen. Brukeren må ha en utfordring som skal løses, og de må ønske å ha en ansvarsgruppe og se meningen med den. Videre skal en ansvarsgruppe fungere som et sikkerhetsnett for brukerne, slik at de føler at fagpersonene er sammen med dem i utfordringene de står ovenfor:

Den optimal ansvarsgruppe.... Føler familien og ungdommen som en støtte. Et sikkerhetsnett. For seg. At vi står ikke alene her i verden, vi har faktisk en gruppe som hjelper oss.

(fagperson, januar 2015)

En ansvarsgruppe skal føre til en forutsigbarhet for brukeren. Det skal styrke brukeren. Der hvor en av brukerne ikke var fornøyd med ansvarsgruppen fordi den ikke fikk svarene den ønsket, bekreftet den ene fagpersonen at det var uheldig at møtet ikke ble avholdt noe senere, da saken og svaret som brukeren ventet på ikke var ferdigbehandlet på tidspunktet ansvarsgruppemøtet ble avholdt. Men begge fagpersoner som deltok på møtet beskrev under intervjuene hvordan dette møtet hadde bidratt til å bygge opp brukeren i møte med faren til brukerens barn, som ikke betalte tilstrekkelig barnebidrag. Dette var et resultat av at en gjeldsrådgiver deltok under ansvarsgruppemøtet, og informerte brukeren om at den hadde krav på mer i barnebidrag. Fagpersonene ser på dette som et positivt bidrag for mor i ansvarsgruppen, at det har bidratt til å styrke henne i møte med en situasjon hun så på som ubehagelig, samtidig som at det kunne være med på å skape en større forutsigbarhet med tanke på økonomi. Slik beskriver en av fagpersonene det:

Hun ville ikke snakke om ham i det hele tatt. Også går det fra det til at hun faktisk har gjort det og at de kanskje inngår en privat avtale. Så tenker jeg at det er en positiv ting, da. En prosess. Og at det også kanskje da, hvis det her fungerer sånn som hun tenker, vil føre til at hun får en utbetaling på en fast dag hver måned, med barnebidrag. Istedenfor at det er sånn som det er nå, hvor det blir usikkert. Og det begynte med at gjeldsrådgiver begynte å se på det her med barnebidrag og at det kanskje var for lite.

(fagperson, mars 2015)

I en god ansvarsgruppe mener fagpersonene at brukeren styrer retningen, og ungdommer deltar. En fagperson viser til et eksempel der vedkommende klarte å få med en ungdom som i utgangspunktet vegret seg fra å delta i ansvarsgruppen, inn i møtet, som muligens det beste ansvarsgruppemøtet fagpersonen noen sinne hadde hatt. En annen fagperson beskriver et godt ansvarsgruppemøte med en ungdom, der en av fagpersonene snakket ungdommens språk, ved å bruke en metafor fra en idrett som ungdommen var interessert i, og hvordan dette hadde bidratt til å gjøre en gitt situasjonen forståelig for denne ungdommen.

Strukturelle forhold

Fagpersonene nevnte en del strukturelle forhold med ansvarsgruppen som de hadde erfaring med i ansvarsgrupper de anså som gode. At ansvarsgruppen har en leder, bruk av plan og at denne skrives sammen med bruker i møtet, at det er tydelig for deltakerne i ansvarsgruppemøtet hva som er den enkelte deltakers rolle, og at det er en enighet om hva som er problemstillingene.

Det jeg opplever som en fordel for hjelpeapparatet er jo at vi ikke sitter på hver vår tue og jobber med de samme tingene, men fordeler oppgavene. At vi har litt oversikt over og vet at ting blir gjort, at vi har et samarbeid.

(fagperson, mars 2015)

Selv om jeg ikke kunne se noen klare ledere under møtene, var det likevel en form for struktur. Ved begge møtene fikk brukerne ordet først når det skulle informeres om nåværende situasjon og familiens behov. Det ble også brukt en sakliste.

En fagperson trakk fram at det å bruke en plan, for eksempel en IP, ville føre til en større forpliktelse ovenfor sine oppgaver enn ikke bruk av plan. En annen fagperson, som ikke hadde erfaring med IP fra tidligere, mente at man forplikter seg like mye som fagperson i en ansvarsgruppe uten en plan. Likevel var de fleste fagpersonene enig i at det å ha konkretiserte mål fra møte til møte var avgjørende. At ansvar var avklart og fordelt, og at målene og oppgavefordelingen i forhold til hvem som skal gjøre hva til neste gang ble oppsummert på slutten av møtet. Likeså var det viktig at referat ble skrevet og sendt ut etter møtet. En god ansvarsgruppe fører til resultater som brukerne får et utbytte av:

(...)at deltakerne leverer mellom møtene. Altså, at man gjør arbeidsoppgavene som man har sagt at man skal gjøre.

(fagperson, januar 2015)

Fagpersonene erfarte mindre møter og færre deltakere som bedre enn store. Mindre møter mente flere av fagpersonene var positivt for brukerne. En fagperson sa at vedkommende hadde erfart brukere som mer avslappede i mindre møter:

For å få sagt det på en annen måte da, så får jeg en helt annen kontakt med de foreldrene og ungene jeg jobber med hvis jeg snakker med dem når det er relativt få mennesker. Det virker som at de puster bedre, slapper mer av kanskje, senker skuldrene litt og...ja.

(fagperson, mars 2015)

En fagperson mente at hyppige møter var bra. På spørsmål om hvorfor, svarte vedkommende at hyppige møter bidro til at fagpersonen husket på det den skulle gjøre (sine arbeidsoppgaver), og at det kunne fungere som en påminnelse for familien om støtten de har. Samme fagperson mente at koordinator, her forstått som leder av ansvarsgruppen, har et spesielt ansvar ved at den burde jobbe aktivt mellom møtene med å kontakte de ulike instansene, slik at en på denne måten sørger for at de andre deltakerne gjør det de skal.

En fagperson nevnte det å ha en kompetanse på å snakke om vanskelige tema som viktig i en ansvarsgruppe, da det kan oppstå diskusjoner og uenighet innad i gruppa. Denne kompetansen mente fagpersonen var viktig for at en unngår situasjoner der en fagperson lar være å si noe eller fremme en bekymring av frykt for at det skal oppstå en konflikt. Fagpersonen foreslår at profesjonelle blir kurset, eller blir lært opp til, å snakke om og håndtere vanskelige tema i en ansvarsgruppe.

4.3.2 Dårlige erfaringer

Mye av det som fagpersonene trakk fram som negative erfaringer om hva en god ansvarsgruppe er, er motsatt av det som de regner som positivt. Derfor vil denne delen ha

en del fellestrekk med den forrige. Også her har jeg valgt å dele fagpersonenes dårlige erfaringer i tre deler, etter de samme temaene.

Fagpersoners holdninger

Ansvarsfraskrivelse var et begrep som gikk igjen hos både fagpersoner og brukere, som nevnt tidligere. En fagperson beskrev denne erfaringen fra ansvarsgrupper:

Også føler jeg at det blir litt sånn man kaster litt ansvar rundt litt sånn ja, har ikke dere noen ressurser ..... hva kan dere gjøre? Istedenfor at man kanskje .... Mer.... Anerkjenner hverandres kompetanse da.

(fagperson, januar 2015)

Videre sa fagpersonen at den har erfaring med at en er for dårlig til å lytte til hverandres faglighet i en ansvarsgruppe. Med dette beskriver fagpersonen en mangel på anerkjennelse av andres kompetanse. Angående ansvarsgruppen jeg observerte, beskrev fagpersonen en forventning de andre instansene hadde til vedkommende, og hva denne skulle gjøre. Jeg tolket dette som at fagpersonen opplevde det som en belastning å bli stilt forventninger til. Senere sier fagpersonen at en skal ha forventninger til hverandre i en ansvarsgruppe.

PPT og Oppfølgingstjenesten i den aktuelle ansvarsgruppen valgte på slutten av ansvarsgruppemøtet å trekke seg ut av ansvarsgruppen. Bakgrunnen for det, var at ungdommen vegret seg fra å gå på skole, og at det var tenkt at ungdommens psykiske helse var det som skulle fokuseres på, på daværende tidspunkt. I intervju med brukeren, forelderen til ungdommen, fortalte bruker at ungdommen nå hadde ombestemt seg og så for seg å begynne på skolen igjen året etter. Dette var fagpersonene ikke orientert om på tidspunktet jeg foretok intervjuene. På spørsmål til bruker og fagpersonene jeg intervjuet om deres syn på at tjenestene trakk seg ut, så bruker ikke noe problem med det, da det ikke var aktuelt med skolestart før om over ett år fram i tid. Fagpersonene derimot, kunne se på det at tjenestene trakk seg ut som noe uheldig. Begge fagpersonene som mente det kunne være uheldig, rettferdiggjorde tjenestenes valg om å trekke seg ut ved at det antakeligvis skjedde på grunn av ressursmangel i de gitte tjenestene, altså at fagpersonene muligens

hadde mye å gjøre. Det kan tolkes som at fagpersonene sier at deltakelse i ansvarsgrupper er ressurskrevende.

En fagperson sa at den synes det er krevende å ha møter med ungdom, med mindre det er en ungdom som er utadvendt og veldig trygg. Samme fagperson beskrev også to møter, der en fagperson i det ene møtet overkjørte brukeren ved å ikke konferere med brukeren om ulike ting underveis i møtet. I det andre eksempelet som ble brukt, hadde fagpersonen en nedlatende holdning ovenfor en ungdom. Det ble beskrevet slik:

En skolerådgiver-sjef-greie sa at "du vil jo ikke gå på skolen" og "du vil jo ikke snakke med" eller litt sånn. Jeg tenker at det skapes lite rom for endring, selv om det også er sant, på en måte. Så fratar det på en måte den muligheten til å heller tenke liksom "ja, jeg vil gå på skolen, men det er noe som hindrer meg i å gjøre det". Og da blir det veldig lite løsningsfokusert og...man går i forsvar.

(fagperson, februar 2015)

En annen fagperson erfarer at profesjonelle bør bli flinkere til å sette seg selv på sidelinjen, og ha en større tiltro til brukeren:

Og jeg tror vi profesjonelle må være litte grann flinkere til å kunne sette oss selv på sidelinjen. Og tenke at folk er sånn noenlunde...jaja. Kan en god del ting selv, da. Jeg hadde i hvert fall likt det, om noen trodde det om meg.

(fagperson, mars 2015)

Det kan tolkes som at fagpersonen mener at den profesjonelle må sette seg selv på sidelinjen for å kunne ha brukeren i fokus. Og at fagpersoner må ha en større tiltro til at brukere evner å ta hånd om seg selv.

Erfaringer med brukere

Flere fagpersoner mente at ansvarsgruppemøter kan oppleves som voldsomme for brukeren. De tenkte seg at brukere kan føle seg mindreverdige i ansvarsgruppemøter, at det er en ubehagelig setting for dem der de kan føle seg utilstrekkelig og krenket i en sårbar fase i livet sitt:

Man blir jo på en måte konfrontert med alt som er vanskelig. På en måte. I livet sitt. Rundt et stort bord med ofte mange fremmede mennesker. Ehm... og hvis man da ikke liksom er helt...og man er i en veldig sårbar fase i livet sitt og trenger hjelp, og jeg tenker det er lett å føle seg utilstrekkelig og krenket.

(fagperson, februar 2015)

Samme fagperson sier også at den har sett ganske mange ukomfortable ungdommer i ansvarsgruppemøter. En annen fagperson erfarer at det er belastende for brukere å delta i store ansvarsgruppemøter. Fagpersonen beskriver sin opplevelse med brukere i møtene med at de blir engstelige, redde, og at de føler seg små. En tredje fagperson opplever av brukerne forsvinner i store ansvarsgruppemøter. De endrer væremåte, prater mindre og svarer mer unnvikende enn de gjør til vanlig. Fagpersonen sier at den opplever at brukeren synes det er viktig å delta, men at det samtidig er ubehagelig.

Strukturelle forhold

Fagpersonene beskriver strukturelle forhold med ansvarsgrupper som de har dårlig erfaring med. Dårlige erfaringer som ble nevnt var eksempelvis mangel på ledelse og plan for ansvarsgruppens arbeid. Under møtene jeg observerte, opplevde jeg ikke noen klare ledere for møtene. I et av møtene derimot, ble det besluttet at barnevernet skulle ha ansvaret for koordinering fra og med neste møte.

Det ble beskrevet dårlige erfaringer med fagpersoner som hadde ulikt fokus i ansvarsgruppen, og mangel på anerkjennelse av hverandres faglighet. Dette med ulikt fokus blant fagpersoner observerte jeg ved to anledninger under et av møtene. Ved begge anledningene var det slik at det som en instans så på som nødvendig for familien, så ikke en annen instans på som en livsnødvendighet. Forklaringen fra den sistnevnte instansen på hvorfor det ikke ble ansett som nødvendig for familien, ble forklart ut i fra lovverk. Der den ene instansens lovverk åpnet for bruk av skjønn vedrørende den gitte problemstillingen, ble den andre fagpersonen begrenset på grunn av sin instans sitt lovverk som ikke ga åpning for dekking av den gitte utgiften. Fagpersonenes og instansenes vurdering og syn på problemstillingene var ulik.

Også det en fagperson kaller for *gratispassasjerer*, altså fagpersoner som ikke bidrar positivt til brukeren, eller skyver ansvaret over på andre, blir beskrevet som uheldig for gruppedynamikken. En annen fagperson beskriver ansvarsfraskrivelse som uheldig i en ansvarsgruppe på følgende måte:

Det er også en ting som er litt sånn vanskelig og at det av og til, eller det blir litt sånn at ingen vil ta ansvar. Når man kommer til de helt konkrete tingene som skal gjøres og hvem som skal forberede ting til neste gang. Så har man liksom lyst å... eller, det er jo sikkert fordi mange har mye å gjøre. De har liksom lyst til å skyve tingene litt bort. På hverandre.

(fagperson, februar 2015)

Andre uromomenter som blir beskrevet er utskiftning av personale og sykemeldinger blant deltakerne. En fagperson beskrev hvordan sykemelding hos en kommuneansatt førte til at hele hjelpeapparatet stoppet opp. Fagpersonen, som jobber innen spesialisthelsetjenesten var i ferd med å avslutte sitt arbeid med familien. Det var enighet med en ansatt i kommunen om at den kommunalt ansatte skulle sette i gang en ansvarsgruppe og tiltaksapparat rundt familien. Den kommunalt ansatte ble imidlertid sykmeldt. Brukerne ventet lenge på å bli kontaktet av vedkommende vedrørende oppstart av ansvarsgruppen, noe som ikke skjedde, og dermed stoppet hele hjelpeapparatet rundt familien opp.

De rette personene deltok ikke alltid, hadde en annen fagperson erfaring med. Med de rette personene mente fagpersonen de som var i direkte kontakt med barna. Det kunne være eksempelvis en kontaktlærer som kun så barnet noen få timer i uka, mens assistenten, eller en annen lærer som var mye mer rundt barnet, ikke deltok. Fagpersonen stilte spørsmål ved hvordan informasjonen fra ansvarsgruppen ble formidlet videre til de som er i direkte kontakt med barna, men ikke tilstede under møtene.

Samtidig så fagpersonene at altfor mange deltakere i ansvarsgruppen er uheldig. Som tidligere nevnt beskrev de hvordan deres erfaring med store møter og mange deltakere opplevdes som negativt for brukeren.

Jeg ser noen eksempler på det. At noen kommer med en utfordring, også inviterer vi ti forskjellige fagfolk til å løse den utfordringen, ikke sant. Også blir det en svær

materie av det, nærmest. Jeg ser veldig få eksempler på at... at det er noen stor suksess.

(fagperson, mars 2015)

Fagpersonen sier at den har lite tro på endringspotensiale i store møter med mange profesjonelle. Samme fagperson beskriver en bekymring for at en ansvarsgruppe kan føre til konstruksjon og opprettholdelse av problemer, der utfordringer forstørres:

For det er en viss fare for at vi kan konstruere problemer, også vet vi en god del om at systemene rundt kan vedlikeholde problemet. (...)Ikke sant, og vi som er hjelpere er avhengig av å ha noen som har et problem, eller så har vi faen ingenting her å gjøre.

(fagperson, mars 2015)

Fagpersonen viser til at ansvarsgruppemøter i seg selv kan være uheldig for brukeren. Det kan virke som at fagpersonen mener at de profesjonelle i en ansvarsgruppe kan være med på å opprettholde brukerens problemer, eller lage nye. At en konstruerer en form for hjelpeløshet hos brukeren, og er med på å bidra til å gjøre brukeren avhengig av systemet. Og at en på denne måten nærmest kan være med på å umyndiggjøre brukeren. Fagpersonen forklarer videre:

Jeg har en viss bekymring for en kultur der hvor vi får så mange eksperter etter hvert, at vi glemmer å spørre klientene om hva som er deres prosjekter, altså. Jeg er bekymret for å lage systemer rundt familier som...altså, på den ene siden så hjelper vi dem, på den andre siden så kan det hende at vi konstruerer en form for hjelpeløshet i det.

(fagperson, mars 2015)

En fagperson beskriver manglende åpenhet blant deltakerne i ansvarsgruppen som en negativ erfaring. Fagpersonen mener at en må bli flinkere til å snakke sammen innad i gruppa om hvilke forventninger en har til hverandre, samt hvilken forståelse deltakerne har av problemstillingen, slik at en sørger for at forståelsen blir den samme. En annen fagperson beskriver det også som uheldig at det ikke er åpenhet innad i ansvarsgruppen. Det blir nevnt et eksempel der en fagperson ikke delte sin bekymring rundt familien i selve

ansvarsgruppemøtet, men valgte å fortelle fagpersonen fra barnevernet om sin bekymring etter at møtet var avsluttet.

Oppsummering

Fagpersonene har mange tanker og erfaringer fra ansvarsgrupper. De nevner suksessfaktorer som tydelig ledelse, felles mål og bruk av plan, samt hvordan fagpersoner med sine holdninger bør møte brukerne for at det skal bli et godt møte. Fagpersoner beskriver også negative erfaringer med at ansvarsgruppemøter kan få brukeren til å føle seg mindreverdige eller krenket. Jeg observerte også forhold som lå utenfor ansvarsgruppen som førte til at fagpersonene vurderte brukerens behov ulikt.

5.0 Drøfting

I dette kapitlet vil funnene drøftes opp mot relevant teori, slik at forskningsspørsmålene kan besvares. Jeg har delt kapitlet i tre deler, etter mine tre forskningsspørsmål.

5.1 Hvordan ivaretas brukermedvirkningen i ansvarsgrupper?

5.1.1 Om balansering av makt og ivaretagelse av brukermedvirkning

Funnene viser til at fagpersonene var opptatt av begrepet brukermedvirkning. Det vekket engasjement og fagpersonene bidro med både erfaringer og refleksjoner til hvordan få til en god brukermedvirkning i ansvarsgruppemøtene. Jeg mener det bekrefter hvordan begrepet brukermedvirkning er et honnørord. Selv om det har vært et økt fokus på brukermedvirkning den senere tid, viser rapporter fra helse- og sosialfeltet at brukere opplever at deres medvirkning er begrenset (Humerfelt, 2005). Mine funn viser at brukeren ikke alltid blir spurt om hvem de ønsker å ha med i ansvarsgruppen. Når brukeren kun blir informert om hvem som skal delta, skjer det i realiteten ingen brukermedvirkning. I møte med brukere er det viktig å være seg bevisst sin makt som fagperson, og hvordan denne makten utøves. Makt er også kunnskap. Kunnskap om eksempelvis hvilke rettigheter brukere har innen helse- og sosialomsorgen. Om fagpersoner lar være å informere brukeren om at den kan invitere de instansene de anser kan bidra til å avhjelpe familiens utfordringer, kan også dette være en maktutøvelse som både kan være uheldig for

brukeren, og hindre brukermedvirkning. Det virket absolutt til at fagpersonene mente at brukeren skulle spørres om hvem de ønsker skal delta, men samtidig virket det på ingen måte som en innarbeidet praksis hos alle. Også det med bruk av en tillitsperson, eller noen fra nettverket som kan bidra som en støtte for brukeren, hadde ikke fagpersonene spurt brukerne om. Å bruke støttepersoner fra familiens nettverk i ansvarsgruppemøter kunne bidratt til å balansere maktforskjellen i ansvarsgruppen (Skivenes & Willumsen, 2005). Men det er igjen avhengig av at brukerne faktisk blir informert om at de kan ha med seg noen fra nettverket. Ut i fra mine funn ser det ut til at selv om fagpersonene mente at brukerne skulle tas med på avgjørelser, ble ikke dette alltid gjort. Brukerne kunne da ofte havne på et lavere nivå av brukermedvirkning.

Under en av observasjonene la jeg merke til hvordan en av fagpersonene var opptatt av å informere brukeren om dens rettigheter og endringer i lovverket i den aktuelle instansen. Det var i dette møtet brukeren opplyste at møtet ikke var til noen nytte, da brukeren opplevde å ikke få svar på det den var opptatt av. Det var her brukeren beskrev et rigid system i den aktuelle instansen, der brukeren savnet en individuell, skjønnsmessig vurdering av sin situasjon. Det kunne virke for meg som at fagpersonen prøvde å kompensere for at den ikke kunne gi brukeren noe svar, ved å informere brukeren om andre rettigheter. Om ikke brukeren kunne få det tilbudet den ønsket, kanskje den ville ha noe annet i stedet som et slags plaster på såret? Jeg opplevde at fagpersonen prøvde å bidra med et tilbud som kunne hjelpe familien, noe brukeren selv bekreftet under intervjuet. I følge Arnsteins stige (1996, i Jenssen 2012), som er omtalt i teorikapittelet, regnes ikke informasjon i seg selv som brukermedvirkning. Informasjon om hjelpeapparatet, i dette tilfellet brukers rettigheter, omtales som en form for makt den profesjonelle besitter (Hanssen, 2005).

Åpenhet kan bidra til å gi noe av makten tilbake til brukeren. Det kan gi en opplevelse av en bedre oversikt og kontroll, men for brukeren var ikke dette nok. Brukeren var opptatt av å få svar på søknaden den hadde sendt, og opplevde møtet som bortkastet når den ikke fikk svaret. Det kan tenkes at fagpersonen, ved å informere brukeren om dens rettigheter, forsøkte å rette på den maktubalansen som var i ferd med å skapes i ansvarsgruppen. Der brukeren satt igjen med en følelse av maktesløshet og oppgitthet over et system som ikke tok brukeren og dens families utfordringer på alvor.

Men kan en på bakgrunn av dette eksempelet si at brukermedvirkningen ikke var ivaretatt i den gitte situasjonen, fordi brukeren ikke fikk svaret den ønsket? Spørsmålet kan også snus; ble brukermedvirkningen ivaretatt i den gitte situasjonen ved at fagpersonen informerte om hvilke krav brukeren kan ha etter deres lovverk, og at brukeren på denne måten fikk avgjøre om den ønsket å benytte seg av tilbudet den kunne ha krav på? Det kan anses som en selvfølge at brukeren blir informert om dens rettigheter innen en instans, en kan gå så langt som å kalle det en menneskerett å få informasjon om hvilke rettigheter den enkelte har. Men realiteten viser seg å være en annen. Realiteten er fagpersoner som informerer om at brukere ikke blir tatt med i avgjørelsen om hvem som skal og kan delta i ansvarsgruppen. Dermed kan det tenkes at brukeren ikke opplevde noen økning i brukermedvirkningen i den aktuelle situasjonen.

Hvis vi fortsetter å se på eksempelet med denne brukeren, som opplevde ansvarsgruppen som bortkastet, fortalte begge fagpersonene hvordan brukeren hadde fått noe igjen for ansvarsgruppemøtet ved å ha fått støtte til å fatte mot nok og konfrontere faren til sine barn om at han måtte øke utbetalingen av barnebidrag. Brukeren selv kunne ikke nevne noe positivt med ansvarsgruppen til meg under intervjuet. Dermed kan en, ut i fra intervjuet med brukeren, si at dette møtet som fagpersonene beskriver at brukeren fikk, ikke opplevdes som noe positivt for brukers del, eller som et resultat av det som skjedde i ansvarsgruppemøtet.

Fagpersoner og brukere har ulik opplevelse av det som skjer i møtet dem imellom (Jenssen, 2012). Det vises til forskning som bekrefter dette: brukerne opplever ikke brukermedvirkning, de opplever seg krenket og ydmyket. Sosialarbeidere på sin side opplever at de praktiserer brukermedvirkning. For å forstå dette må en se på hvordan partene forstår og definerer begrepet brukermedvirkning og samarbeid (Jenssen 2012, Ødegård 2009). Den teoretiske definisjonen i seg selv har ingen betydning. Det som betyr noe, er om partene som skal samarbeide har samme forståelse av hva samarbeidet skal innebære. Det er nødvendig å se på hvordan begrepet defineres på arbeidsplassen, i dette tilfellet ansvarsgruppen. Dette både for å forstå hva som skjer når brukere og fagpersoners opplevelse av brukermedvirkning er fravikende, og for å få et mer bevisst forhold til hvordan brukermedvirkningen praktiseres (Jenssen 2012). I forhold til temaet i denne avhandlingen, kan det være nødvendig å snakke sammen i ansvarsgruppen om hva et samarbeid innebærer for de ulike partene, slik at det oppstår en mulighet for en felles

forståelse for hva samarbeidet, eller brukermedvirkningen, innebærer. På denne måten kan en muligens unngå en situasjon der fagpersonene har en opplevelse om hva brukeren får ut av ansvarsgruppen, mens brukeren har en helt annen.

En av fagpersonene sa at en ofte ikke møter motstand fra brukere når en instans foreslår hvem som bør være med i ansvarsgruppen. Fagpersonen er her bevisst sin makt til å påvirke hvem som skal være deltakere, og at brukeren som regel ikke protesterer. Hva hindrer fagpersonen fra å la brukeren medvirke i forhold til hvem som skal delta i en ansvarsgruppe? Har de ikke nok tillit til at brukeren kan ta fornuftige avgjørelser for hva som er til det beste for seg og sin familie? Her kan det være behov for mer forskning vedrørende hva som hindrer fagpersonene i å la brukeren få en direkte innflytelse på beslutningen om hvem som skal delta.

Barneverntjenesten har en spesiell posisjon innen helse- og sosialtjenestene da den kan iverksette tvangstiltak ovenfor en familie. Å la alle avgjørelser være opp til brukeren kan betegnes som en ansvarsfraskrivelse fra barnevernets side (Jenssen, 2012). At barnevernet har denne makten bør ikke være til hinder for at brukermedvirkning praktiseres i en ansvarsgruppe. Barneverntjenesten bør, sammen med de andre fagpersonene representert, hjelpe familien gjennom å veilede, reflektere over temaer som blir tatt opp under møtet og komme med nyttige innspill og andre støttende bidrag. Barneverntjenestens ansvar for å ivareta barnas interesse skal alltid være tilstede, og bør heller ikke hindre at brukermedvirkningen ivaretas på en måte der brukeren er inkludert på lik linje med de andre fagpersonene, og at de *sammen* med fagpersonene legger opp ansvarsgruppens mål. Alle fagpersonene har her et ansvar for å sørge for at brukeren blir inkludert. Jeg opplevde at de fleste fagpersonene var opptatt av å inkludere brukerne ved å henvende seg direkte til dem med spørsmål, de opptrådte lyttende, støttende og interesserte i det brukerne hadde å formidle.

Vi ser hvordan humor ifølge teorien blir brukt som et ledd i balansering av makt. Det kan derfor tenkes at humoren jeg observerte ble brukt i begge ansvarsgruppemøtene, var en måte å jevne ut maktforskjellen i ansvarsgruppen på. Dette var spesielt noe som fagpersonene nevnte kunne brukes for å ”ufarliggjøre” situasjonen. Få brukerne til å slappe mer av i møtet. Bruk av selvironi eller humor, kan både bidra til å lette stemningen under et møte, og til å menneskeliggjøre fagpersonene i større grad. At ingen er fullkomne, heller

ikke fagpersonene. Det kan bidra til at brukeren slapper mer av i møtet, og føler en form for aksept. Når brukeren er avslappet, og opplever seg mer som et likeverdig medlem i ansvarsgruppen, kan dette bidra til at brukeren tør å åpne mer opp om sine utfordringer.

5.1.2 Anerkjennelse av brukeren

Behovet for anerkjennelse blir, som vi har sett i teorikapittelet i denne avhandlingen, beskrevet som et grunnleggende behov for mennesket. Anerkjennelse skjer i relasjonen mennesker imellom, og beskrives å oppnås ved at man lytter, aksepterer, forstår, bekrefter og respekterer hverandre. Dette er noe som blir beskrevet å måtte foregå som en gjensidighet, da et individ kun kan føle seg anerkjent av en annen om individet også anerkjenner den andre. Et fravær av anerkjennelse beskrives å kunne resultere i at et individ opplever seg krenket eller mindreverdige. I følge Juul (2010) regnes anerkjennelse som en menneskerett, og en betingelse for at et menneske skal kunne utvikle en sosialt velfungerende identitet. Anerkjennelse og verdighet er tett beslektede, og det hevdes at å ikke bli anerkjent fratrukker mennesket verdighet (ibid).

Anerkjennelse er noe som ofte omtales i forbindelse med brukermedvirkning. Brukerens opplevelse av seg selv som individ i møte med fagpersoner vurderer jeg som vesentlig for at en brukermedvirkning skal kunne finne sted. Det å ha mulighet til å medvirke i forhold til egen helse og ved opplevelsen av likeverd og med selvfølelse til at brukeren er i stand til å takle de utfordringer som måtte komme ham i møte, kan brukeren få et større mot til å være åpen om sine utfordringer i ansvarsgruppen. Brukeren kan, gjennom økt selvrespekt og selvfølelse, hevde seg selv og sine synspunkter i mye større grad, enn om brukeren blir møtt med mangel på anerkjennelse. Derfor tenker jeg at anerkjennelse av brukeren er vesentlig for å ivareta brukermedvirkningen i en ansvarsgruppe.

Anerkjennelse er noe som bør skje i det første møtet med brukeren. I sammenheng med denne avhandlingen, bør brukerens ressurser og hans rolle som forelder anerkjennes før oppstarten av ansvarsgruppen for at en brukermedvirkning skal kunne finne sted fra starten av. En kan stille seg spørsmål om hvorvidt fagpersonene allerede i planlegging av ansvarsgruppen, anerkjenner brukerens verdier og ressurser, når denne ikke blir involvert i beslutningsprosessen for hvem som skal delta i ansvarsgruppen.

I praksis forutsetter det å forholde seg anerkjennende til andre, at vi for en stund klarer å gi slipp på eget ståsted for å kunne være hos den andre. Det innebærer en form for kontrolltap, da den som lytter beveges. Dette kan skape usikkerhet og nærmest virke angstfremkallende for mennesket, som har et naturlig behov for kontroll og overblikk over situasjonen. Når den profesjonelle lytter, risikerer den å endre egne synspunkter, følelser og tolkninger i situasjonen (Jenssen & Tronvoll, 2012). Men å kun spørre brukeren om hvem som skal være med i en ansvarsgruppe, er ikke tilstrekkelig for at brukervedvirkning skal finne sted. Med mindre brukerens bidrag blir anerkjent allerede her, og dens forslag blir tatt på alvor ved at en inkluderer de menneskene brukeren anser som relevante til å hjelpe seg og sin familie, har ikke brukervedvirkning skjedd i følge Arnsteins stige. Brukeren vil da befinne seg på steget ”konsultasjon”, som regnes som legitimering, og ikke brukervedvirkning, da brukeren ikke har oppnådd reell innflytelse på beslutningen om hvem som skal delta (Jenssen, 2012).

En fagperson var opptatt av at brukeren kontinuerlig skulle spørres om hva dets behov er per nå. Spørsmål som ”hva er godt for deg” og ”hva trenger du nå?” mente fagpersonen var viktig. Det å få vite hva som er bra for brukeren mente fagpersonen var profesjonelles hovedspørsmål i en ansvarsgruppe. Respekt ble også nevnt i denne sammenhengen. Ved å kontinuerlig ha brukers behov og ønsker i fokus, tilrettelegger man for en brukerstyrt ansvarsgruppe, der brukers behov fra gang til gang blir styrende for ansvarsgruppens arbeid. Ved å stille de nevnte spørsmålene, kan man sette brukeren, dens opplevelser, ønsker og behov i fokus. En anerkjenner brukeren som et individ med egne følelser, opplevelser og behov, og at brukeren selv er i stand til å definere disse. Dette fordrer at en lytter til brukeren, er oppmerksom, aksepterer og forstår dens følelser og behov. Og får brukeren en opplevelse av at fagpersonene er genuint opptatt av ham og hans familie, kan det tenkes at det vil være lettere for brukeren å være åpen om sine utfordringer i neste omgang. På denne måten kan brukervedvirkningen ivaretas ved at fagpersonene anerkjenner brukeren. Men dette fordrer igjen at brukeren opplever denne anerkjennelsen. En kan se det slik at brukervedvirkning, i likhet med sosialt arbeid, bygger på humanistiske og demokratiske verdier. Å anerkjenne et menneske er også å se hva som er betydningsfullt for vedkommende. Dermed er anerkjennelse en forutsetning for brukervedvirkning (Skjefstad, 2012).

Hva brukermedvirkning i realiteten er kan tolkes ulikt fra deltaker til deltaker i ansvarsgruppen. Brukeren trenger ikke nødvendigvis få en opplevelse av å ha medvirket, om dens ønsker blir akseptert og respektert av fagpersonene, samtidig som den ikke "får" det slik den ønsker. For eksempel fordi en fagperson vurderer at familien trenger en annen form for bistand, eller at det tilbudet som brukeren ønsker ikke er tilgjengelig. Men om en bruker blir møtt med respekt, aksept og anerkjennelse, så vil det i det minste kunne være lettere å komme i en dialog med brukeren om hvordan fagpersonene kan bidra for at brukeren skal få det bedre. For å ha mulighet til å medvirke, må brukerne i en ansvarsgruppe være aktivt deltakende ved å formidle egne tanker og behov, og være i dialog med fagpersonene. Ved å bli møtt med anerkjennelse, kan brukeren få en økt selvfølelse, selvtillit og selvrespekt (Skjefstad, 2012). Og et positivt forhold til seg selv kan være en forutsetning for at brukeren deltar aktivt i ansvarsgruppen.

Muligheten for gjensidig anerkjennelse økes når mennesker møtes og samhandler, og fagpersoner får på denne måten mulighet til å legge til rette for brukermedvirkning (Jenssen & Tronvoll, 2012). Det vil være fagpersonenes ansvar å tilrettelegge for brukermedvirkning i ansvarsgruppen, først og fremst med holdningene de møter brukerne med. Fagpersoners holdninger kan være med på å gjenspeile måten de møter brukerne på. Og måten brukerne møtes på vil igjen gi seg utslag i hvilke erfaringer brukere har gjort seg i møte med fagpersonene i ansvarsgruppemøtene i forhold til brukermedvirkning.

For at brukerne skal kunne havne høyere opp på Arnsteins stige og få innflytelse på beslutninger som tas, må fagpersonene se sitt ansvar og ha en åpen og anerkjennende holdning ovenfor brukerne. Samtidig må dette ikke føre til at brukerne får alt ansvaret. Eksempelvis er det barna som først og fremst skal være i fokus, og barnevernet må derfor ta de nødvendige grep som trengs ved behov for å ivareta barnets interesser. Noe annet vil være en ansvarsfraskrivelse fra fagpersonenes side (Slettebø & Seim, 2007).

Det er tidligere nevnt at begrepet brukermedvirkning kan tolkes ulikt. Ett eksempel på dette er brukeren som var frustrert over NAV-systemet som den opplevde som rigid, men viste forståelse og respekt for saksbehandleren i NAV sitt bidrag og forsøk på å hjelpe familien på andre måter. Likevel satt brukeren med en opplevelse av at møtene var bortkastet og at fagpersonen fraskrev seg ansvar. Dermed kan en si at det å oppleve anerkjennelse fra fagpersonene ikke nødvendigvis fører til brukermedvirkning, gitt at

brukermedvirkning er at brukeren får direkte innflytelse på avgjørelser som tas. Men en kan snu det ved å si at brukermedvirkningen ikke kan ivaretas uten at en lytter, forstår, aksepterer og respekterer brukeren. Altså: anerkjennelse av brukeren fører ikke nødvendigvis til en opplevelse av brukermedvirkning for brukeren, men brukermedvirkning kan ikke skje med mindre brukeren opplever seg anerkjent av fagpersonene. I møte med brukeren må fagpersonen akseptere og tolerere brukers opplevelse, også når fagpersonen, ut i fra sitt perspektiv, har vanskelig for å gi brukers opplevelse mening. Her må fagpersonen kunne skille på den andres indre fra sitt, unnlate å vurdere, og godta at brukers opplevelse er gyldig i seg selv (Jenssen & Tronvoll, 2012).

Det er ofte i møte med menneskene som representerer systemet at brukerne opplever anerkjennelse eller krenkelse (Jenssen & Tronvoll, 2012). Hvis vi ser videre på det samme eksempelet med brukeren som opplevde ansvarsgruppen som unyttig, så kan det også tenkes at brukeren følte ansvarsgruppen som bortkastet fordi brukeren i realiteten ikke følte seg anerkjent av fagpersonene. Vi har sett at det i følge teorien er slik at anerkjennelse er en gjensidig prosess, der en må ha troen på hverandre for at anerkjennelsen skal kunne ha en verdi. I dette eksempelet kan det være slik at om brukeren ikke får igjennom det tiltaket den ønsker, kan det tenkes at brukeren ikke anerkjenner fagpersonen som forsøker å komme med et annet bidrag (som ikke oppleves som godt nok for brukeren). Hvis brukeren ikke forstår eller aksepterer fagpersonen, vil den heller ikke anerkjenne den. Dette ansvaret bør ligge på fagpersonene, da sosialarbeidere har et særlig ansvar for å tilrettelegge for en anerkjennende praksis, slik at det blir mulig for brukerne å anerkjenne sosialarbeiderne (Skjefstad, 2012). Brukeren i mitt eksempel kan ha følt seg krenket i møte med et system og fagpersoner det anser ikke ser ens eget og familiens behov.

I dette konkrete eksempelet ser vi at brukermedvirkningen havnet på et lavt nivå sett i forhold til Arnsteins stige. Fagpersonens forsøk på anerkjennelse av brukeren var tydelig, men her var det forhold utenfor ansvarsgruppen som førte til det lave nivået av brukermedvirkning. Fagpersonen måtte følge sin instans' lovverk, samt rutiner for behandling av brukers søknad. Fagpersonen kunne ikke gi brukeren svar, da søknaden ble behandlet et annet sted i systemet, samtidig som svaret ikke forelå på tidspunktet møtet ble avholdt. Fagpersonen fortalte under intervjuet av den ønsket at ansvarsgruppemøtet kunne blitt avholdt noe senere, når svaret forelå. Da møtet ble avholdt på det tidspunktet det ble avholdt, ble resultatet av møtet at brukeren havnet på "informasjon", som er det 3.

steget på Arnsteins stige, som regnes som ”legitimering”. Ordene *legitimering* og *alibi* kan begge bety rettferdiggjøring. Det kan tenkes at fordi brukeren havnet under ”legitimering” på stigen, at brukeren opplevde at møtet ble et alibi for fagpersonene, og at møtet opplevdes som uhensiktsmessig for brukerens del.

5.1.3 Tilrettelegge for å få inn barnets stemme

Respondentene fortalte at de savnet ungdommens deltakelse i ansvarsgruppemøter. Barna derimot, var de noe usikre på om hvorvidt burde delta eller ikke. Slik sett støtter mine funn delvis opp om teorien om at barn i dagens samfunn forventes å delta i beslutningsprosesser som angår dem (Skivenes & Strandbu, 2005). Respondentene mente foreldrene og fagpersonene representerte barnas stemme i ansvarsgruppen, også ungdommens i tilfeller der hvor ungdommen ikke deltok. Men også her viser mine funn at det ikke er noen innarbeidet praksis hos fagpersonene om å invitere ungdommer med inn i ansvarsgruppen. En fagperson svarte at dennes umiddelbare tanke var at et ansvarsgruppemøte ofte er noe man har uten ungdommen, og at ungdommer i altfor liten grad blir spurt om å delta i ansvarsgrupper. Mine funn viser at ungdommen, i ansvarsgruppen som omhandlet en ungdom, i følge fagpersonene ble spurt om å delta i ansvarsgruppen. Det at ungdommer burde delta var det enighet om, men i realiteten var det, i likhet med at deres foreldre ofte ikke ble spurt om hvem de ønsket å ha med i ansvarsgruppen, ingen automatikk eller praksis i å spørre ungdommene om de ønsket å delta i ansvarsgruppen. Dermed blir barn og ungdommers ønsker, tanker og meninger i ansvarsgrupper i barnevernet som regel prisgitt deltakerne i ansvarsgruppen. Dermed havnet også barna og ungdommene i mine eksempler på et lavt nivå av brukermedvirkning.

Vi vet at barn og ungdom, i følge lover og retningslinjer har rett til å medvirke, og at medvirkning skal gis etter barnets alder og modenhet. Men med dette legger man i at noen må definere barnets alder og modenhet opp mot deltakelse i beslutningsprosesser, her ment i ansvarsgrupper. Det vil da være deltakerne i ansvarsgruppen som avgjør hvorvidt barnet eller ungdommen er moden nok til å kunne delta. Barn havner dermed i spenningsfeltet mellom deltakelse og beskyttelse (Angel, 2010). Sett opp mot Arnsteins stige havner barna og ungdommene i min studie på steget ”representasjon” og eventuelt ”konsultasjon”, henholdsvis steg 4 og 5 på stigen. Begge disse stegene er grader av ”legitimering”, og regnes ikke som brukermedvirkning i følge stigen.

Mine funn, som viste at en fagperson var usikker på hvorvidt barnet skulle delta, da barnet ikke bør være bærer av foreldrenes ansvar, bygger oppunder teori og empiri som viser til at fagpersoner er splittet i hvorvidt barnet skal være deltakende på bakgrunn av dets rettigheter til å medvirke, eller om det burde beskyttes fra det som blir ansett som en ”voksenverden” (Vis et al. 2012, Angel 2010). Jeg opplevde at flere av fagpersonene gikk inn i en beskytterrolle ovenfor ungdommer i ansvarsgrupper, da flere beskrev hvordan ansvarsgruppemøtene var en ubehagelig setting for ungdommene. Dette støtter opp om annen empiri som viser til fagpersoner som er bekymret for barn som deltakere i beslutningsprosesser som angår dem, da det kan virke stressende for barnet å tenke og snakke om egne utfordringer (Vis et al., 2012). Denne omtanken fagpersonene viste ovenfor barn og ungdoms deltakelse i ansvarsgrupper bør ikke være en hvilepute for fagpersonene, men heller en utfordring ansvarsgruppen kan ta, for å finne måter for hvordan tilrettelegge for at det blir et møte som oppleves som trygt for ungdommen å være med på.

Fagpersonene fortalte hvordan deltakere i ansvarsgrupper oppsøker barna og ungdommene for å få deres stemme inn i møtet. Dette ble gjort ved å sende ut en ”talsperson” fra ansvarsgruppen, eller på ulike måter tilrettelegge for at barn og ungdom kan medvirke. Det å sende ut en talsperson til å prate med barnet, regnes ikke nødvendigvis som at barnet deltar. Som vi ser ut i fra teorikapittelet, viser empiri at det er mer enn tre ganger så høy sannsynlighet for at barnet har en innvirkning på beslutninger som blir tatt om de er deltakende under møtet, enn om de kun blir konsultert med på forhånd. I tillegg påpekes det at barns deltakelse i beslutningsprosesser bør være en prosess over tid, og ikke deltakelse som et engangstilfelle. Møtet i seg selv er heller ikke nok, med mindre møtet blir tilrettelagt for barnets behov og barnets deltakelse blir støttet oppunder. Det anses som nødvendig å utvikle metoder for hvordan få barnet med i beslutningsprosesser, som fører til reell innvirkning på beslutninger som blir tatt. Ett eksempel er å unngå situasjoner der barn og ungdom må gjenfortelle sin historie til ulike fagpersoner (Vis & Thomas, 2009).

Blir ansvarsgruppemøtene tilrettelagt på barna og ungdommenes premisser, kan det bidra til at barna og ungdommene havner høyere opp på Arnsteins stige, eksempelvis på steg 6 og 7, som er ”partnerskap” og ”delegert makt”. Dermed kan en ivareta brukermedvirkningen ved at de opplever seg likestilt og oppnår reell makt i ansvarsgruppen. Men dette må gjøres etter barnets alder og modenhet, slik at det ikke

ender med at barna får ansvaret for avgjørelser som bør tillegges deres foreldre eller fagpersonene.

Det virket til at fagpersonene var kreative på å finne på ulike måter å få barn og ungdom inn i ansvarsgruppen på. De kunne for eksempel ha møtet i nærheten av ungdommen som ikke maktet å delta, slik at denne kunne konfereres med underveis i møtet, og de kunne ha møter der ungdommen satt og lyttet til det som ble sagt under ansvarsgruppemøtet på et kontor ved siden av, slik at den slapp å være fysisk tilstede der resten av deltakerne var. I tillegg har de andre gode forslag og eksempler på hvordan involvere barna. Da dette for meg virket til å være gode tanker og intensjoner, men noe som ikke nødvendigvis alltid ble praktisert, kan det tenkes at jeg ved å ta opp temaene ”brukermedvirkning” og ”hvordan få inn barnets stemme” satte i gang en tankeprosess hos fagpersonene, som gjorde at de begynte å tenke hvordan barn og ungdom i større grad kunne inkluderes i ansvarsgruppen.

Tidligere i kapittelet har vi sett hvordan begrepene brukermedvirkning og samarbeid er viktige å snakke om og definere for at det skal være en enighet blant brukere og fagpersoner i ansvarsgruppen om hva begrepene innebærer. Mulig det også kan være en idé å ta opp temaet ”barnets stemme” i ansvarsgruppen, slik at det kan bli en enighet om hvordan en kan tilrettelegge ansvarsgruppen for å få inn barnet, eller ungdommens stemme. Å tematisere det vil uansett bringe et fokus og en bevissthet rundt barnets deltakelse og barnets stemme for deltakerne i ansvarsgruppen. I følge stigen er ikke eksemplene som fagpersonene ga, en form for brukermedvirkning. Også disse eksemplene er ”konsultasjon” eller ”representasjon”. Men det kan være en start og et utgangspunkt for å sakte men sikkert få ungdommene med inn i ansvarsgruppemøtene slik at de etter hvert som de føler seg trygge i ansvarsgruppen kan havne i kategorien ”borgermakt”. Det forutsetter igjen at medlemmene i ansvarsgruppen er bevisst på at ungdommene på sikt bør havne i den nevnte kategorien, og at det er her brukermedvirkningen skjer.

Oppsummering

Mine funn viser at brukermedvirkningen i ansvarsgruppemøtene kunne være vanskelig, og at foreldrene, barna og ungdommene kunne havne på et lavt nivå i forhold til hva som regnes som brukermedvirkning etter Arnsteins stige. Selv om fagpersonene var opptatt av brukernes medvirkning, kunne brukerne havne på ”informasjon”, ”konsultasjon” og

”representasjon”, som regnes som ulike former for legitimering og ikke brukermedvirkning i praksis.

5.2 Hvilke erfaringer har brukere med ansvarsgrupper som de anser som gode og mindre gode?

5.2.1 Relasjonelle forhold

Begge brukere hadde generelt gode erfaringer med ansvarsgrupper og kunne anbefale bruk av ansvarsgruppemøter til andre foreldre innen barnevernssystemet. Brukerne opplevde at både de og deres barn stort sett ble hørt og sett av fagpersonene i ansvarsgruppen. Likevel var det noen utsagn de kom med som beskrev en form for anerkjennelseskamp. Blant annet brukeren som sa at nå hadde brukeren endelig saksbehandleren og de fra ”Skogsstien” (utrednings- og behandlingssenter for barn og ungdom) på siden sin. Dette utsagnet la jeg spesielt merke til. Ofte, når en beskriver å ha en støtte fra noen, kan en for eksempel si ”jeg har de bak meg”. Det brukeren her sier er at den har fagpersonene på siden sin. Det kan tolkes som at brukeren opplever at utfordringer er noe brukeren og fagpersonene er sammen om. At brukeren har fagpersonene på sin side når den trenger dem. Men det kan også tolkes som at brukeren opplever å endelig ha fagpersonene på sin side, med i sin forståelse av utfordringene, og ikke ”på den andre siden”, altså mot seg. Hvis det er slik at brukeren følte at den hadde fått fagpersonene *med seg*, kan det tenkes at dette er et funn som støtter opp under teori om at fremmede relasjonelle forhold er likeverdighet og felles innsats, der brukeren opplever seg på samme nivå som fagpersonene (Ødegård og Willumsen 2009). Og at brukerens opplevelser og erfaringer blir akseptert og respektert, noe som bidrar til en følelse av å bli anerkjent. Hvis brukeren derimot opplever at fagpersonene nå endelig er på brukerens side, kontra tidligere der de befant seg på *den andre siden*, kan dette tyde på at brukerens erfaringer og opplevelser ikke ble forstått eller akseptert av fagpersonene i første omgang, og at brukeren har måttet kjempe for å få sine opplevelser anerkjent av fagpersonene. I sistnevnte tilfelle, kan det være et tegn på mangel på respekt for brukeren eller dårlig dialog i ansvarsgruppen (ibid). Å bli hørt og sett anses som et ledd i det å bli bekreftet, tatt på alvor og anerkjent.

Den andre brukeren beskriver hvordan den valgte å ha med seg en støtteperson (et familiemedlem) som støtte i ansvarsgruppen. Brukeren anbefaler bruk av støtteperson for å

bli tatt mer på alvor i ansvarsgruppen, da det helt sikkert er noen som føler seg alene når det er så mange som har en mening om ting. Det å måtte forsvare seg selv og sine handlinger i ansvarsgrupper ble nevnt flere ganger under intervjuet. Det å føle å måtte forsvare seg kan tolkes som at en på et vis føler seg angrepet. At det du tenker og sier ikke blir ansett som riktig eller sant. Det blir ikke godtatt av den andre parten. Du må derfor forklare deg, og med det rettferdiggjøre dine valg ovenfor den andre part. I teorikapittelet har vi sett hvordan anerkjennelse handler om å forstå, bekrefte, akseptere og tolerere den andre (Schibbye i Møller 2012). Hvis brukeren sitter igjen med en opplevelse av å måtte forsvare seg selv og sine handlinger, betyr det at brukerens opplevelser og erfaringer med sine barn ikke blir anerkjent av fagpersonene. Og for å få den anerkjennelsen og aksepten mennesket, i dette tilfellet brukeren, har et grunnleggende behov for, må den ha forsterkninger i form av andre i nettverket som støtte. Brukeren trenger et alibi, en person som kan bekrefte at det brukeren sier og opplever er reelt.

Jeg tolker det som at brukeren kjemper om at dens opplevelser og erfaringer blir anerkjent blant fagpersonene i ansvarsgruppen. Mine funn støtter her opp om Godeseths (2005) empiri om brukeres erfaringer med ansvarsgrupper i barnevernet; brukerne følte seg alene i ansvarsgruppene. De hadde behov for noen å støtte seg til da de opplevde at det var dem mot ”resten” (fagpersonene) (ibid). Når brukeren jeg intervjuet informerte om at den valgte å ta med seg en støtteperson inn i ansvarsgruppen uten at de andre deltakerne visste om det på forhånd, kan dette tolkes som en strategi brukeren benyttet for å oppnå en form for kontroll og innflytelse i beslutninger som skulle tas vedrørende brukerens barn, noe som i tilfelle er i tråd med Godeseths (2005) funn som omtales i teorikapittelet.

5.2.2 Strukturelle forhold

Hvordan ansvarsgruppen blir organisert og ledet er viktige strukturelle og organisatoriske faktorer som vil være avgjørende for hvordan samarbeidet deltakerne imellom blir i ansvarsgruppen. I følge teori er det å ha felles mål og god møteledelse fremmende faktorer for samarbeid på gruppe- og organisasjonsnivå (Ødegård & Willumsen, 2009). Det å jobbe sammen mot et felles mål, var noe brukerne hadde erfaring med fra ansvarsgruppen, og noe som havnet under kategorien *gode erfaringer* med ansvarsgrupper som brukerne kunne vise til under intervjuene. De erfarte at ansvar ble fordelt, samtidig som det opplevdes som en lettelse at fagpersonene var samlet på ett og samme sted, slik at brukeren slapp å bruke

tid på å oppsøke de ulike instansene hver for seg. Ansvarsgrupper i seg selv og måten de var organisert på med tanke på at fagpersonene var samlet på ett sted, viste seg å være noe brukerne var tilfredse med.

Samtidig hadde brukerne beskrivelser på negative erfaringer med ansvarsgrupper. En bruker opplevde det som belastende å gjenfortelle familiens og ungdommens historie gjentatte ganger i ansvarsgruppen. Det var også strevsomt å høre fagpersonene fortelle om ungdommen og dens utfordringer. Årsaken til dette kan være at ansvarsgruppen var nyoppstartet og at en dermed skulle ha ”fakta på bordet”. Informasjonsutveksling var nødvendig for at deltakerne skulle orienteres om hvordan familiens situasjon var per tid, bakgrunn for kontakt og avklaring i forhold til hvem som skulle bidra med hva. Her kan gode samarbeidsrutiner, som regnes som en fremmede faktor for samarbeid i gruppe, avhjelpe slik at brukeren slipper å måtte gjenfortelle sin og barnas historie gang på gang (Ødegård, 2009). Ved å sørge for at brukeren ved ønske, kan velge én fagperson som sørger for informasjonsutvekslingen, kan det bidra til at brukeren slipper å måtte gjenfortelle historien sin. Koordinatoren eller møtelederen i ansvarsgruppen kan for eksempel sørge for informasjonsutvekslingen til deltakerne i ansvarsgruppen.

Den andre brukeren beskrev å være negativ til et samarbeid mellom to av instansene, da dette ville føre til fratakelse av gode for brukeren. Brukeren fortalte at den fikk støtte til dekking av utgifter til barnehage fra en instans. Samtidig søkte den om de samme midlene fra en annen instans. Da den andre instansen ønsket å samarbeide med den første, nektet brukeren dette. Brukeren kunne ikke bevise ovenfor den andre instansen at brukeren hadde utgifter i forbindelse med barnehageplass til barna, og dermed fikk brukeren heller ikke dekket utgiftene. Etter hvert samtykket brukeren til at det skulle opprettes en ansvarsgruppe med brukeren og de to instansene. Da erfarte brukeren at instansene hadde ulik praksis for utøvelse av skjønn og vurderinger i forhold til hva som skulle dekkes av utgifter for familien. Det den ene instansen anså som nødvendig for familien, gjorde ikke den andre. Det kunne eksempelvis være på grunn av begrensninger i lovverk og hvilke hensyn som skulle tas i forbindelse med behandling av søknader om dekking av forskjellige utgifter for brukeren og dens familie. Det var noe også jeg observerte under ansvarsgruppemøtet. På grunn av ulikt organisasjonsansvar og ulike organisasjonsmål kunne ikke fagpersonene enes om en felles målsetting for at brukeren skulle få det ønskede tiltaket (Ødegård, 2009). Forhold som lå utenfor gruppen kunne dermed føre til en

polarisering mellom de to instansene, der den ene instansen endte opp med å være den ”gode” og den andre den ”dårlige” i brukerens øyne. Dette endte med stor frustrasjon for brukeren, og kan føre til et dårlig samarbeidsklima i gruppen.

Oppsummering

Brukerne beskrev for det meste gode erfaringer med ansvarsgrupper, og fortalte at det var et tiltak de kunne anbefale andre. Samtidig beskrev de dårlige erfaringer som gikk på både relasjonelle og strukturelle forhold. Den ene brukeren beskrev en opplevelse av å måtte forsvare sine tanker og handlinger, og tok i bruk en støtteperson fra nettverket sitt til å legitimere sine handlinger. Også forhold som ulik organisasjonskultur og ulike organisasjonsmål førte til at fagpersonene vurderte brukerens behov ulikt, noe som skapte frustrasjon for brukeren, og kan være med på å bidra til et dårlig samarbeidsklima i gruppen.

5.3 Hvilke erfaringer har fagpersoner med ansvarsgrupper som de anser som gode og mindre gode?

5.3.1 Relasjonelle forhold

Av relasjonelle faktorer hadde flere av fagpersonene positive og negative erfaringer med fagpersoners holdninger i ansvarsgrupper. Dette gjaldt holdninger overfor både brukere og fagpersoner. Anerkjennelse av hverandres kompetanse ble ansett som gode holdninger. En fagperson savnet at en anerkjente hverandres kompetanse i større grad, og hadde erfaring med at en er for dårlig til å lytte til hverandres faglighet i ansvarsgrupper. I teorikapittelet har vi sett hvordan tillit, respekt og kommunikasjon teammedlemmene imellom er avgjørende for et godt tverrfaglig samarbeid (Reeves et al., 2010, San Martin-Rodriguez et al., 2005). Disse faktorene var fagpersonene opptatt av. Tillit til, respekt for og anerkjennelse av andre fagpersoner og brukere, ble ansett som viktige holdninger hos fagpersonene.

En fagperson hadde erfaring med fagpersoner som opptrådte nedlatende ovenfor brukere. Fagpersoner med dårlige holdninger ovenfor andre teamdeltakere vil ikke bidra til en likeverdighet deltakerne imellom, og vil vanskeliggjøre samarbeidet i teamet. Det kan ende med en maktkamp der en mister fokuset på det en i utgangspunktet er samlet for: å hjelpe

brukeren. Respekt for hverandres faglige bidrag og kompetanse stimulerer og bidrar til faglig utvikling i det tverrfaglige teamet (Willumsen, 2009).

Flere av fagpersonene var også opptatt av begrepet *læring* i ulik grad. En fagperson savnet en bedre samarbeidskompetanse og konflikthåndtering blant fagpersonene. En annen nevnte at ansvarsgruppen burde bidra til læring for både brukeren og fagpersonene. Det er mange relasjonelle ferdigheter fagpersonene i en ansvarsgruppe bør ha for at det tverrfaglige samarbeidet skal fungere tilfredsstillende. En skal være brukerorientert, ha helhetsforståelse for saken, god problemløsningsevne og samarbeidsevne, i tillegg til at det kreves at en er fleksibel og har omstillingsevne. Det hevdes at ved å sette brukeren i fokus, vil profesjonsinteresser havne i bakgrunnen og behovet for utvikling av samarbeidskompetanse vil bli større (Glavin & Erdal, 2013).

For å kunne lære av hverandre i en tverrfaglig gruppe, bør en ha tillit til de andre fagpersonenes kompetanse og bidrag. Dette igjen fordrer anerkjennelse. Ved å være åpen for å lære av hverandre, gjennom å lytte og være oppmerksom, kan en få en ny og forbedret forståelse av hverandres kunnskap, perspektiv og erfaringer (Hovey & Craig, 2011). Det krever en tilstedeværelse av de som lytter. Gjennom samtalen i ansvarsgruppen, kan brukere og fagpersoner få en større forståelse for hverandres meninger og perspektiver. Her kan brukeren fremme sin problemstilling, og gjennom samtalen som foregår mellom de ulike deltakerne, kan det oppstå nye ideer og tanker rundt for eksempel hvilke tiltak som bør iverksettes. Teorien går på at det er brukeren som er ekspert på sitt eget liv. Det er imidlertid bør være oppmerksom på, er at en slik holdning kan føre til ansvarsfraskrivelse fra fagpersonenes side, med mindre fagpersonene ser sitt ansvar for ivaretagelse av brukeren, og at de må bidra med sin faglige kompetanse for å sørge for at avgjørelser tas til barnets beste (Humerfelt, 2012).

5.3.2 Strukturelle forhold

Positive holdninger som respekt og tillit til hverandre skaper et godt utgangspunkt for kommunikasjon og samarbeid i tverrfaglige team. Som vi har sett ut i fra både teori og mine funn, er ikke fremmede relasjonelle faktorer for samarbeid nok i seg selv for å skape et godt samarbeid i en ansvarsgruppe. Ett eksempel er fagpersonen som måtte forholde seg til regelverk og saksbehandlingsrutiner i egen instans, som gjorde at fagpersonen ikke

kunne gi brukeren svar på søknaden den hadde sendt. Dette er organisatoriske faktorer som for eksempel organisasjonsmål, som ligger utenfor ansvarsgruppen. Vi har sett Ødegårds (2009) modell som viser hvordan det er vanskelig å se på et samarbeid i gruppe isolert sett, og at både organisatoriske og relasjonelle faktorer er med på å påvirke samarbeidet og dynamikken i gruppen. I eksempelet med fagpersonen som ikke kunne gi brukeren svar på søknaden under ansvarsgruppemøtet, kunne dette møtet med fordel blitt utsatt frem til et eventuelt svar forelå. Dette da det var det spørsmålet brukeren var mest opptatt av. Ved å ha utsatt møtet kunne det spart brukeren for frustrasjon og en følelse av at ansvarsgruppemøtet var bortkastet, og det kunne spart fagpersonen for følelsen av tilkortkommenhet grunnet årsaker som lå utenfor ansvarsgruppens beslutningsmyndighet.

Ansvarsfraskrivelse blant fagpersonene ble av flere nevnt som en negativ erfaring med ansvarsgrupper. Det som var litt interessant med fagpersonenes beskrivelser av ansvarsfraskrivelse, var at fagpersonene samtidig valgte å rettferdiggjøre de profesjonelle som fraskrev seg ansvar. Fagpersonene beskrev ansvarsfraskrivelse blant profesjonelle som uheldig, samtidig som det virket til at fagpersonene aksepterte at det gjøres, ved å si at de profesjonelle antakeligvis har så mye å gjøre ellers, at de ikke har tid til å delta i ansvarsgruppen. Det var en forståelse for at knappe ressurser og tid presset profesjonelle til å trekke seg ut av ansvarsgrupper, eksempelvis grunnet prioriteringer i egen organisasjon. De ulike fagpersonene er som vi ser preget av organisasjonsmiljøet i egen organisasjon. Ved stor personalutskiftning eller sykdom blant ansatte, vil dette gå utover de ansatte i organisasjonen, som kan bli nødt til å nedprioritere deltakelse i ansvarsgrupper framfor andre oppgaver som får høyere prioritering (Ødegård 2009). Med en holdning blant fagpersoner der ansvarsfraskrivelse rettferdiggjøres, skapes det en aksept for en slik atferd i ansvarsgruppen. Dette kan ha uheldige ringvirkninger på dynamikken i ansvarsgruppen, og skape frustrasjon, og ikke minst uforutsigbarhet for både brukeren og hele gruppen.

Problemene beskrevet som kan oppstå i ansvarsgrupper kan handle om ulik grad av integrering (Willumsen, 2009). En ansvarsgruppe vil være preget av høy grad av integrering, da det tverrfaglige samarbeidet i en ansvarsgruppe er tett, på personnivå. Samtidig er ofte samarbeidet på organisasjonsnivå preget av lav grad av integrering, der organisasjonene seg imellom mangler rutiner for samarbeid. For eksempel fordeling av ressurser, ansvar, felles mål og oppgaver. Dermed kan problemer av ulik grad oppstå, hvis organisasjonenes lave grad av integrering ikke støtter opp om ansvarsgruppen som er

preget av et høyt integrert tverrfaglig samarbeid på personnivå. Fagpersonene må dermed kompensere for mangelen på strukturer på organisasjonsnivå som støtter opp om det tverrfaglige samarbeidet i ansvarsgruppen (Willumsen, 2009).

Ett eksempel på dette er en fagpersons erfaring med en ansvarsgruppe som stoppet opp grunnet at en profesjonell som hadde påtatt seg ansvaret for å sette i gang ansvarsgruppen, ble sykmeldt. Lovverket i de ulike instansene åpner opp for, og fremhever viktigheten av tverrfaglig samarbeid. Samtidig kan mangelen på felles samarbeidsrutiner på tvers av organisasjonsgrenser gjøre det tverrfaglige samarbeidet vanskelig. I lovverket er arbeidet til den enkelte instans i fokus, det fremkommer ikke hvordan en skal strukturere og organisere samarbeidet på tvers av organisasjoner for å bedre det tverrfaglige samarbeidet. Brukere i ansvarsgrupper har ofte mange og sammensatte vansker, og vil ha behov for integrerte tjenester. Dermed blir det opp til fagpersonene i en ansvarsgruppe som representerer de ulike organisasjonene, å sørge for å integrere det organisatoriske samarbeidet for å fremskaffe de nødvendige integrerte tjenestene (Willumsen, 2009).

Min empiri bygger oppunder forskning som viser til at lederen har en viktig rolle i et tverrfaglig samarbeid (San Martin-Rodriguez et al. 2005, Reeves et al. 2010). Ulike ferdigheter kreves av en leder i et tverrfaglig samarbeid. Ledelse dreier seg her om å føre ansvarsgruppen i en bestemt retning, for brukerens beste. Det hevdes at strukturer og kommunikasjonsprosesser har like stor innvirkning på det tverrfaglige samarbeidet som deltakernes atferd har for å oppnå bestemte resultater. Lederen skal på den ene siden inneha relasjonelle ferdigheter som respekt, oppriktighet, tålmodighet og empati. På den andre siden må lederen i enkelte tilfeller innta en pågående og hierarkisk lederstil for å sørge for fremgang i samarbeidet (Vangen & Huxham, 2009). En ansvarsgruppe kan ha stor nytte av en leder slik som beskrevet for å oppnå framgang. Lederens oppgave blir da å ta ansvar for å skaffe nødvendige ressurser i form av fagpersoner og kan med fordel ansvarliggjøre de ulike fagpersonene ved å ha et godt kjennskap til de ulike fagpersonenes ansvarsområder. At de ulike deltakernes roller avklares, kan lederen sørge for ved at ulike ansvarsområder blir tydeliggjort i begynnelsen av samarbeidsprosessen i ansvarsgruppen, og eventuelt etter hvert som nye medlemmer kommer til. I denne prosessen bør brukeren og dennes behov være sentral og styrende for hvilken retning lederen jobber etter. Her kommer lederens relasjonelle ferdigheter inn, da lederen bør være sensitiv ovenfor brukeren og dens behov.

De fleste fagpersonene poengterte viktigheten av at ansvarsgruppen hadde en leder som tok ansvar for rammene ved ansvarsgruppen, som å sørge for at det blir laget en plan for ansvarsgruppens arbeid og ansvarsfordeling. Lederen forventes å skulle ha en utstrakt rolle, som å sørge for at planer gjennomføres og at fagpersoner leverer mellom møtene. Ut i fra intervjuene så det ut til at det var et savn, eller behov for, en tydelig leder i ansvarsgrupper. De som er vant til å jobbe med en individuell plan, er kjent med at det skal være en koordinator i ansvarsgruppene der en individuell plan benyttes. I ansvarsgrupper der en ikke har en individuell plan, er det opp til gruppen å bli enig om hvem som skal påta seg ansvaret for å lede møtene. I disse tilfellene er det ikke gitt at det verken er en leder eller en koordinator som skal sørge for framgang i ansvarsgruppens arbeid. For meg var det ikke noen tydelig leder i gruppen der det ikke var snakk om bruk av individuell plan. Begge fagpersonene ledet på sett og vis møtet framover og tok ledelsen. Ved bruk av en leder som har ansvar for å klargjøre roller og ansvarsområder, kan det bidra til en bedre struktur og framgang for både brukere og fagpersoner i ansvarsgruppemøtene.

Oppsummering

Mange av faktorene fagpersonene var opptatt av støtter oppunder teori om hvilke faktorer som bidrar til å skape et godt og mindre godt tverrfaglig samarbeid i en ansvarsgruppe. En aksept av ansvarsfraskrivelse blant fagpersoner grunnet forhold som kan ligge utenom ansvarsgruppen kan ha en uheldig innvirkning på samarbeidet i ansvarsgruppen. Vi ser hvordan fagpersoner i ansvarsgrupper i noen tilfeller må kompensere for manglende integrert samarbeid på organisasjonsnivå. Lederens rolle framheves som viktig av fagpersonene, og det kan være nødvendig med større bevissthet blant fagpersonene for hvordan ansvarsgruppemøter skal organiseres for at samarbeid i ansvarsgrupper og ansvarsgruppemøter som tiltak skal kunne fungere best mulig for både brukere og fagpersoner.

Avslutning

Gjennom dette prosjektet har jeg ønsket å få fram hvilke erfaringer fagpersoner og brukere har med ansvarsgrupper, samt hvordan brukermedvirkningen i ansvarsgruppene blir ivaretatt. Bakgrunnen for dette er som det fremkommer innledningsvis i avhandlingen, at forskning viser til ulike erfaringer om nytten av tiltaket ansvarsgrupper i barnevernet. Tverrfaglig samarbeid viser seg også ofte å være utfordrende å få til, og en har ulike erfaringer med om det tverrfaglige samarbeidet er til det beste for organisasjoner og brukere.

Gjennom presentasjon av mine funn, og drøftingskapittelet, har jeg forsøkt å finne svar på problemstillingen og forskningsspørsmålene mine. Vedrørende brukermedvirkning og ivaretagelsen av denne, viser det seg at selv om fagpersonene har en klar formening om viktigheten av at brukeren er i fokus, og at denne skal medvirke underveis i ansvarsgruppens arbeid, er det ikke alltid at brukeren i realiteten medvirker. I det store og hele er brukerne fornøyd med ansvarsgruppemøtene. Samtidig formidler de en kamp om makt og anerkjennelse i et system der de til tider kan føle seg alene og mindreverdige. Dette kan være viktig å ha med seg som fagperson i møte med brukere i ansvarsgrupper. Det kan synes som nødvendig å ha et større fokus på å gå i en dialog med brukeren om dennes opplevelser og erfaringer med ansvarsgrupper, slik at en som fagperson kan bidra til å gjøre opplevelsen best mulig for brukeren.

Fagpersonene på sin side, viser også til erfaringer med manglende anerkjennelse av hverandre som fagpersoner, noe som fordrer et større fokus blant fagpersoner på hvordan de møter hverandre og brukeren i møtene. Det finnes retningslinjer for, og empiri med erfaringer på hva som fremmer gode ansvarsgruppemøter. På en side virker det som at fagpersoner er bevisst over hva som skal til for å skape gode samarbeidsforhold i ansvarsgrupper. På den annen side, virker det til at disse tankene eller intensjonene, ikke alltid gjenspeiler fagpersoners handlinger i praksis. Her kan det være behov for å komme mer til bunns i hva som gjør at fagpersonene ikke alltid setter sine erfaringer og kunnskap om godt samarbeid ut i praksis.

Gjennom teorien, mine funn og drøftingskapittelet, har vi sett hvordan ytre faktorer som organisasjonsmål og organisasjonsansvar kan føre til at fagpersonene har ulike sett å møte

brukerens problemer på. utfordringen ser ut til å ligge i hvordan organisasjoner har ulike retningslinjer og lovverk for hvordan en skal møte brukeren, og mangelen på et integrert samarbeid organisasjoner imellom. Det finnes retningslinjer for hvordan en skal samarbeide tverrfaglig om utsatte barn og unge, men det er noe usikkert om disse i realiteten har ført til et bedre tverrfaglig samarbeid ulike instanser imellom, eller om de har hatt den ønskede effekten for brukerne. Det kan kreve merarbeid av fagpersonene å delta i ansvarsgruppemøter, spesielt av den som eventuelt blir valgt til leder eller koordinator. Mulig at det ikke vil føre til noen bedring før det tverrfaglige samarbeidet blir lovforankret i en, felles lov med tydelige retningslinjer for hvordan samarbeidet skal foregå. Dette fordrer mer kunnskap og forskning på hvordan få dette til.

Brukere i dette prosjektet har vært foreldre til barn med barnevernstiltak. Underveis i arbeidet, og spesielt etter den første observasjonen, ble jeg mer og mer opptatt av barnets stemme, og hvilke erfaringer fagpersoner og brukere har med barn og ungdoms deltakelse i ansvarsgrupper. Teorien viser til at barns deltakelse i ansvarsgrupper er både viktig og nødvendig for at brukermedvirkningen skal ivaretas. Fagpersonene var enige om dette, og hadde erfart hvor betydningsfullt det var når ungdommen deltar i møter som angår dem. Det virker til at det er et behov for et større fokus og åpenhet i ansvarsgruppen rundt temaer som hvordan en skal samarbeide, hva en anser som samarbeid og brukermedvirkning, og hvordan en skal sørge for at barnets stemme og brukermedvirkning blir ivaretatt i ansvarsgruppen.

Referanser

Angel, B. Ø. (2010). Barnet som aktør og kunnskapsbærer –en utfordring for barnevernets profesjonelle ekspertise. *Norges barnevern*. Nr.3, vol. 87, 140-151.

Barnevernloven (1992). *Lov om barneverntjenester av 1992*. Oslo: Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100?q=barnevernloven>

FNs barnekonvensjon, vedtatt av De forente nasjoner 20. november 1989. Ratifisert av Norge 8. januar 1991. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/fns-barnekonvensjon/id88078/>

Frydenlund, M. H. (2011). ”Ett ledd unna hjelpen...”: *en kvalitativ studie av foreldres og profesjonsutøveres opplevelse av tverrprofesjonelt samarbeid i arbeid med barn med sammensatte vansker*. (Mastergradsavhandling i sosialt arbeid, Høyskolen i Oslo). Hentet fra: https://oda.hio.no/jspui/bitstream/10642/912/2/Frydenlund_MayHege.pdf

Glavin, K. & Erdal, B. (2013). *Tverrfaglig samarbeid i praksis – til beste for barn og unge i Kommune – Norge*. 3.utg. Oslo: Kommuneforlaget AS.

Godeseth, M. (1992). Ansvarsgrupper. *En metodisk innføring*. Temahefte. Hentet fra: <http://www.nb.no/nbsok/nb/75882db16410cb83996a737dd75837e1.nbdigital?lang=no#0>

Godeseth, M. (2005). Verdighet på spill?. *Foreldres erfaringer fra å delta i ansvarsgrupper i barnevernet*.” (Hovedfagsoppgave i sosialt arbeid. Hovedfagstudiet ved Høgskolen i Oslo, Avdeling for økonomi, kommunal og sosialfag i samarbeid med NTNU, Trondheim). M. Godeseth, Gjøvik.

Hansen, G.V. (2007). *Samarbeid uten fellesskap*. (Doktorgradsavhandling, Karlstad universitet). Hentet fra: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:6531/FULLTEXT01.pdf>

Hanssen, H. (2005). Medbestemmelse og deliberasjon ved bruk av familieråd i barneverntjenesten. I E. Willumsen (Red.), *Brukernes medvirkning! Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene* (s. 113-139). Oslo: Universitetsforlaget.

Helsetilsynet (2009). *Utsatte barn og unge –behov for bedre samarbeid*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.

Humerfelt, K. (2005). Begrepene brukermedvirkning og brukerperspektiv-honnørord med lavt presisjonsnivå. I E. Willumsen (Red.), *Brukernes medvirkning! Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene* (s. 15-33). Oslo: Universitetsforlaget.

Humerfelt, K. (2012). Brukermedvirkning i arbeid med individuell plan:-anerkjennelse og krenkelse. (Doktoravhandling, NTNU). Hentet fra:
http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/267885/564873_FULLTEXT02.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Jacobsen, D. I. (2004). Hvorfor er samarbeid så vanskelig? Tverretatlig samarbeid i et organisasjonsteoretisk perspektiv. I P. Repstad (Red.), *Dugnadsånd og forsvarsverker – tverretatlig samarbeid i teori og praksis* (s. 75-114). Oslo: Universitetsforlaget.

Jenssen, A. G. (2012). Brukermedvirkning –hva er så det? I Jenssen, A. G & Tronvoll, I. M. (Red.), *Brukermedvirkning. Likeverd og anerkjennelse* (s. 42-51). Oslo: Universitetsforlaget.

Jenssen, A.G. & Tronvoll, I.M. (Red.). *Brukermedvirkning. Likeverd og anerkjennelse*. Oslo: Universitetsforlaget.

Juul, S. (2010). *Solidaritet –anerkendelse, retfærdighet og god dømmekraft*. København: Hans Reitzels Forlag.

Møller, L. (2012). *Anerkjennelse i praksis. Om utviklingsstøttende relasjoner*. Oslo: Kommuneforlaget AS.

NOU 2000:12. *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.

NOU 2009:22. *Det du gjør, gjør det helt. Bedre samordning av tjenester for utsatte barn og unge*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.

Reeves, S., Lewin, S., Espin, S., & Zwarenstein, M. (2010). *Interprofessional teamwork for health and social care*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

Redalen, K., Ellingsen, I. T., Studsrød, I., & Willumsen, E. (2013). Portvakt eller døråpner—Å rekruttere informanter til barnevernsforskning. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 90(01), 19-29.

Repstad, P. (Red.). (2004). *Dugnadsånd og forsvarsverker: Tverretatlig samarbeid i teori og praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.

San Martín-Rodríguez, L., Beaulieu, M. D., D'Amour, D., & Ferrada-Videla, M. (2005). The determinants of successful collaboration: A review of theoretical and empirical studies. *Journal of interprofessional care*, Supplement 1, 132-147.

Sandbæk, M. (2002). Barn og foreldre som sosiale aktører i møte med hjelpetjenester. NOVA Rapport 14/02.

Seim, S. & Slettebø, S. (Red.). (2007). *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.

Skivenes, M. (2005). Forvaltning og politikk –om den nødvendige forbindelsen mellom brukermedvirkning og borgermedvirkning. I E. Willumsen (Red.), *Brukernes medvirkning! Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene* (s.34-48). Oslo: Universitetsforlaget.

Skivenes, M. & Strandbu, A. (2005). Familieråd som deliberativ beslutningsmodell og behovet for et barneperspektiv. I E. Willumsen (Red.), *Brukernes medvirkning! Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene* (140-157). Oslo: Universitetsforlaget.

Skivenes, M. & Willumsen, E. (2005). Brukermedvirkning i barnevernets ansvarsgrupper. I Willumsen, Elisabeth (Red.), *Brukernes medvirkning! Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene* (s. 94-112). Oslo: Universitetsforlaget.

Vangen, S. & Huxham, C. (2009). En teoretisk forståelse av samarbeidets synergi. I E. Willumsen (Red.) *Tverrprofesjonelt samarbeid i praksis og utdanning* (s. 67-87). Oslo: Universitetsforlaget.

Vis, S. A., & Thomas, N. (2009). Beyond talking—children's participation in Norwegian care and protection cases: Ikke bare snakk—barns deltakelse i Norske barnevernssaker. *European Journal of Social Work*, 12(2), 155-168.

Vis, S. A., Strandbu, A., Holtan, A., & Thomas, N. (2011). Participation and health— A research review of child participation in planning and decision-making. *Child & Family Social Work*, 16(3), 325-335.

Vis, S. A., Holtan, A., & Thomas, N. (2012). Obstacles for child participation in care and protection cases—why Norwegian social workers find it difficult. *Child Abuse Review*, 21(1), 7-23.

Willumsen, E. (Red.). (2005). *Brukernes medvirkning! Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene*. Oslo: Universitetsforlaget.

Willumsen, E. (Red.). (2009). *Tverrprofesjonelt samarbeid i praksis og utdanning*. Oslo: Universitetsforlaget.

Ødegård, A. (2009). Konstruksjoner av samarbeid. I E. Willumsen (Red.), *Tverrprofesjonelt samarbeid i praksis og utdanning* (s. 52-66). Oslo: Universitetsforlaget.

Ødegård, A., & Willumsen, E. (2012). Felles innsats eller solospill?—En kvalitativ studie om tjenesteyteres samarbeid omkring barn og unge. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 88(04), 189-199.

Internettsider:

De nasjonale forskningsetiske komiteene. Hentet 21.03.2015, fra:

<https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/B-Hensyn-til-personer-5---19/>

NSD. Personvernombudet for forskning. Henten 21.03.2015, fra:

<http://www.nsd.uib.no/personvern/forskningstemaer/barnevern.html>

Vedlegg 1

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org nr: 985 321 884

Gunnar Vold Hansen
Avdeling for helse- og sosialfag Høgskolen i Østfold
Remmen
1757 HALDEN

Vår dato: 28.08.2014

Vår ref: 39325 / 3 / LT

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 18.07.2014. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>39325</i>	<i>Ansvarsgruppemøter i barnevernet - hva er vitsen?</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Høgskolen i Østfold, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Gunnar Vold Hansen</i>
<i>Student</i>	<i>Minela Kvacic</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 30.06.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Lis Tenold

Kontaktperson: Lis Tenold tlf: 55 58 33 77
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Minela Kvacic minelakva@gmail.com

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrr.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

For spørsel til saksbehandlere om deltakelse i forskningsprosjektet "Ansvarsgruppemøter – hva er vitsen?"

-informasjon til ansatte i barneverntjenesten

Bakgrunn og formål

Dette prosjektet er en del av en mastergradsstudie ved Høgskolen i Østfold, som er planlagt gjennomført i perioden august 2014-juni 2015. Prosjektet ledes av meg, Minela Kvakic ved hjelp av veileder Gunnar V. Hansen. Jeg er ansatt som saksbehandler ved barneverntjenesten i Våler.

Formålet med prosjektet er å finne ut om ansvarsgruppemøter er en god måte å arbeide tverrfaglig på, samt å høre hvilke erfaringer fagpersoner og brukere har med ansvarsgruppemøter.

For å få gjennomført prosjektet, ønsker jeg å observere tre ulike ansvarsgrupper i tre ulike barneverntjenester under et ansvarsgruppemøte. Deretter ønsker jeg å intervju deltakerne i ansvarsgruppene om temaene tverrfaglig samarbeid, ansvarsgrupper og brukermedvirkning. Det er ønskelig at en ansvarsgruppe har mellom 4-6 deltakere. Brukeren representert i ansvarsgruppen skal være barnets/barnas foreldre.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Deltakelse i studien innebærer at undertegnede observerer et ansvarsgruppemøte, samt gjennomfører individuelle intervjuer av deltakerne i ettertid av møtet. Det vil bli tatt notater under observasjonen, som senere vil danne grunnlag for et utdypende intervju. Intervjuets lengde er estimert til en varighet på ca 30 minutter. Det vil bli brukt båndopptaker under intervjuet, eventuelt tatt notater. Temaene blir som tidligere nevnt følgende: erfaringer med/tanker om ansvarsgruppemøter, tverrfaglig samarbeid og brukermedvirkning. Det er viktig at begge foreldre samtykker til deltakelse, selv om kun en av de skal intervjues.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Kun jeg, eventuelt også veileder ved høyskolen, vil ha tilgang til dataene. Alle deltakere vil bli anonymisert. Det vil ikke fremkomme identifiserbare opplysninger som navn eller arbeidssted/kommune i oppgaven. Opptak slettes og notater makuleres etter at oppgaven er ferdig skrevet. Prosjektet skal etter planen avsluttes innen juni 2015.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert. Velger brukeren av barneverntjenesten å ikke delta i studien, eller trekke seg på et senere tidspunkt, vil ikke dette få noen innvirkning på barnevernets forhold til brukeren.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, bes du ta kontakt med prosjektleder Minela Kvakic, tlf. 400 75 766, eventuelt veileder ved Høgskolen i Østfold, Gunnar V. Hansen, på tlf. 69 30 30 41. Studien er godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

-----
Prosjektdeltaker, dato

Telefonnummer

Forespørsel til foreldre om deltakelse i forskningsprosjekt

”Ansvarsgruppemøter –hva er vitsen?”

Bakgrunn og formål

Dette prosjektet er en del av en mastergradsstudie ved Høgskolen i Østfold, som er planlagt gjennomført i perioden august 2014-juni 2015. Prosjektet ledes av student Minela Kvakic, ansatt som saksbehandler ved barneverntjenesten i Våler, ved hjelp av veileder Gunnar V. Hansen som er ansatt ved høyskolen.

Jeg ønsker å finne ut av hvilke erfaringer deltakere i ansvarsgrupper har med ansvarsgruppemøter. Jeg tenker det er viktig å også høre hva foreldrene mener om ansvarsgruppemøter, og om ansvarsgruppemøter har vært nyttige for dem.

For å få gjennomført prosjektet, henvender jeg meg til barneverntjenester i ulike kommuner om mulig deltakelse. Jeg ønsker å observere tre ulike ansvarsgrupper i tre ulike barneverntjenester under et ansvarsgruppemøte.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Deltakelse i studien innebærer at jeg observerer et ansvarsgruppemøte, samt gjennomfører intervjuer av deltakerne i ettertid av møtet. Det vil bli tatt notater under observasjonen, som senere vil danne grunnlag for et utdypende intervju. Jeg kommer kun til å fokusere på hvordan ansvarsgruppen og kommunikasjonen i ansvarsgruppen fungerer. Jeg kommer ikke til å registrere/notere noe om selve saken, foreldrene eller barnet.

Intervjuets lengde er estimert til en varighet på ca. 30 minutter. Det vil bli brukt båndopptaker under intervjuet, eventuelt tatt notater. Temaene blir følgende: erfaringer med/tanker om ansvarsgruppemøter, tverrfaglig samarbeid og brukervedvirkning. Det er viktig at begge foreldre samtykker til deltakelse, selv om kun en av de skal intervjues.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Kun jeg, eventuelt også veileder ved høyskolen, vil ha tilgang til datane. Alle deltakere vil bli anonymisert. Det vil ikke fremkomme identifiserbare opplysninger som navn eller bosted i oppgaven. Ingen skal kunne kjennes igjen. Opptak slettes og notater makuleres etter at oppgaven er ferdig skrevet. Prosjektet skal etter planen avsluttes innen juni 2015.

Frivillig deltakelse

Det er viktig å poengtere at det er helt frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli slettet. Velger du å ikke delta i studien, eller trekke seg på et senere tidspunkt,

vil ikke dette få noen innvirkning på ditt forhold til barneverntjenesten. Ved å skrive under, samtykker du til at jeg deltar som observatør under et ansvarsgruppemøte, at jeg intervjuer deg, og at jeg bruker de opplysningene jeg får (anonymisert), i masteroppgaven.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, kan du ta kontakt med prosjektleder Minela Kvakic, tlf. 400 75 766, eventuelt veileder ved Høgskolen i Østfold, Gunnar V. Hansen, på tlf. 69 30 30 41.

Studien er godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

-----
Prosjektdeltaker, dato

Telefonnummer

Vedlegg 4

Intervjuguide brukere

Før vi starter:

1. Presentere meg selv og undersøkelsen
2. Gå igjennom samtykket, informere om taushetsplikt, og rett til å trekke seg fra undersøkelsen på hvilket som helst tidspunkt
3. Rammene for intervjuet, tidsbruk, bruk av båndopptaker.
4. Spørsmål før vi går videre?

Ansvarsgruppen:

1. Hvordan startet ansvarsgruppen? Initiativ fra deg eller andre?
2. Hva tenkte du at ansvarsgruppen kunne bidra med/hvilke ønsker/forventninger hadde du? Opplever du at ansvarsgruppen bidro til å oppnå det du ønsket?
3. Kunne man fått til det du ønsket på en annen/bedre måte enn med en ansvarsgruppe?
4. Hva er en god ansvarsgruppe? Hva er en dårlig ansvarsgruppe? Nevne erfaringer og eksempler fra gode og dårlige ansvarsgrupper.
5. Hvis du kunne styrt ansvarsgruppen og kunnet bestemme selv, hva hadde du gjort annerledes?

Brukermedvirkning:

6. Fikk du være med og bestemme hvem som skulle være med på ansvarsgruppen?
7. Er barnet med i ansvarsgruppen? Ble du/barnet spurt om barnet skulle delta?
8. Er ansvarsgruppe noe du kunne anbefalt andre? Hvorfor/hvorfor ikke?
9. Har du noen flere tanker om det vi har snakket om? Noe du ønsker å si/legge til til slutt?

Vedlegg 5

Intervjuguide fagpersoner

Før vi starter:

1. Presentere meg selv og undersøkelsen
2. Gå gjennom samtykket, informere om taushetsplikt, og rett til å trekke seg fra undersøkelsen på hvilket som helst tidspunkt
3. Rammene for intervjuet, tidsbruk, bruk av båndopptaker.
4. Spørsmål før vi går videre?

Ansvarsgrupper:

1. Hvordan startet ansvarsgruppen? Initiativ fra deg eller andre?
2. Hva tenkte du at ansvarsgruppen kunne bidra med/hvilke ønsker/forventninger hadde du? Opplever du at ansvarsgruppen bidro til å oppnå det du ønsket?
3. Kunne man fått til det du ønsket på en annen/bedre måte enn med en ansvarsgruppe?
4. Ut ifra dine erfaringer med ansvarsgrupper; hva er gode og hva er mindre gode ansvarsgrupper? Eksempler?
5. Hvis du kunne styrt hvordan en ansvarsgruppe holdes og organiseres, hva hadde du eventuelt gjort annerledes? Hvordan ser du for deg en ideell ansvarsgruppe?

Brukermedvirkning:

6. Fikk brukerne være med og bestemme hvem som skulle være med på ansvarsgruppen?
7. Er barnet med i ansvarsgruppen? Ble foreldrene/barnet spurt om barnet skulle delta?
8. Er det noe du har lyst til å legge til/si til slutt?